

**Wytyczne w sprawie ścisłej ochrony
gatunków zwierząt ważnych dla Wspólnoty
na mocy Dyrektywy siedliskowej 92/43/EWG**

Wersja ostateczna, luty 2007

SPIS TREŚCI

PRZEDMOWA	4
I. KONTEKST	6
<i>I.1. Ochrona gatunków w szerszym kontekście politycznym i prawnym</i>	6
I.1.1 Kontekst polityczny	6
I.1.2 Kontekst prawny	7
<i>I.2. Ochrona gatunków w ramach ogólnej systematyki dyrektywy</i>	8
I.2.1. Podstawowy cel dyrektywy: rola art. 2	8
I.2.2. Właściwy stan ochrony	10
I.2.3. Instrumenty ochrony gatunków	12
I.2.3.a) Załączniki	14
I.2.3.b) Ochrona gatunków zwierząt wymienionych zarówno w załączniku II i IV na obszarach Natura 2000	16
I.2.4 Podstawowe zasady ochrony gatunków	18
I.2.4.a) Dobra wiedza i nadzór nad stanem ochrony	18
I.2.4.b) Odpowiedni i skuteczny charakter podejmowanych środków	20
II. ARTYKUŁ 12	25
<i>II.1. Ogólne oceny prawne</i>	26
<i>II.2. Właściwe środki dla systemu ścisłej ochrony</i>	28
II.2.1. Środki mające na celu ustanowienie i skuteczne wdrożenie systemu ścisłej ochrony	29
II.2.2. Środki mające na celu zapewnienie właściwego stanu ochrony	30
II.2.3. Środki dotyczące sytuacji opisanych w art. 12	30
II.2.4. Przepisy art. 12 ust. 1 lit. a)-d) w odniesieniu do bieżącej działalności	33
<i>II.3. Konkretny przepisy o ochronie na mocy art. 12</i>	39
II.3.1. Celowe chwyty lub zabijanie okazów gatunków wymienionych w załączniku IV lit. a)	39
II.3.2. Celowe niepokojenie gatunków wymienionych w załączniku IV lit. a), w szczególności podczas okresu rozrodu, wychowu młodych, snu zimowego i migracji;	40

II.3.2.a) Niepokojenie.....	41
II.3.2.b) Okresy rozrodu, wychowu młodych, snu zimowego i migracji	42
II.3.3. Celowe niszczenie lub wybieranie jaj;.....	43
II.3.4. Pogarszanie stanu lub niszczenie terenów rozrodu lub odpoczynku.	43
II.3.4.a) Skutki nieużycia słowa "celowe" w art. 12 ust. 1 lit. d).....	43
II.3.4.b) Identyfikacja terenów rozrodu i odpoczynku	45
II.3.4.c) Koncepcja "pogorszenia się stanu"	50
II.3.4.d) Środki mające zapewnić ciągłą funkcjonalność ekologiczną terenów rozrodu i odpoczynku.....	52
II.3.5. Przetrzymanie, transport, sprzedaż lub wymiana oraz oferowanie do sprzedaży lub wymiany okazów pozyskanych ze stanu dzikiego	53
II.3.6. Przypadkowe chwytanie lub zabijanie okazów gatunków wymienionych w załączniku IV lit. a)	54
III. ARTYKUŁ 16	54
III.1. Ogólne oceny prawne	55
III.1.1 Obowiązek zapewnienia pełnej, jasnej i dokładnej transpozycji art. 16	55
III.1.2. Właściwe ogólne zastosowanie odstępstw	57
III.2. Dokładnie kontrolowany system udzielania odstępstw: 3 próby	59
III.2.1. Przedstawienie jednego z powodów na mocy art. 16 ust. 1 lit. a) - e) (Próba 1).....	59
III.2.2. Brak zadowalającej alternatywy (Próba 2)	63
III.2.3 Wpływ odstępstwa na stan ochrony (Próba 3).....	65
III.2.3.a) Skala oceny	66
III.2.3.b) Odstępstwa i stan ochrony	67
III.2.4 Monitoring wpływu odstępstw/ sprawozdawczość z odstępstw ..	70
Załącznik I	73
Załącznik II.....	75
Załącznik III	93

PRZEDMOWA

Jaki jest powód stworzenia wytycznych w sprawie ochrony niektórych gatunków zwierząt?

Do chwili obecnej większość uwagi dotyczącej wdrażania dyrektywy siedliskowej¹ skupiała się na ustanawianiu sieci obszarów Natura 2000. Ten pierwszy filar dyrektywy odnosi się do ochrony siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków. Jednakże dyrektywa przewiduje drugi filar obejmujący ochronę gatunków. W szczególności art. 12 i art. 16 mają na celu ustanowienie i wdrożenie systemu ścisłej ochrony gatunków na terytorium państw członkowskich. Stało się jasne, że dokładny opis środków koniecznych do zapewnienia "systemu ścisłej ochrony" jak również prawidłowe zastosowanie odstępstw stanowią problem. Ponadto niektóre terminy techniczne używane w artykułach wymagają lepszego zdefiniowania. Z tego powodu konieczne okazało się stworzenie wytycznych do przepisów o ochronie gatunków i poszczególnych terminów.

Cel wytycznych

Niniejszy dokument jest poświęcony głównym obowiązkom wynikającym z art. 12 i art. 16 dyrektywy 92/43/EWG, która ustanawia system ścisłej ochrony gatunków zwierząt wymienionych w załączniku IV lit. a), ale zezwala na odstępstwa od tych przepisów pod określonymi warunkami. Szczególną uwagę przywiązano do definicji "systemu ścisłej ochrony" zdefiniowanego w art. 12 ust. 1, analizując go w kontekście ogólnych celów dyrektywy. Niniejszy dokument opiera się w głównej mierze na wyrokach Trybunału (zob. załącznik 1), opiniach wydanych przez Służbę Prawną Komisji w odniesieniu do konkretnych pytań oraz na wkładzie grupy roboczej w sprawie art. 12. Niniejsza grupa robocza oraz doraźna grupa robocza utworzona przez Komitet Siedliskowy spotkały się osiem razy w okresie od czerwca 2002 roku do lutego 2005 roku. Końcowe sprawozdanie grupy można zobaczyć na stronie internetowej Komisji (<http://ec.europa.eu/environment/nature/home.htm>).

Dokument ten ma na celu przedstawienie wspólnej interpretacji odnośnych przepisów przez władze krajowe i regionalne, organy zajmujące się ochroną przyrody oraz inne struktury odpowiedzialne lub zaangażowane we wdrażanie dyrektywy siedliskowej. Ma on również na celu opracowanie pragmatycznych i elastycznych sposobów stosowania przepisów oraz zapewnienie ich skutecznego i praktycznego zastosowania, przy jednoczesnym przestrzeganiu ram prawnych.

Ograniczenia wytycznych

Projekt niniejszych wytycznych został przygotowany przez Dyрекcję Generalną Komisji Europejskiej ds. Środowiska. Z zamierzenia mają one podlegać i być zgodne z tekstem dyrektywy i szerszymi regułami stanowiącymi podstawę prawa środowiskowego Wspólnoty. Nie mają one charakteru legislacyjnego (nie tworzą nowych przepisów, ale udzielają wskazówek na temat stosowania już istniejących). Jako taki dokument ten odzwierciedla jedynie poglądy służb Komisji i nie ma wiążącej natury. Państwa członkowskie brały udział w tworzeniu różnych projektów niniejszych wytycznych i mogły zgłaszać swoje opinie. W niektórych częściach wytycznych niektóre państwa członkowskie różnią się między sobą w interpretacji art. 12 i art. 16.

---

¹ Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (Dz. U. L 206, 22 lipca 1992, str. 7)

Należy podkreślić, że przedstawienie ostatecznej interpretacji dyrektywy należy do kompetencji Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości. Dlatego przedstawiane wytyczne będą musiały ewoluować w kierunku zgodnym z pojawiającym się orzecznictwem w tej kwestii oraz z doświadczeniem wynikającym z wdrażania przepisów art. 12 i art. 16 w państwach członkowskich.

Jednocześnie tak samo, jak w przypadku jakiegokolwiek dyrektywy, interpretacja musi uwzględniać różne wersje językowe tekstów, z których wszystkie są obowiązujące. W tej konkretnej sprawie chcielibyśmy zauważyć, że niektóre wyrażenia w różnych wersjach językowych zasługują na uwagę. Ważne jest, aby patrząc na różne wersje językowe uzyskać znaczenie, które najlepiej odzwierciedla cel i kontekst analizowanych terminów.

Struktura dokumentu

Dokument ten składa się z trzech głównych rozdziałów. Pierwszy rozdział jest poświęcony ochronie gatunków występujących na terytorium Wspólnoty Europejskiej na mocy dyrektywy i prawa międzynarodowego. Rozdział drugi stanowi dogłębną analizę odpowiednich przepisów art. 12 dyrektywy, podczas gdy rozdział trzeci zajmuje się analizą możliwości zastosowania odstępstw na mocy art. 16 dyrektywy.

Najważniejsze kwestie wynikające z analizy zostały podsumowane (kursywą) na końcu każdej sekcji, aby uwypuklić właściwe wnioski. Pełna lista odwołań do spraw rozpatrywanych przez Trybunał i przywoływanych w tekście została przedstawiona w załączniku na końcu dokumentu.

I. KONTEKST

I.1 Ochrona gatunków w szerszym kontekście politycznym i prawnym

I.1.1 Kontekst polityczny

(1) Zachowanie, ochrona i poprawa jakości środowiska, w tym różnorodności biologicznej znajdują się wśród głównych obszarów zainteresowania Wspólnoty Europejskiej określonych w art. 174 Traktatu.

(2) w roku 2001, głowy państw członkowskich i szefowie rządów poczynili zobowiązanie podczas wiosennego szczytu w Goteborgu, aby *'powstrzymać zmniejszanie się różnorodności biologicznej do roku 2010'*². Ta sama Rada przyjęła w Goteborgu Strategię Zrównoważonego Rozwoju UE, która po raz kolejny podkreśliła konieczność *'ochrony i przywracania siedlisk oraz systemów przyrodniczych, a także powstrzymania zmniejszania się różnorodności biologicznej do roku 2010'*. Szósty program działań w zakresie środowiska naturalnego (6 EAP)³, który stanowi europejski "plan pracy w zakresie środowiska naturalnego" na lata 2002 - 2012 został przyjęty w 2002 roku. Kwestia ochrony przyrody i zachowania różnorodności biologicznej jest jednym z priorytetów szóstego wspólnotowego programu działań w zakresie środowiska naturalnego skupiającego się na *'ochronie, przywracaniu i rozwijaniu funkcjonowania ekosystemów, siedlisk przyrodniczych, dzikiej flory i fauny, mając na celu powstrzymanie zmniejszania się różnorodności biologicznej, zasobów genetycznych, zarówno na terytorium Unii Europejskiej, jak i na skalę globalną ze szczególnym uwzględnieniem 'powstrzymania zmniejszania się różnorodności biologicznej do roku 2010'*.

(3) Wysiłki UE w pełni pokrywają się z założeniami Paneuropejskiej Strategii Ochrony Różnorodności Biologicznej przyjętej w 1998 roku, która została opracowana w celu realizacji obowiązków WE, będącej stroną Konwencji o różnorodności biologicznej (1992). Na mocy tej strategii w roku 2001 przyjęto cztery Plany działań na rzecz ochrony różnorodności biologicznej w różnych obszarach (zasoby naturalne, rybołówstwo, rolnictwo oraz współpraca gospodarcza i rozwój). W Komunikacie z maja 2006 r. w sprawie powstrzymania procesu utraty różnorodności biologicznej do roku 2010⁴, Komisja zapoczątkowuje starania, aby zmobilizować wszystkie państwa członkowskie UE do osiągnięcia celu wyznaczonego na rok 2010 i promować przywracanie różnorodności biologicznej.

(4) W ramach tych wszystkich inicjatyw, kwestia ochrony gatunków wysuwa się na pierwszy plan debaty i staje się wskaźnikiem w ocenie stanu ekosystemów. Nasza zdolność do zapewnienia gatunkom długoterminowego przetrwania będzie odzwierciedleniem skuteczności naszych polityk w zakresie ochrony przyrody i różnorodności biologicznej. Docelowy termin przypadający na rok 2010 prawdopodobnie przyspieszy prace. Zatem

---

² Rada Europejska zgadza się ze stwierdzeniem, że zmniejszanie się różnorodności biologicznej należy powstrzymać i cel ten należy osiągnąć do roku 2010 zgodnie z zapisami Szóstego programu działań w zakresie środowiska. Wnioski Prezydencji, Rada Europejska w Goteborgu, 15 i 16 czerwca 2001 r. SN/200/1/01 REV1, str. 8. <http://ue.eu.int/newsroom/newmain.asp?lang=1>.

³ Decyzja 1600/2002/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 lipca 2002 r. ustanawiająca szósty wspólnotowy program działań w zakresie środowiska naturalnego, Dz. U. L 242 z 10.9.2002 r.

⁴ Komunikat Komisji: Powstrzymanie procesu utraty różnorodności biologicznej do roku 2010 i w przyszłości; Zachowanie usług ekosystemowych na rzecz dobrobytu człowieka; 22 maja 2006 r., KOM (2006) 216 wersja ostateczna

pełne i właściwe wdrożenie zarówno dyrektywy ptasiej⁵ i dyrektywy siedliskowej, której celem jest '... zachowanie lub odtworzenie, we właściwym stanie ochrony, siedlisk przyrodniczych oraz gatunków dzikiej fauny i flory ważnych dla Wspólnoty', ma kluczowe znaczenie i stanowi prawdziwy sprawdzian tego, w jakim stopniu możemy zrealizować nasze zobowiązania w praktyce.

Podsumowanie: Istnieje cały szereg zobowiązań politycznych w ramach UE mających na celu ochronę przyrody i różnorodności biologicznej, z ochroną gatunków na pierwszym planie. Mając na uwadze realizację celu powstrzymania procesu utraty różnorodności biologicznej do roku 2010, pełne i właściwe wdrożenie zarówno dyrektywy ptasiej, jak i dyrektywy siedliskowej jest sprawdzianem tego, w jakim stopniu polityki w zakresie ochrony przyrody są naprawdę skuteczne.

I.1.2 Kontekst prawny

(5) Dyrektywa siedliskowa i jej przepisy dotyczące ochrony gatunków nie powinny być jednak postrzegane wyłącznie w kontekście politycznym, ale również w kontekście konwencji międzynarodowych i innych instrumentów prawnych UE.

(6) Instrumentem prawnym najbardziej zbliżonym do dyrektywy siedliskowej jest **dyrektywa ptasia** z roku 1979, która posiada nie tylko te same cele (dla ptaków w tym przypadku) i podobną strukturą pojęciową, ale również wspólne zapisy dotyczące sieci obszarów chronionych (Natura 2000). Ponadto art. 5 - 9 dyrektywy ptasiej zawierają podobne zapisy dotyczące ochrony gatunków. Poza tym orzecznictwo ETS w sprawie tych przepisów jest bardzo obszerne. Rozumowanie stanowiące podstawę tych wyroków wynikających z wdrażania dyrektywy ptasiej ma zatem ogromne znaczenie i może być często stosowane również w odniesieniu do art. 12 i 16 dyrektywy siedliskowej⁶.

(7) W kontekście międzynarodowym przepisy dyrektywy siedliskowej dotyczące ochrony gatunków pomagają osiągnąć cele wyznaczone w odpowiednich międzynarodowych konwencjach o ochronie przyrody, takich jak Konwencja o Międzynarodowym Handlu Dzikimi Zwierzętami i Roślinami Gatunków Zagrożonych⁷, konwencja berneńska⁸, konwencja bońska⁹ oraz Konwencja o różnorodności biologicznej¹⁰.

(8) Szczególne znaczenie ma tutaj **konwencja berneńska**. Konwencja berneńska (podpisana w roku 1979) poprzedza dyrektywę siedliskową i ma ważny wpływ zarówno na jej koncepcję, jak i projekt. Porównania pomiędzy art. 6 Konwencji¹¹ a art. 12 dyrektywy

⁵ Dyrektywa Rady z dnia 2 kwietnia 1979 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa (Dz. U. L 103, 5 kwietnia 1979, str. 1).

⁶ Na przykład, w swoim wyroku z 20 października 2005 r. (Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Zjednoczonemu Królestwu Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej, Sprawa C-6/04, Zb. Orz str.9017), Trybunał wykorzystał orzecznictwo w sprawie dyrektywy ptasiej.

⁷ Rozporządzenie Rady (WE) NR 338/97 z dnia 9 grudnia 1996 r. w sprawie ochrony gatunków dzikiej fauny i flory w drodze regulacji handlu nimi (Dz. U. L 61, 3.3.1997, str. 1).

⁸ Decyzja Rady 82/72/EWG z dnia 3 grudnia 1981 r. dotycząca zawarcia Konwencji o ochronie gatunków dzikiej flory i fauny europejskiej oraz ich siedlisk (Dz. U. L 38, 10.2.1982, str. 1).

⁹ Decyzja Rady 82/461/EWG z dnia 24 czerwca 1982 r. w sprawie zawarcia Konwencji o ochronie wędrownych gatunków dzikich zwierząt (Dz. U. L 210, 19/07/1982, str. 10).

¹⁰ Decyzja Rady 93/626/EWG z dnia 25 października 1993 r. dotycząca zawarcia Konwencji o różnorodności biologicznej (Dz. U. L 309, 13/12/1993 str. 1).

¹¹ Art. 6 Konwencji mówi, że "Każda z umawiających się stron podejmie właściwe i niezbędne przedsięwzięcia

92/43/EWG są oczywiste. Jednakże pomimo równoważności założeń i podobieństw w brzmieniu, dyrektywa 92/43/EWG tworzy bardziej szczegółowe ramy ochrony terenów niż Konwencja¹². Różnice pomiędzy obydwoma tekstami zostały potwierdzone przez Trybunał w sprawie C-75/01, dotyczącej transpozycji dyrektywy 92/43/EWG w Luksemburgu. Trybunał uznał, że krajowe środki wykorzystane do transpozycji art. 12 ust. 1 lit. c) dyrektywy, w tym prawo zatwierdzające konwencję berneńską były niewystarczające do zapewnienia całkowitej transpozycji z uwagi na rozbieżności pomiędzy załącznikiem II konwencji berneńskiej a załącznikiem IV lit. a) dyrektywy 92/43/EWG¹³. Z powyższego wynika, że nawet, jeśli konwencja berneńska oraz dyrektywa 92/43/EWG zawierają znacząco podobne założenia, nie ma to wpływu na niezależne obowiązki wynikające z dyrektywy siedliskowej.

Podsumowanie: Przepisy dyrektywy siedliskowej o ochronie gatunków należy postrzegać w kontekście międzynarodowych konwencji i innych instrumentów prawnych WE, w tym przede wszystkim najbardziej do nich zbliżonej konwencji berneńskiej i dyrektywy ptasiej.

I.2 Ochrona gatunków w ramach ogólnej systematyki dyrektywy 92/43/EWG

(9) Odtworzenie lub zachowanie siedlisk przyrodniczych i gatunków, ważnych dla Wspólnoty, we właściwym stanie ochrony jest głównym celem dyrektywy 92/43/EWG. Aby ten cel osiągnąć, dyrektywa ustanawia różne instrumenty ochrony. Dlatego też art. 12 i art. 16 stanowią część ogólnych ram, które mają na celu, razem z innymi przepisami, doprowadzić do zrealizowania celu dyrektywy określonego w art. 2.

I.2.1. Podstawowy cel dyrektywy: rola art. 2

(10) Cel dyrektywy został określony w art. 2. Przepis ten sam w sobie nie tworzy obowiązków dla państw członkowskich, ale ma znaczenie, biorąc pod uwagę interpretację przepisów dyrektywy.

---

ustawodawcze i administracyjne, aby zapewnić szczególną ochronę gatunków dzikiej fauny, wymienionych w załączniku II. Zabrania się poniższych działań dla tych gatunków:

(a) wszystkie formy umyślnego chwywania, przetrzymywania i umyślnego zabijania;

(b) umyślne uszkodzanie lub niszczenie terenów rozrodu lub odpoczynku;

(c) umyślne niepokojenie dzikich zwierząt, zwłaszcza w okresie rozrodu, wychowu młodych lub snu zimowego, jeżeli takie postępowanie będzie miało znaczące skutki w odniesieniu do celów niniejszej Konwencji;

(d) umyślne niszczenie lub wybieranie jaj oraz posiadanie jaj, a nawet wydmuszek;

(e) posiadanie i handel wewnątrzny tymi zwierzętami, żywymi lub martwymi, włączając w to zwierzęta wypchane oraz łatwo rozpoznawalne części zwierząt lub produkty z nich pochodzące, w przypadku gdy środek ten przyczyni się do zwiększenia skuteczności przepisów niniejszego artykułu."

¹² Należy podkreślić dwie istotne różnice. Po pierwsze Konwencja obejmuje większą liczbę gatunków, ponieważ jej załącznik II zawiera większą liczbę gatunków niż załącznik IV lit. a) do dyrektywy (częściowo z uwagi na większy obszar geograficzny, którego dotyczy Konwencja). Po drugie określenie "umyślne" zostało użyte w art. 6 lit. b), ale nie w art. 12 ust. 1 lit. d)

¹³ zob. wyrok z dnia 13 lutego 2003 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Wielkiemu Księstwu Luksemburga, Sprawa C-75/01, Zb. Orz. str. 1585, pkt 55-58.

Art.2 (dyrektywa 92/43/EWG)

1. Niniejsza dyrektywa ma na celu przyczynienie się do zapewnienia różnorodności biologicznej poprzez ochronę siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory na europejskim terytorium państw członkowskich, do którego stosuje się Traktat.

2. Środki podejmowane zgodnie z niniejszą dyrektywą mają na celu zachowanie lub odtworzenie, we właściwym stanie ochrony, siedlisk przyrodniczych oraz gatunków dzikiej fauny i flory ważnych dla Wspólnoty.

3. Środki podejmowane zgodnie z niniejszą dyrektywą uwzględniają wymogi gospodarcze, społeczne i kulturowe oraz cechy regionalne i lokalne.

(11) Należy zauważyć, że Trybunał uznał potrzebę interpretacji prawodawstwa Wspólnoty, aby wziąć pod uwagę cele tego prawodawstwa. Zgodnie z art. 2 ust 1 dyrektywy 92/43/EWG, głównym celem dyrektywy jest przyczynienie się do zapewnienia różnorodności biologicznej poprzez ochronę¹⁴ siedlisk przyrodniczych i dzikiej fauny i flory występujących na terytorium państw członkowskich Wspólnoty. Z art. 2 ust 2 wynika, że środki podejmowane przez państwa członkowskie muszą mieć na celu zachowanie lub odtworzenie, we właściwym stanie ochrony, siedlisk przyrodniczych oraz gatunków dzikiej fauny i flory ważnych dla Wspólnoty¹⁵. W rezultacie obowiązki ścisłej ochrony określone w art. 12 są ważnymi instrumentami do osiągnięcia i wdrożenia głównego celu dyrektywy.

(12) Jednocześnie nie należy lekceważyć wymogów gospodarczych, kulturowych i społecznych oraz cech regionalnych i lokalnych, o których mowa w art. 2 ust 3 dyrektywy, interpretując przepisy o ochronie gatunków. Zgodnie z tym co zapisano poniżej art. 2 ust. 3 ma zastosowanie do różnych aspektów wdrażania art. 12. i art. 16 (np. definiowania wymaganych środków, zwłaszcza w przypadku trwających działań, przy opracowywaniu projektów kodeksów postępowania, opracowywaniu planów ochrony gatunków i oczywiście przy wykorzystywaniu systemu odstępstw).

(13) Ponieważ art. 2 ust 3 wymaga zrównoważenia ochrony siedlisk przyrodniczych i gatunków z innymi wymogami, można zadać sobie pytanie czy ten przepis stanowi oddzielne odstępstwo od ogólnych wymogów dyrektywy. W przypadku dyrektywy 79/409/EWG, Trybunał jasno potwierdził, że tak nie jest¹⁶. Z zasady *Mutatis mutandis* wynika, że art. 2 ust. 3 dyrektywy 92/43/EWG nie stanowi oddzielnego odstępstwa od obowiązków i wymogów określonych w dyrektywie. Jednakże orzeczenia Trybunału pokazują, że art. 2 nie jest bez znaczenia, biorąc pod uwagę interpretację innych

¹⁴ Zgodnie z art. 1 lit a dyrektywy "ochrona oznacza zespół środków wymaganych do zachowania lub odtworzenia siedlisk przyrodniczych oraz populacji gatunków dzikiej fauny i flory we właściwym stanie ochrony."

¹⁵ Gatunki takie są lub mogą być wymienione w załącznikach II, IV oraz V dyrektywy siedliskowej.

¹⁶ zob. wyrok z dnia 8 lipca 1987 r, Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Belgii , Sprawa C-247/85, Zb. Orz str. 3029, pkt 8. Trybunał zauważył: "W tym kontekście konieczne jest odwołanie się do art. 2 dyrektywy, co wymaga, aby państwa członkowskie podjęły wymagane środki w celu utrzymania populacji wszystkich gatunków ptaków na poziomie lub dostosowania ich do poziomu, który odpowiada w szczególności wymogom ekologicznym, naukowym i kulturowym, biorąc pod uwagę wymogi gospodarcze i rekreacyjne i w związku z tym staje się jasne, że ochrona ptaków musi być równoważona w stosunku do innych wymogów, w tym również gospodarczych. W związku z tym chociaż art. 2 nie stanowi oddzielnego odstępstwa od ogólnego systemu ochrony wskazuje jednak, że dyrektywa bierze pod uwagę, z jednej strony, konieczność efektywnej ochrony ptactwa, a z drugiej strony wymogi związane ze zdrowiem i bezpieczeństwem publicznym, gospodarką, ekologią, nauką, rolnictwem i rekreacją." W sprawie C-262/85 (wyrok z 8 lipca 1987 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Republice Włoskiej, Zb. Orz. str. 3073) Trybunał odrzucił argumenty rządu Republiki Włoch mówiące, że odstępstwa od wymogów art. 7 ust. 4 mogłyby być oparte bezpośrednio na art. 2.

przepisów dyrektywy. W tym względzie przepisy art. 2 mają wartość ogólnych wytycznych co do tego, na co zezwala i czego wymaga dyrektywa.

Podsumowanie: Obowiązki ścisłej ochrony wynikające z art. 12 należy interpretować pod względem ogólnego celu dyrektywy określonego w art. 2, na który one się składają. Nie należy postrzegać art. 2 ust 3 jako tworzenia oddzielnego odstępstwa od ogólnych wymogów dyrektywy.

I.2.2. Właściwy stan ochrony

(14) Odtworzenie lub zachowanie właściwego stanu ochrony jest ogólnym celem ochrony dla wszystkich typów siedlisk i gatunków ważnych dla Wspólnoty. Gatunki takie zostały wymienione w załącznikach II, IV oraz V do dyrektywy. Innymi słowy, właściwy stan ochrony można opisać jako sytuację, w której dany typ siedliska lub gatunek radzi sobie wystarczająco dobrze pod względem jakości i ilości i ma duże szanse na utrzymanie tego stanu w przyszłości. To, że siedlisko lub gatunek nie są zagrożone (tzn. nie grozi im bezpośrednio ryzyko wyginięcia) nie musi oznaczać, że znajdują się one we właściwym stanie ochrony. Cel dyrektywy został zdefiniowany w sposób twierdzący, jako 'właściwy' stan, jaki należy osiągnąć i utrzymać, co należy zdefiniować w oparciu o najlepszą dostępną wiedzę. W związku z powyższym obowiązkiem państw członkowskich jest coś więcej niż ochrona przed wyginięciem. Wszystkie środki podejmowane na mocy dyrektywy muszą mieć na celu osiągnięcie i utrzymanie właściwego stanu ochrony.

(15) Właściwy stan ochrony dla gatunków został ogólnie zdefiniowany w art. 1 lit. i dyrektywy siedliskowej.

" stan ochrony gatunków oznacza sumę oddziaływań na te gatunki, mogących mieć wpływ na ich długofalowe rozmieszczenie i obfitość ich populacji w obrębie terytorium, o którym mowa w art. 2. Stan ochrony gatunków zostanie uznany za "właściwy", jeśli:

- dane o dynamice liczebności populacji rozpatrywanych gatunków wskazują, że same utrzymują się w skali długoterminowej jako trwałe składniki swoich siedlisk przyrodniczych,*
- naturalny zasięg gatunków nie zmniejsza się ani nie ulegnie zmniejszeniu w dającej się przewidzieć przyszłości, oraz*
- istnieje i prawdopodobnie będzie istnieć siedlisko wystarczająco duże, aby utrzymać swoje populacje przez dłuższy czas"*

(16) Definicja ta zawiera główne parametry (dynamikę liczebności populacji¹⁷, zasięg, wystarczające siedlisko, perspektywę utrzymania się w skali długoterminowej) dla zdefiniowania i oceny zarówno aktualnego, jak i docelowego stanu ochrony. Stanowi również ramy dla bardziej konkretnych definicji stworzonych dla konkretnych gatunków. Z tego powodu należy gruntownie rozpatrzyć wszystkie te parametry opracowując działania dla niektórych gatunków. Należy zauważyć, że ocena stanu ochrony zawiera nie tylko element diagnozy aktualnego stanu, ale również "prognozę" (dla dającej się przewidzieć przyszłości) w oparciu o oddziaływania. Takie dające się przewidzieć przyszłe

¹⁷ Populacja została tutaj zdefiniowana jako grupa osobników tego samego gatunku zamieszkująca ten sam obszar geograficzny w tym samym czasie, pomiędzy którymi może dochodzić do reprodukcji (tj. dzielą tę samą pulę genów).

oddziaływania mogłyby obejmować konkretne lub ogólne zagrożenia, pozytywne lub negatywne, średnio lub długoterminowe wpływy, itp.

(17) Koncepcja właściwego stanu ochrony nie ogranicza się wyłącznie do sieci Natura 2000 lub do gatunków chronionych w ramach tej sieci (tj. gatunków wymienionych w załączniku II). Odnosi się ona do *ogólnej sytuacji* wszystkich gatunków ważnych dla Wspólnoty (załączniki II, IV i V), którą należy poddawać ocenie i monitoringowi¹⁸ w celu określenia czy jest ona właściwa czy nie. Ocena stanu ochrony siedlisk i gatunków w ramach sieci obszarów Natura 2000 jest z tego powodu nie zawsze wystarczająca, zwłaszcza w przypadku występowania siedlisk lub gatunków, które są tylko częściowo, a w niektórych przypadkach nawet w niewielkim stopniu, objęte zasięgiem sieci.

(18) W kwietniu 2005 roku Komitet Siedliskowy ustalił zharmonizowane ramy oceny właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych i gatunków (zob. dokument DocHab-04-03/03 rev. 3 "Ocena, monitoring i sprawozdawczość w zakresie właściwego stanu ochrony - przygotowując sprawozdanie na lata 2001-2007 zgodnie z przepisami art. 17 dyrektywy siedliskowej"¹⁹). Państwa członkowskie zgodziły się oceniać stan ochrony zgodnie ze wspólną 3 stopniową matrycą w ramach każdego z regionów biogeograficznych na swoim terytorium. Skala obejmuje następujące oceny stanu: właściwy = kolor zielony, niewłaściwy / niewystarczający = żółty i niewłaściwy / zły = czerwony ("sygnalizacja drogowa").

(19) Dla właściwego systemu ochrony, znaczenie terminu "naturalny zasięg" wykorzystane w dyrektywie siedliskowej jest następujące:

Naturalny zasięg występowania gatunków - dynamiczna koncepcja

Naturalny zasięg określa przybliżone granice przestrzeni, na jakiej występuje dane siedlisko lub gatunek. Nie pokrywa się on z dokładnymi lokalizacjami (terenami rzeczywistego występowania) lub obszarami, na których siedlisko, gatunek lub podgatunek występuje stale. Takie rzeczywiste lokalizacje lub obszary mogą być niejednolite lub podzielone w przypadku wielu siedlisk lub gatunków (tj. siedliska i gatunki mogą nie być równomiernie rozmieszczone) w ramach ich naturalnego zasięgu. Jeżeli przyczyny podziału są naturalne, tj. spowodowane czynnikami ekologicznymi, odizolowane lokalizacje nie powinny być interpretowane jako ciągły zasięg naturalny. Na przykład, naturalny zasięg gatunków alpejskich może obejmować pasma Alp i Pirenejów, ale już nie niziny znajdujące się między nimi. Jednakże naturalny zasięg obejmuje obszary, które nie są stale wykorzystywane: na przykład „zasięg” gatunków wędrownych obejmuje cały obszar łądów i wód, który zamieszkują, na których przebywają tymczasowo, przez które, lub nad którymi wędrują w dowolnym czasie swojej normalnej migracji²⁰.

¹⁸ Art. 11 dyrektywy wymaga sprawowania nadzoru nad właściwym stanem ochrony siedlisk przyrodniczych i gatunków, o których mowa w art. 2, ze szczególnym uwzględnieniem typów siedlisk przyrodniczych i gatunków o znaczeniu priorytetowym.

¹⁹ Zobacz <http://forum.europa.eu.int/Public/irc/env/monnat/home> (strona publiczna, brak rejestracji) dla wszystkich właściwych dokumentów

²⁰ Zob. również art. 1 konwencji bońskiej.

Naturalny zasięg tutaj zdefiniowany ma charakter dynamiczny, nie statyczny: może ulegać zmniejszeniu lub powiększeniu. Naturalny zasięg może stanowić jeden aspekt do oceny (nie)właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych lub gatunków. Jeżeli naturalny zasięg nie jest wystarczająco duży, aby pozwalać na długoterminową egzystencję siedliska lub gatunku, państwa członkowskie są proszone o zdefiniowane wartości referencyjnej dla zasięgu, która pozwoliłaby na uzyskanie właściwego stanu i czynienie starań w celu jej osiągnięcia, na przykład poprzez promowanie zwiększenia aktualnego zasięgu.

W przypadku, gdy gatunek lub siedlisko rozprzestrzenia się samodzielnie na nowe obszary / terytoria lub, jeśli gatunek został ponownie wprowadzony na obszar objęty wcześniejszym zasięgiem (zgodnie z przepisami art. 22 dyrektywy siedliskowej), taki teren należy postrzegać jako część naturalnego zasięgu. W podobny sposób przywrócenie / odtworzenie lub zarządzanie obszarami siedlisk, jak również niektóre praktyki rolne i leśne mogą przyczynić się do rozszerzenia się obszaru siedliska lub występowania gatunków, a więc ich zasięgu. Jednakże osobniki lub populacje gatunków dzikich zwierząt wprowadzane umyślnie lub nieumyślnie przez człowieka na stanowiska, w których nigdy nie występowały lub na które nigdy w sposób naturalny by się nie rozprzestrzeniły, powinny być postrzegane jako znajdujące się poza obszarem naturalnego zasięgu i nie powinny być objęte przepisami dyrektywy. Sporadyczne występowanie lub zabłąkania osobników również nie byłoby objęte naturalnym zasięgiem

Podsumowanie: Główne parametry do zdefiniowania właściwego stanu ochrony zostały zawarte w art. 1 lit. i dyrektywy siedliskowej. W przybliżeniu stan ten obejmuje sytuacje, w których populacja danego gatunku radzi sobie dobrze i ma duże szanse na utrzymanie tego stanu w przyszłości. Państwa członkowskie zgodziły się na zharmonizowane ramy oceny stanu ochrony w sprawozdaniu wymaganym przepisami art. 17 dyrektywy.

I.2.3. Instrumenty ochrony gatunków

(20) Dyrektywa ustanawia szereg obowiązków i procedur, które mają na celu doprowadzić do zrealizowania ogólnego celu określonego w art. 2. Można wyróżnić dwie główne koncepcje bądź "filary": ochronę siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk gatunków poprzez ustanowienie sieci obszarów Natura 2000 (art. 3 do art. 10) oraz ochronę gatunków roślin i zwierząt. (art. 12 do art. 16).

(21) Pierwszy **filar** odnoszący się do gatunków²¹ ma na celu ochronę siedlisk gatunków²², skupiając się na zachowaniu (w tym pozytywne działania w zakresie zarządzania) oraz odtworzeniu tych siedlisk poprzez ustanawianie obszarów objętych ochroną. Gatunki, dla których ustanowiono sieć obszarów chronionych (Natura 2000) zostały wymienione w załączniku II do dyrektywy.

(22) Art. 6 stanowi kluczowy przepis mówiący o pozytywnych działaniach w zakresie zarządzania (art. 6 ust. 1) oraz unikaniu negatywnego oddziaływania na sieć (art. 6 ust. 2); odnosi się również do planów lub przedsięwzięć, które mogą mieć niekorzystny wpływ na niektóre obszary (art. 6 ust. 3 i 4). Służby Komisji opracowały dwa dokumenty z wytycznymi objaśniającymi szczegółowo przepisy tego artykułu:

1. "Zarządzanie obszarami Natura 2000: Przepisy art. 6 dyrektywy siedliskowej

²¹ 1 filar odnosi się również do siedlisk i konkretnych gatunków wymienionych w załączniku I do dyrektywy.

²² Art. 1 lit. f stanowi, że "siedlisko gatunku oznacza środowisko określone przez szczególne czynniki abiotyczne i biotyczne, w którym gatunek ten żyje w dowolnym stadium swojego cyklu biologicznego."

92/43/EWG”, Komisja Europejska, 2000, ISBN 92-828-9048-1

2. "Ocena planów i przedsięwzięć znacząco oddziałujących na obszary Natura 2000. Wytyczne metodyczne dotyczące przepisów artykułu 6 ust. 3 i 4 dyrektywy siedliskowej 92/43/EWG”, Komisja Europejska, 2002, ISBN 92-828-1818-7

(23) Podczas gdy pierwszy z dokumentów dotyczy zarządzania obszarami Natura 2000 w ogóle, drugi skupia się na procedurach oceny oddziaływania na przyrodę oraz ich konsekwencjami zgodnie z art. 6 ust 3 i art. 6. ust. 4. Obydwa dokumenty są dostępne pod adresem <http://www.europa.eu.int/comm/environment/nature/home.htm>.

(24) W celu zwiększenia efektywności sieci, przepisy art. 10 zmierzają w kierunku spójności ekologicznej sieci poprzez zaproponowanie zintegrowanego planowania zagospodarowania terenów oraz zarządzania niektórymi elementami krajobrazu.

(25) Drugi **filar** odnosi się do bezpośredniego oddziaływania na same gatunki, jak również (w przypadku gatunków zwierząt) ich jaja, tereny rozrodu, oraz odpoczynku. Przepisy tej sekcji nie podlegają żadnym ograniczeniom geograficznym. Mają one zastosowanie do całego terytorium, na którym obowiązują przepisy dyrektywy, aczkolwiek podlegają pewnym geograficznym ograniczeniom określonym w załącznikach²³. Natomiast ochrona określona w art. 6 jest ograniczona wyłącznie do sieci obszarów Natura 2000.

(26) W ramach tego filaru można wyróżnić przepisy wzywające do ustanowienia "systemu ścisłej ochrony" dla gatunków wymienionych w załączniku IV (art. 12 i art. 13) oraz podjęcia środków, mających na celu kontrolę eksploatacji gatunków wymienionych w załączniku V (art. 14 i art. 15²⁴). Podczas gdy system ścisłej ochrony, jak sama nazwa wskazuje, ustanawia rygorystyczny reżim ochrony, gatunki wymienione w załączniku V mogą być eksploatowane, jednakże taka eksploatacja nie powinna zagrażać w żaden sposób celowi zachowania ich właściwego stanu ochrony.

(27) Obydwa filary dopuszczają stosowanie wyjątków od systemów ochrony. System ochrony przewidziany na mocy art. 12-15 dopuszcza możliwość odstępstw na mocy art. 16 dyrektywy. Art. 6 ust 4. dyrektywy odnosi konkretne wyjątki (np. od ochrony nadanej przez sieć obszarów Natura 2000) do ogólnej zasady określonej w art. 6 ust. 3 i mówiącej, że plany lub przedsięwzięcia mogą być zatwierdzane jedynie wtedy, gdy nie oddziałują w niekorzystny sposób na integralność danego obszaru. Stosowanie przepisów art. 6 ust. 4 musi być zgodne z różnymi procedurami i odbywać się w porządku ustalonym w dyrektywie.

(28) Mimo, że istnieją podobieństwa pomiędzy obydwoma filarami, należy podkreślić, że pierwszy filar wymaga nie tylko podjęcia aktywnych działań, mających na celu zachowanie, ale również odtworzenie i poprawę stanu ochrony w danym obszarze podczas, gdy drugi filar ma bardziej zapobiegawczy charakter, wymagając od państw członkowskich unikania i zapobiegania występowaniu sytuacji, które mogłyby mieć niekorzystny wpływ na gatunek.

(29) W rezultacie można powiedzieć, że wspomniane filary są ze sobą powiązane i wzajemnie się uzupełniają w swoim podejściu, ponieważ ich wspólnym celem jest

²³ Na przykład dla *Vipera seoanni*, określono geograficzne ograniczenie, które wyklucza populację hiszpańską z załącznika IV i w rezultacie z przepisów art. 12.

²⁴ Art. 15 zawiera elementy, które odnoszą się do gatunków wymienionych w załączniku IV lit. a) w przypadkach, w których zastosowanie mają odstępstwa.

właściwy stan ochrony wszystkich siedlisk i gatunków ważnych dla Wspólnoty²⁵.

Podsumowanie: Aby zrealizować wyznaczone cele, dyrektywa siedliskowa określa dwa instrumenty: sieć obszarów chronionych Natura 2000 oraz przepisy dotyczące ochrony gatunków. Przepisy mówiące o ochronie gatunków mają zastosowanie na całym terytorium państwa członkowskiego i dotyczą fizycznej ochrony okazów, jak również ich terenów rozrodu i odpoczynku. Obydwa systemy dopuszczają wyjątki pod pewnymi warunkami. Obydwa instrumenty uzupełniają się nawzajem i wspólnie dążą do zapewnienia właściwego stanu ochrony dla wszystkich gatunków ważnych dla Wspólnoty.

I.2.3.a) Załączniki

(30) To, który "filar" ma zastosowanie do poszczególnych gatunków zostało określone w załącznikach do dyrektywy. To, że gatunek jest często wymieniany w więcej niż jednym załączniku dowodzi bliskiej zależności pomiędzy filarami, które mają ten sam cel.

Cel załącznika i liczba wymienionych pozycji²⁶ (UE25)

Załącznik II	Gatunki roślin i zwierząt ważne dla Wspólnoty, których ochrona wymaga wyznaczenia specjalnych obszarów ochrony ("Natura 2000"). W załączniku II wymieniono w sumie 869 pozycji, z których 297 to gatunki zwierząt, a 572 to gatunki roślin.
Załącznik IV	Gatunki roślin i zwierząt ważnych dla Wspólnoty, które wymagają ścisłej ochrony. W załączniku IV wymieniono w sumie 922 pozycje, z których 323 to gatunki zwierząt, a 599 to gatunki roślin.
Załącznik V	Gatunki zwierząt i roślin ważnych dla Wspólnoty, których pozyskiwanie ze stanu dzikiego i eksploatacja może podlegać działaniom w zakresie zarządzania. W załączniku V wymieniono w sumie 77 pozycji, z których 45 to gatunki zwierząt, a 32 to gatunki roślin.

(31) W sumie w dyrektywie wymieniono 447 gatunków zwierząt i 695 gatunków roślin. Mimo, iż różne gatunki zostały wymienione w różnych załącznikach i z tego powodu podlegają różnym działaniom ochronnym, wiele gatunków zostało wymienionych w więcej niż jednym załączniku. Na przykład gatunki roślin wymienione w załączniku II (z wyjątkiem mszaków) zostały automatycznie wymienione w załączniku IV lit. b), tak więc objęte są przepisami o ochronie siedlisk i systemem ścisłej ochrony określonym w art. 13. Z drugiej strony grupa innych gatunków roślin została wymieniona w załączniku IV. W przypadku gatunków zwierząt automatyczne równoległe wymienianie w innych załącznikach nie ma miejsca. Sytuacja gatunków zwierząt jest z tego powodu bardziej złożona:

²⁵ Należy zauważyć, że art. 12 i art. 16 są stosowane od momentu wejścia dyrektywy 92/43/EWG w życie, tj. 10 czerwca 1994 roku. Państwa członkowskie, które wstąpiły do UE po 1994 roku miały obowiązek przestrzegania tych przepisów z dniem wstąpienia do Wspólnoty.

²⁶ "Odwołania" odnoszą się głównie do gatunków, ale obejmują również niektóre zgrupowane taksony (np. *Alosa spp.*) oraz podgatunki. Odnosi się do załączników obowiązujących w UE25.

Pokrywanie się załączników – Gatunki zwierząt (UE25)

Załącznik	II i IV	II i V	tylko II	tylko IV	tylko V
% z 447 odwołań do gatunków zwierząt	45%	5%	17%	28%	5%

(32) Jak można wyjaśnić tę sytuację? W chwili przyjmowania dyrektywy prawodawca brał pod uwagę poziom i rodzaj zagrożeń dla gatunków oraz najlepszy sposób przeciwdziałania zagrożeniom w oparciu o najlepsze dostępne w owym czasie informacje naukowe. Podczas gdy wyznaczanie obszarów i zarządzanie siedliskami byłoby odpowiednim podejściem w przypadku niektórych gatunków, inne mogą wymagać innego systemu ochrony wybiegającego poza tereny objęte ochroną. Opracowywanie załączników do dyrektywy siedliskowej można uzasadnić następującą logiką.

(33) W załączniku II wymieniono gatunki, w przypadku których ochrona ich (czasami bardzo szczególnych) siedlisk jest kluczowym czynnikiem decydującym o ich przetrwaniu i dobrostanie. Ochrona i zarządzanie obszarami zostały uznane tutaj za właściwy instrument, który obejmuje nie tylko zachowanie siedlisk gatunków, ale także ich odtworzenie. Grupa gatunków wymienionych w załączniku IV może w mniejszym stopniu nadawać się do ochrony poprzez ustanawianie obszarów objętych ochroną, ale w zamian wymaga fizycznej ochrony najważniejszych części ich siedlisk (tj. ich terenów rozrodu i odpoczynku) na całym terytorium państwa członkowskiego. Wynika to z konkretnych zagrożeń, środków podejmowanych do przeciwdziałania im, typu występowania (np. rozproszony) oraz szczególnego charakteru siedliska. W przypadku trzeciej grupy gatunków wymienionych w załączniku V, które mogą być eksploatowane przez człowieka, eksploatacja ta musi podlegać działaniom z zakresu zarządzania - jeśli to konieczne - w celu zapewnienia właściwego stanu ochrony. Zgodnie z art. 14 dyrektywy, jeśli państwa członkowskie uznają to za konieczne w świetle nadzoru przewidzianego w art. 11, podejmują one środki w celu zapewnienia, aby pozyskanie ze stanu dzikiego okazów gatunków dzikiej fauny i flory, wymienionych w załączniku V, a także ich eksploatacja, było zgodne z ich zachowaniem we właściwym stanie ochrony.

(34) Jednakże bardzo często zdarza się, że gatunki zwierząt nie pasują idealnie do wymienionych grup. Zazwyczaj gatunki zwierząt stają w obliczu kilku połączonych zagrożeń i z tego względu powinny podlegać całemu szeregowi działań. Wyjaśnia to dlaczego większość gatunków ważnych dla Wspólnoty została wymieniona w więcej niż jednym załączniku. Najczęściej gatunki wymieniane w załączniku II wymienia się również w załączniku IV (zobacz też następny rozdział), co maksymalizuje ochronę poprzez wprowadzenie wymogu zarządzania (utrzymania i odtworzenia) głównych siedlisk na obszarach objętych ochroną (które powinny obejmować najważniejsze populacje) oraz ochrony terenów rozrodu i odpoczynku, jak również samych gatunków na całym terytorium państwa członkowskiego.

(35) Jednakże od czasu opracowania tych załączników badania i monitoring pozwoliły wyciągnąć dalsze wnioski, a stan ochrony niektórych gatunków zmienił się, więc bieżąca sytuacja może być inna niż w drugiej połowie lat 80 i na początku 90, kiedy przygotowywano dyrektywę. Zgodnie z objaśnieniami z rozdziału *I.2.4.b) "Właściwy i skuteczny rodzaj podejmowanych środków"*, możliwych jest kilka działań. Jeśli okazałoby się na przykład, że gatunek wymagający odtworzenia siedliska lub aktywnego zarządzania

siedliskiem został wymieniony w załączniku IV, ale powinien zostać wymieniony w załączniku II państwo członkowskie może dobrowolnie podjąć dodatkowe środki. Ewentualnie w oparciu o mocne dowody naukowe, można by dokonać zmiany treści załączników i wpisać dany gatunek do załącznika II. Z drugiej strony nadzór prowadzony zgodnie z art. 11, porównany i oceniony na poziomie europejskim, mógłby dowieść, że gatunek powinien zostać usunięty z jednego lub wszystkich załączników, ponieważ nie spełnia już kryteriów ważności dla Wspólnoty (zdefiniowanych w art. 1 lit. g dyrektywy).

(36) Skuteczne stosowanie instrumentów na rzecz ochrony gatunków wymaga zastosowania **indywidualnego podejścia do każdego gatunku**²⁷. Takie podejście bierze pod uwagę potrzeby ochrony każdego gatunku jak również dostępne instrumenty dla jego ochrony i na tej podstawie formułuje odpowiednie środki, jakie należy podjąć. Takie podejście gwarantuje elastyczne wdrożenie dyrektywy i jednocześnie optymalne osiągnięcie wyznaczonych w niej celów. Osiągnięcie właściwego stanu ochrony powinno być zawsze zasadą przewodnią dla wszystkich wysiłków na rzecz ochrony czynionych przez państwa członkowskie i do jego realizacji powinno się wykorzystywać wszystkie dostępne właściwe środki (zob. również rozdział I.2.4.b).

Podsumowanie: Różne załączniki określają jakie instrumenty są dostępne dla poszczególnych gatunków. Większość gatunków została wymieniona w więcej niż jednym załączniku i z tego powodu podlega połączeniu różnych instrumentów, tj. połączeniu podejść i środków ochronnych. To, w jaki sposób instrumenty te są ostatecznie wdrażane powinno zależeć od indywidualnego przypadku, biorąc pod uwagę konkretne potrzeby każdego gatunku.

I.2.3.b) Ochrona gatunków zwierząt wymienionych zarówno w załączniku II i IV na obszarach Natura 2000

(37) Ponieważ duża część (45%) taksonów zwierzęcych została wymieniona zarówno w załączniku II oraz IV, warto przyjrzeć się systemom i procedurom mającym zastosowanie do gatunków wymienionych w załączniku IV i występujących na obszarach Natura 2000. Służby Komisji uznają, że na obszarach Natura 2000, zastosowanie znajduje **system podwójny** dla gatunków wymienionych w załącznikach II i IV. Gatunki te powinny czerpać korzyści z obydwu podejść: ochrony zgodnie z sekcją: "Ochrona siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków", w szczególności środków przewidzianych w art. 6 oraz systemu ścisłej ochrony przewidzianego w art. 12.

(38) Pogląd ten jest przede wszystkim uzasadniony przez różne i uzupełniające się podejścia, którym towarzyszą oba systemy. Art. 6 odnosi się do ochrony obszarów i siedlisk podczas, gdy art. 12 odnosi się do ochrony osobników wymienionych gatunków oraz ich terenów rozrodu i odpoczynku. Ponadto takie podejście jest zgodne z celem ogólnym dyrektywy siedliskowej, tj. przyczynieniem się do zapewniania różnorodności biologicznej poprzez zachowanie lub odtworzenie siedlisk przyrodniczych i gatunków ważnych dla Wspólnoty we właściwym stanie ochrony.

(39) Należy zauważyć w tym względzie, że dla wszystkich gatunków wymienionych w załączniku II musi zostać ustanowiona spójna i pełna sieć, w oparciu o wyczerpującą listę obszarów, zgodnie z procedurami i kryteriami określonymi w załączniku III do dyrektywy. W oparciu o podejście biogeograficzne, sieć ustanawia się, biorąc pod uwagę stan zagrożenia, ekologię oraz rozmieszczenie gatunków. W zależności od tych i innych

²⁷ Mogą również występować przypadki gdzie cała grupa gatunków znajduje się w podobnej sytuacji i posiada podobne potrzeby i może być traktowana łącznie.

czynników naukowych, mniej lub bardziej wyczerpująca powierzchnia siedlisk jest ustalana do włączenia do sieci²⁸. Z tego powodu tym bardziej ważne jest, że dla gatunków (wymienionych w załączniku II i IV) nie objętych w większym stopniu przez sieć, środki są podejmowane również poza siecią w celu zachowania lub odtworzenia ich właściwego stanu ochrony. Jednakże fakt, że gatunki wymienione w załączniku IV zostały w znacznej mierze objęte siecią Natura 2000 nie zastępuje obowiązku ustanawiania i skutecznego wdrażania systemu ścisłej ochrony. Z powyższego wynika, że dla gatunków zwierząt wymienionych w załączniku II i IV lit. a), występujących na obszarach sieci Natura 2000, należy zagwarantować jednoczesne zastosowanie przepisów art. 6 oraz art. 12 do art. 16.

(40) Zakładając, że te przepisy zawierają podobne elementy, ich jednoczesne zastosowanie może prowadzić do sytuacji, w których będą się one nakładać. Tak jest na przykład w przypadku przepisów o obszarach Natura 2000 wynikających z art. 6 ust. 1 i ust. 2 oraz ochronie terenów rozrodu i odpoczynku na mocy art. 12 ust. 1 lit. d). Obydwa przepisy dotyczą ochrony siedlisk gatunków. Tereny rozrodu i odpoczynku są główną częścią wszystkich siedlisk gatunków, które muszą podlegać ochronie (zachowaniu i odtworzeniu) w całości na obszarach Natura 2000. W związku z tym obszary Natura 2000 mają znacznie bardziej złożone zadanie, mianowicie zachowanie (a tam gdzie to konieczne odtworzenie) całego siedliska gatunku na niektórych terenach, podczas, gdy przepisy art. 12 koncentrują się na zapobieganiu negatywnemu oddziaływaniu na najważniejsze części takiego siedliska, mianowicie na te, które są ważne dla zagwarantowania udanego rozrodu i odpoczynku.

(41) Dla środków podejmowanych na mocy art. 6 ust 1 (np. planów ochrony) zawieranie specjalnych odwołań do wymagań ochronnych dla gatunków wymienionych w załączniku II i IV, występujących na danym terenie byłoby uzasadnione. Również w przypadku, gdy podejmowane są specjalne środki, mające na celu uniknięcie pogarszania stanu siedlisk lub niepokojenia gatunków (art. 6 ust. 2), powinny one odpowiadać wymaganiom określonym w art. 12 ust 1 lit. a) - d).

(42) W odniesieniu do **jednoczesnego zastosowania odstępstw** przewidzianych w art. 6 ust 3 - 4 oraz art. 16 dla gatunków zwierząt wymienionych zarówno w załączniku II i IV, służby Komisji uważają, że jednoczesne lub równoległe zastosowanie jest wykonalne w praktyce i istotne pod względem ochrony przyrody.

(43) Bez przewidywania wszelkich możliwych scenariuszy, służby Komisji uznają, że, jeśli na przykład przedsięwzięcie mogłoby zniszczyć główne części siedlisk na obszarze Natura 2000, można założyć, że przepisy zarówno art. 6 ust.3 oraz art. 16 miałyby zastosowanie w tym samym czasie. Można dalej założyć, że ocena oddziaływania z tego powodu zainicjowana będzie obejmować obydwie przepisy - ponieważ mają one jednocześnie ten sam cel (choć art. 12 ust. 1 lit. d) jest bardziej ograniczony), tj. ocena prowadzona zgodnie z art. 16 będzie stanowić część prawdopodobnie szerszej (ponieważ obejmuje całe siedlisko) oceny dokonywanej zgodnie z art. 6 ust. 3. Procedura taka powinna unikać dokonywania podwójnej oceny lub niespójności w stosowaniu przepisów. Należy w takich przypadkach zagwarantować, że rezultaty oceny oddziaływania nie będą sprzeczne z przepisami o ochronie gatunków. Oczywiście decyzje podejmowane po dokonaniu oceny będą musiały uwzględniać wymogi stawiane w obu artykułach. Jeżeli na przykład przedsięwzięcie, mające niekorzystne skutki zostałyby zatwierdzone z uwagi na nadrzędny interes publiczny, należy podjąć środki kompensujące i zawrzeć je w sprawozdaniu zgodnie

---

²⁸ Nawet w przypadku, gdy listy Wspólnoty zostały zatwierdzone, sieć wymaga dalszych zmian dla niektórych typów siedlisk oraz gatunków: należy uwzględnić tzw. "rezerwy" na pierwszych listach obszarów ważnych dla Wspólnoty, aby móc je później skompletować.

z art. 6 ust. 4, a przedsięwzięcie należy ująć w sprawozdaniach określonych w art. 16 (w sprawie odstępstwa).

(44) Z drugiej strony, możliwe, że odstępstwo jest wymagane zgodnie z art. 16 dla działalności na obszarze Natura 2000 nawet, jeśli ocena oddziaływania nie jest wymagana zgodnie z art. 6 ust. 3. Sytuacja taka może mieć miejsce kiedy kilka okazów lub jaj gatunków wymienionych w załączniku II i IV miałyby zostać wykorzystanych dla celów badawczych chociaż mało prawdopodobne jest, aby miało to jakikolwiek niekorzystny wpływ na obszar i jego populację lub wręcz przeciwnie, może to mieć bardzo korzystny wpływ.

Podsumowanie: gatunki wymienione w załączniku II i IV korzystają z uzupełniającej się podwójnej ochrony na obszarach Natura 2000. Niektóre przepisy o ochronie siedlisk (całego siedliska na obszarze Natura 2000, w tym terenów rozrodu i odpoczynku na mocy art. 12) pokrywają się, ale mogą i powinny być stosowane w spójny sposób.

I.2.4 Podstawowe zasady ochrony gatunków

I.2.4.a) Dobra wiedza i nadzór nad stanem ochrony

(45) Motyw 19 dyrektywy stanowi, że "w celu wykonania niniejszej dyrektywy istotne jest pogłębianie wiedzy naukowej i technicznej", podczas gdy art. 18 dyrektywy podkreśla konieczność prowadzenia badań. Rzeczywiście, aby wdrożyć skuteczne środki ochrony gatunków zgodnie z przepisami dyrektywy, odpowiednia wiedza na temat każdego gatunku (zasięg, występowanie, biologia, ekologia, zagrożenia i wrażliwość, potrzeby ochronne, itp.) jest *conditio sine qua non*. Państwa członkowskie muszą z tego powodu zbierać i wykorzystywać najlepsze dostępne informacje z wiarygodnych źródeł (np. agencji ochrony przyrody, uniwersytetów, organizacji ekologicznych) opracowując swoje strategie ochrony. Ponadto ponieważ cele dyrektywy osadzone są w kontekście Wspólnotowym, a nie krajowym, ważne może czasami okazać się szukanie informacji poza granicami regionu i kraju w celu podjęcia współpracy z innymi regionami/państwami członkowskimi (może to mieć miejsce m.in. w komitetach i grupach roboczych na poziomie UE lub poprzez przedsięwzięcia dofinansowywane ze środków europejskich). Zharmonizowane transgraniczne podejścia są cenne dla wdrażania dyrektywy kiedy na przykład na terenie dwóch państw członkowskich występuje populacja jednego gatunku i pełna ocena sytuacji możliwa jest jedynie kiedy weźmie się pod uwagę stan po drugiej stronie granicy (również w celu podjęcia odpowiednich środków).

(46) Poza tym wiedza na temat gatunków, nadzór (lub monitoring²⁹), tzn. skuteczna długofalowa obserwacja, są wymagane przez dyrektywę do badania trendów dotyczących stanu ochrony. Ustanowienie właściwego systemu nadzoru do monitorowania stanu ochrony gatunków ważnych dla Wspólnoty (wymienionych w załączniku II, IV i V) jest obowiązkiem wynikającym z przepisów art. 11 dyrektywy. Według Trybunału "obowiązek nadzoru jest istotny dla skuteczności dyrektywy siedliskowej i obowiązek ten powinien zostać przetransponowany w sposób szczegółowy, jasny i precyzyjny"³⁰. Zatem prawo krajowe powinno określać ustawowe obowiązki władz krajowych do sprawowania nadzoru nad stanem ochrony siedlisk przyrodniczych i gatunków w celu zagwarantowania, że

²⁹ Art. 11 dyrektywy odnosi się do nadzoru nad stanem ochrony siedlisk przyrodniczych i gatunków.

Służby Komisji uważają, że interpretacja terminu "nadzór" i jego zakres powinny uwzględniać odpowiednie definicje zawarte w art. 1 lit e i lit. i.

³⁰ zob. wyrok z dnia 20 października 2005 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Zjednoczonemu Królestwu Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej Sprawa C-6/04, Zb. Orz. str. 9017, pkt 26 i 65.

nadzór jest sprawowany w sposób systematyczny i stały³¹.

Art.11 (dyrektywa 92/43/EWG)

Państwa Członkowskie prowadzą nadzór nad stanem ochrony siedlisk przyrodniczych i gatunków, o których mowa w art. 2, ze szczególnym uwzględnieniem typów siedlisk przyrodniczych i gatunków o znaczeniu priorytetowym.

(47) Zakres obowiązywania art. 11 nie ogranicza się do obszarów Natura 2000, ale wymaga prowadzenia nadzoru nad siedliskami i gatunkami ważnymi dla Wspólnoty, jak określono w art. 1 dyrektywy, na terenie wszystkich państw członkowskich.

(48) Pozycja art. 11 na końcu sekcji "ochrona siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków" może powodować pewne dwuznaczności. Jednakże służby Komisji uznają, że te przepisy mają również zastosowanie do gatunków objętych drugim filarem. Wniosek ten jest oparty na kilku przesłankach. Po pierwsze, tekst art. 11 w sposób bezpośredni odnosi się do nadzoru nad stanem ochrony siedlisk przyrodniczych i gatunków wymienionych w art. 2, tj. siedlisk przyrodniczych i gatunków dzikiej fauny i flory ważnych dla Wspólnoty. Poza tym art. 14 dyrektywy, który znajduje się w sekcji "ochrona gatunków: zawiera odwołanie do "nadzoru przewidzianego w art. 11". Pokazuje to w jasny sposób, że rozczłonkowanie pomiędzy te dwie sekcje dyrektywy nie jest kategorię. Poza tym motywy dyrektywy odwołują się do potrzeby ustanowienia systemu "nadzoru nad stanem ochrony siedlisk przyrodniczych i gatunków objętych przepisami dyrektywy" w celu wdrożenia dyrektywy.

(49) Wspólne ramy (trzystopniowej) oceny stanu ochrony oraz sprawozdawczość w tej kwestii zgodnie z art. 17 dyrektywy zostały zatwierdzone przez Komitet Siedliskowy w kwietniu 2005 roku³². Ramy te określają jakie informacje należy zawierać w sprawozdaniu (i w rezultacie zbierać) oraz dają podstawowe wytyczne co do oceny stanu ochrony, aby możliwe było wyciągnięcie wniosków ze sprawozdań krajowych na poziomie europejskim. Ważnym elementem porozumienia jest to, że sprawozdanie z 2007 roku powinno obejmować pierwszą ocenę stanu ochrony dla każdego gatunku i siedliska ważnego dla Wspólnoty przygotowaną w oparciu o najlepsze dostępne informacje. Kolejne sprawozdania (co 6 lat) powinny opierać się na wdrożonym systemie nadzoru³³. Aby wiedzieć kiedy gatunek lub siedlisko znajduje się we właściwym stanie ochrony, należy ten właściwy stan najpierw zdefiniować. W związku z tym zachęca się państwa członkowskie do definiowania "właściwych wartości referencyjnych", które zostaną wykorzystane przy dokonywaniu oceny.

(50) Stan gatunków powinno się określać na poziomie biogeograficznym państwa członkowskiego (dla celów przeglądów, strategii krajowych / regionalnych, celów i

³¹ W swoim wyroku z 20 października 2005 roku Trybunał stwierdził, że "bezsporne jest, iż prawo wewnętrzne Zjednoczonego Królestwa nie zawiera żadnego obowiązku prawnego nakazującego władzom krajowym dokonywanie nadzoru stanu ochrony gatunków i siedlisk przyrodniczych, prawo to zawiera element niepewności. Dlatego też brak jest gwarancji, że dokonywany będzie systematyczny i stały nadzór wskazanego stanu ochrony" (Sprawa C-6/04, pkt 68).

³² DocHab-04-03/03 rev.3 "Assessment, monitoring and reporting of conservation status (Ocena, monitorowanie i składanie sprawozdań w sprawie stanu ochrony) – Przygotowywanie sprawozdań za lata 2001-2007 na mocy art. 17 dyrektywy siedliskowej"

³³ Państwa członkowskie mogą samodzielnie zdecydować o wyborze środków i metod zbierania danych i dostosować sposoby monitorowania do różnic regionalnych, jednakże należy dążyć do pewnej dobrowolnej długofalowej harmonizacji.

sprawozdań) i na poziomie populacji³⁴ tam gdzie jest to uzasadnione (dla definiowania wymaganych środków, działań w zakresie zarządzania i odstępstw). W przypadku populacji o charakterze transgranicznym oraz gatunków migrujących przez granice UE, ich zasięg naturalny, w tym strefy migracji poza obszarem UE powinny być również brane pod uwagę tam, gdzie jest to możliwe. Monitorowanie w sposób powtarzalny lub regularny pozwoli ocenić właściwość wyboru i efektywność wybranych środków ochronnych.

(51) Nadzór nad stanem ochrony gatunków zwierząt powinien dostarczyć ważnych informacji i przyczynić się do skutecznego wdrażania dyrektywy. Takie informacje są również potrzebne do właściwej realizacji odstępstw na mocy art. 16: aby zdecydować czy dane działania będą szkodliwe dla zachowania danego gatunku we właściwym stanie ochrony, władze krajowe muszą posiadać wystarczająco dużo dostępnych informacji do przeprowadzenia oceny stanu ochrony gatunku i przewidzieć możliwy wpływ proponowanego odstępstwa.

(52) Poza nadzorem nad stanem ochrony, istnieje jeszcze wyraźny obowiązek na mocy art. 12 ust. 4 ustanowienia systemu monitorowania przypadkowego chwywania i zabijania przedstawicieli gatunków wymienionych w załączniku IV lit. a), i w świetle zgromadzonych danych, do prowadzenia dalszych badań lub podejmowania środków w zakresie ochrony, jeżeli jest to potrzebne. Wyniki działania systemu powinny zostać włączone do ogólnych wniosków wyciągniętych z nadzoru nad systemem ochrony.

Podsumowanie: Rozległa wiedza na temat gatunku (zasięg/rozmieszczenie, występowanie, biologia, ekologia, zagrożenia i wrażliwość oraz potrzeby ochronne, itp.) oraz regularny nadzór nad stanem ochrony (zgodnie z wymogami art. 11) to warunki, które muszą zostać spełnione, aby jakakolwiek strategia ochrony stała się skuteczna. Współpraca na poziomie UE i współpraca transgraniczna może mieć znaczenie dla niektórych gatunków. Państwa członkowskie ustaliły ramy dla oceny stanu ochrony w kwietniu 2005 roku.

I.2.4.b) Odpowiedni i skuteczny charakter podejmowanych środków

(53) Dyrektywa nie definiuje szczegółowo wszystkich środków koniecznych do spełnienia obowiązków wynikających z jej różnych przepisów i pozwala państwom członkowskim zachować pewną elastyczność, dając im pole do manewru. Definicja, przyjęcie i wdrożenie takich środków należy do kompetencji władz krajowych. Dyrektywa siedliskowa umożliwia w ten sposób państwom członkowskim wdrożenie jej przepisów w sposób **proporcjonalny i właściwy**, stosując podejście, które leży u podstaw wszystkich przepisów dyrektywy siedliskowej, w tym art. 12 i 16. Jednakże dyskrecjonalne kompetencje państw członkowskich powinny spełniać kilka podstawowych wymogów.

(54) Jeśli chodzi o interpretowanie przepisów dyrektywy, należy zwrócić szczególną uwagę na zasadę przewodnią określoną w art. 10 Traktatu WE, która stanowi, że "Państwa Członkowskie podejmują wszelkie właściwe środki ogólne lub szczególne w celu zapewnienia wykonania zobowiązań wynikających z niniejszego Traktatu lub z działań instytucji Wspólnoty. Ułatwiają one Wspólnocie wypełnianie jej zadań."

(55) W rezultacie zachowanie lub przywrócenie właściwego stanu ochrony musi zostać wzięte pod uwagę przy podejmowaniu właściwych środków dla ochrony gatunków i siedlisk.

³⁴ Uwzględniając definicję „populacji”, grupa populacji tego samego gatunku oddzielonych od siebie przestrzennie i oddziałujących na siebie w pewnym stopniu (meta-populacje) może być wykorzystana jako jednostka referencyjna mająca biologiczne znaczenie. Podejście to należy dostosować do omawianych gatunków, biorąc pod uwagę ich biologię/ekologię.

Odpowiednia wiedza naukowa i nadzór nad gatunkami są niezbędnymi do spełnienia warunkami. Koło się zamyka kiedy wyniki nadzoru nad stanem ochrony pokazują, że podjęte środki są rzeczywiście odpowiednie i **skuteczne** w praktyce.

(56) Środki podjęte przez państwa członkowskie powinny we właściwy sposób odnosić się do założonych celów, tj. zachowania i odtworzenia właściwego stanu ochrony, biorąc pod uwagę wymagania gospodarcze, społeczne, kulturowe oraz cechy regionalne i lokalne (art. 2 ust. 3). Takie środki będą proporcjonalne tam, gdzie pozwolą na osiągnięcie założonego celu, będą konieczne do osiągnięcia tego celu i są odpowiednie pod względem zastosowanych środków.

(57) Poza tym trzeba podkreślić, że należy również przyjąć **indywidualne podejście do każdego gatunku**. Konkretno cele, jakie należy osiągnąć mogą się znacząco różnić w zależności od gatunku i mogą również zmieniać się z biegiem czasu (np. w z uwagi na zmieniający się stan wiedzy naukowej). W związku z tym państwa członkowskie powinny zawsze rozpatrywać działania wykonawcze w świetle założonego celu, konkretnego gatunku oraz bieżących okoliczności. Dlatego też podejście proporcjonalne nie jest koncepcją statyczną i staje się ważnym czynnikiem we wdrażaniu elastycznej ochrony gatunków. Jednakże, niepodejmowanie żadnych środków ze względu na dobry stan ochrony gatunku nie jest rozwiązaniem (zob. również rozdział II.2.3).

(58) Elastyczność i proporcjonalność nie powinny zatem być błędnie rozumiane jako koncepcje, które zmniejszają obowiązki państw członkowskich do działania w sposób skuteczny, ale muszą być postrzegane jako dające przestrzeń władzom do dostosowania ich sposobu działania do konkretnych okoliczności typowych dla każdego przypadku (pod względem stanu ochrony, ale również pod względem wymagań społecznych, gospodarczych i kulturowych). Stosowanie elastycznego i proporcjonalnego podejścia wzywa państwa członkowskie do działania w ramach czytelnych i jasnych ram skoordynowanych i efektywnych środków podejmowanych w spójny³⁵ sposób z zachowaniem odpowiednich zabezpieczeń. W opinii Trybunału, "*art 12, 13 i 16 dyrektywy siedliskowej stanowią spójny zespół norm mających na celu zapewnienie ochrony populacji danych gatunków*"³⁶. W związku z tym podejścia takie muszą respektować cele ogólne dyrektywy, mianowicie zapewnianie różnorodności biologicznej oraz zachowywanie lub odtwarzanie siedlisk przyrodniczych i gatunków ważnych dla Wspólnoty³⁷ we właściwym stanie ochrony.

(59) Poniższe punkty mają na celu wyjaśnienie związku pomiędzy stanem ochrony, zastosowaniem różnych instrumentów oraz ich odpowiedniości i skuteczności.

(60) Ogólnie rzecz biorąc, nadzór nad stanem ochrony oraz jego wstępna ocena mogą wskazywać, że stan gatunku jest albo właściwy, albo niewłaściwy (przyporządkowany do poszczególnych stopni). W oparciu o najlepsze dostępne informacje, państwa członkowskie powinny zdefiniować - zgodnie z przepisami dyrektywy - konkretne środki ochronne

---

³⁵ Spójność w tym kontekście oznacza, że nie można stosować zasady elastyczności i proporcjonalności kiedy jest to wygodne (na przykład zezwalając na odstępstwa), ale należy jednocześnie stosować ją do wymaganych środków mających na celu skuteczną ochronę gatunków objętych systemem ścisłej ochrony tak, aby cały proces wdrażania był zgodny z celami określonymi w dyrektywie.

³⁶ Wyrok z dnia 20 października 2005 r, Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Zjednoczonemu Królestwu Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej Sprawa C-6/04, Zb. Orz. str. 9017, pkt 112 i wyrok z dnia 10 stycznia 2006 roku, Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Republice Federalnej Niemiec, Sprawa C-98/03, Zb. Orz. str. 53, pkt 66.

³⁷ W przypadku gdy Komisja uzna takie podejście za niezgodne z przepisami dyrektywy, musi to udowodnić (zob. na przykład wyrok z 6 listopada 2003 roku, Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Zjednoczonemu Królestwu Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej, Sprawa C-434/01, Zb. Orz. str. 13239, pkt 21).

konieczne do zachowania (właściwy) lub przywrócenia (niewłaściwy) stanu ochrony dla każdego gatunku.

(61) Na tym etapie, pytanie o to **jakie rodzaje środków są obowiązkowe** na mocy dyrektywy pojawia się w zależności od załącznika, w którym wymieniony jest dany gatunek. Rozdział II jest poświęcony koncepcji "środków wymaganych" do ustanowienia systemu ścisłej ochrony na mocy art. 12. W tym miejscu należy zauważyć, że tylko niektóre środki, wprawdzie istotne lub odpowiednie dla gatunku, mogą nie być wymagane na mocy przepisów dyrektywy w zależności od załącznika, w którym dany gatunek został wymieniony. W odniesieniu do sekcji poświęconej ochronie gatunków, ważne jest, aby uznać, że środki podejmowane w zakresie proaktywnego zarządzania siedliskami (takie jak odtworzenie siedlisk/populacji, poprawa stanu siedlisk) nie są obowiązkowe na mocy art. 12 nawet jeśli są obowiązkowe na mocy art. 6. Na przykład jeśli konieczne jest proaktywne odtworzenie biotopu dla gatunku motyla wymienionego wyłącznie w załączniku IV lit. a, ponieważ jego siedlisko prawie zaniknęło, a jedynie większe siedlisko zagwarantuje mu długoterminowe przetrwanie, taki środek nie będzie objęty przepisami art. 12. Takich sytuacji można uniknąć lub je skorygować w perspektywie średnio lub długoterminowej poprzez dokonanie przeglądu załączników lub samej dyrektywy.

(62) Ogólnie rzecz biorąc można wyróżnić następujące główne scenariusze:

1. Jeśli środki konieczne dla danego gatunku są obowiązkowe na mocy dyrektywy, istnieją dwa możliwe scenariusze:
  - Państwo członkowskie wdraża dobrowolnie wystarczające i możliwe do zweryfikowania środki w celu zachowania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony, co jest potwierdzone wynikami sprawowanego nadzoru; w tym przypadku podjęte środki powinny być w dalszym ciągu stosowane, a nadzór kontynuowany;
  - Państwo członkowskie nie wdraża wystarczających i możliwych do zweryfikowania środków w celu zachowania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony. Oznacza to, że nie realizuje swoich obowiązków, co zwykle stanowi naruszenie przepisów dyrektywy.
2. Jeżeli środki wymagane dla danego gatunku (lub jego części) nie są obowiązkowe na mocy dyrektywy (np. aktywne odtwarzanie lub ponowne wprowadzanie biotopu dla gatunku wymienionego wyłącznie w załączniku IV) istnieją dwie możliwości:
  - Państwo członkowskie wdraża dobrowolnie wystarczające i możliwe do zweryfikowania środki w celu zachowania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony, co jest potwierdzone wynikami sprawowanego nadzoru; w tym przypadku podjęte środki powinny być w dalszym ciągu stosowane, a nadzór kontynuowany;
  - Państwo członkowskie nie wdraża wystarczających i możliwych do zweryfikowania środków w celu zachowania lub osiągnięcia właściwego stanu ochrony. W takim przypadku, należy ocenić konieczność podjęcia dalszych działań, które mogą obejmować zmianę załączników do dyrektywy, jeżeli jest to odpowiedni sposób zapewnienia właściwego stanu ochrony dla gatunku. Zmiana treści załączników może wiązać się z koniecznością dodania gatunku wymienionego wyłącznie w załączniku IV do załącznika II lub nadaniu gatunkowi priorytetowego statusu. Jeżeli zmiana treści załączników może nie przynieść zamierzonych rezultatów, można rozważyć zastosowanie innych, dalej

sięgających lub dodatkowych instrumentów³⁸.

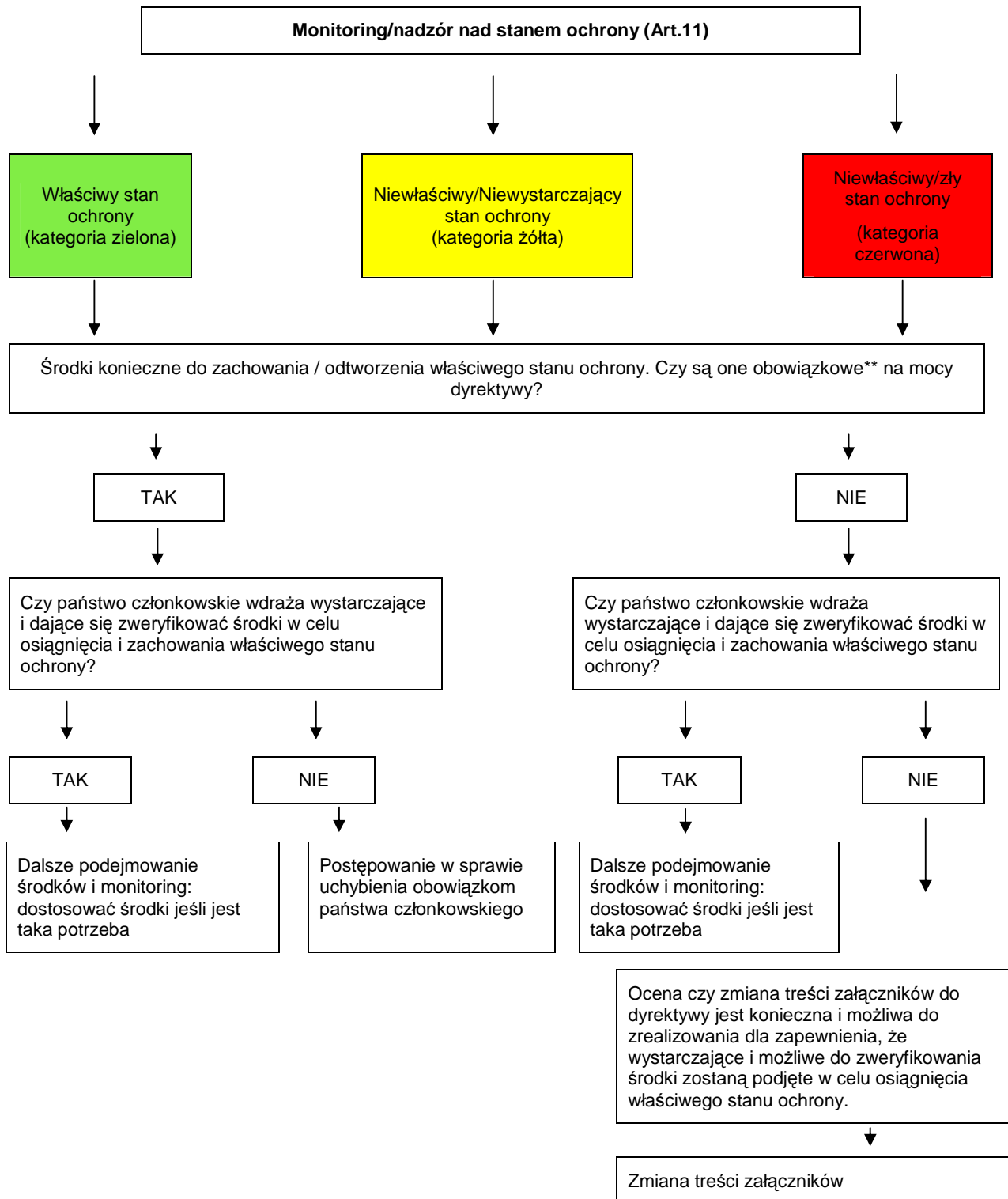
(63) Pokazuje to jakie znaczenie ma opracowanie odpowiednich i skutecznych środków w połączeniu z systemem nadzoru dla monitorowania stanu ochrony gatunków.

Podsumowanie: Środki podejmowane przez państwa członkowskie podczas wdrażania przepisów dyrektywy powinny być zawsze proporcjonalne i odpowiednie do zamierzonego celu, tj. zachowania i odtworzenia właściwego stanu ochrony. Środki te muszą być odpowiednie i skuteczne na poziomie lokalnym. W niektórych przypadkach odpowiednie środki mogą nie być obowiązkowe na mocy dyrektywy. W takich przypadkach może być przewidziane podjęcie dobrowolnych środków lub dostosowanie dyrektywy i jej załączników.

---

³⁸ Zmiana treści załączników może również polegać na usunięciu gatunku z listy, ponieważ wyniki nadzoru mogą ujawnić, że dany gatunek występuje bardzo licznie.

ODPOWIEDNIOŚĆ I SKUTECZNOŚĆ PODEJMOWANYCH ŚRODKÓW

* W przypadku, gdy prowadzony monitoring wskazuje na to, że gatunek znajduje się we właściwym stanie ochrony i nie wymaga podejmowania środków mających na celu zachowanie tego stanu i w rezultacie nie spełnia już kryteriów ważności dla Wspólnoty, powinno przewidzieć się zmianę treści załączników (w tym przypadku usunięcie z listy gatunków).

** Odnosi się to do sytuacji opisanej w rozdziale 1.2.4.b.

II. ARTYKUŁ 12

Treść artykułu 12

1. Państwa Członkowskie podejmą wymagane środki w celu ustanowienia systemu ścisłej ochrony gatunków zwierząt wymienionych w załączniku IV lit. a) w ich naturalnym zasięgu, zakazujące:

(a) jakichkolwiek form celowego chwytania lub zabijania okazów tych gatunków dziko występujących;

(b) celowego niepokojenia tych gatunków, w szczególności podczas okresu rozrodu, wychowu młodych, snu zimowego i migracji;

(c) celowego niszczenia lub wybierania jaj;

(d) pogarszania stanu lub niszczenia terenów rozrodu lub odpoczynku.

2. W odniesieniu do tych gatunków Państwa Członkowskie wprowadzają zakaz przetrzymywania, transportu, sprzedaży lub wymiany oraz oferowania do sprzedaży lub wymiany okazów pozyskanych ze stanu dzikiego, z wyjątkiem tych pozyskanych legalnie przed wprowadzeniem w życie niniejszej dyrektywy.

3. Zakazy przewidziane w ust. 1 lit. a) i b) i w ust. 2 odnoszą się do wszystkich etapów życia tych zwierząt, do których stosuje się niniejszy artykuł.

4. Państwa Członkowskie ustanawiają system monitorowania przypadkowego chwytania lub zabijania gatunków zwierząt wymienionych w załączniku IV lit. a). Członkowskie podejmują dalsze badania lub środki ochronne, wymagane w celu zapewnienia, aby przypadkowe chwytanie i zabijanie nie miało znacznego negatywnego wpływu na te gatunki.

(1) Jako część drugiego filara dyrektywy 92/43/EWG, art. 12 zajmuje się bardziej szczegółową kwestią ochrony gatunków wymienionych w załączniku IV lit. a). W skutek tego, artykuł 12 kładzie nacisk na bezpośrednie zagrożenia dla gatunków zwierząt wymienionych w załączniku IV lit. a) raczej niż na szeroko pojętą kwestię ochrony ich siedlisk - z wyjątkiem przepisów art. 12 ust. 1 lit. d).

(2) Załącznik IV lit. a) obejmuje cały szereg gatunków, od dużych kręgowców o dużym zasięgu do małych bezkręgowców o małym zasięgu naturalnym. Niektóre z tych gatunków zwierząt korzystają z przepisów sekcji "ochrona siedlisk", ale inne już nie. W przypadku gatunków wymienionych wyłącznie w załączniku IV, art. 12 stanowi kluczowy przepis dla osiągnięcia celu ochrony określonego w art. 2.

(3) Przed szczegółowym przyjrzeniem się przepisom art. 12, warto przywołać niektóre ogólne oceny prawne opracowane wcześniej przez ETS.

II.1.   Ogólne oceny prawne

(4) Skuteczne wdrożenie przepisów art. 12 dyrektywy 92/43/EWG wymaga dokonania pełnej, jasnej i dokładnej transpozycji przez państwa członkowskie. Zgodnie z ustanowionym orzecznictwem, *"przepisy dyrektywy należy wprowadzić w życie w sposób bezwzględnie wiążący i spójny, ze szczególnością, precyzją i jasnością wymaganą dla spełnienia wymogu pewności prawa"*³⁹. Na przykład zakaz stosowania pestycydów tam, gdzie mogą one mieć niekorzystny wpływ na równowagę w przyrodzie nie jest tak jasny, precyzyjny i restrykcyjny, jak zakaz pogarszania stanu terenów rozrodu lub odpoczynku zwierząt objętych ochroną zgodnie z art. 12 ust. 1 lit. d)⁴⁰.

(5) W opinii Trybunału, transpozycja dyrektywy do prawa krajowego nie wymaga koniecznie, aby jej treść została formalnie i dosłownie przejęta przez wyraźny, szczególny przepis prawa i w zależności od treści dyrektywy wystarczyć mogą ogólne ramy prawne, pod warunkiem, że zapewni to rzeczywiście pełne stosowanie dyrektywy w sposób wystarczająco jasny i precyzyjny⁴¹. Wszelkie przepisy ustanawiające ramy ścisłej ochrony powinny odnosić się szczególnie do kwestii ochrony gatunków wymienionych w załączniku IV lit.a) oraz być zgodne z wymaganiami określonymi w art. 12. Należy zauważyć, że Trybunał⁴² podkreślił znaczenie tej kwestii z sprawie *Caretta caretta*. Poproszony przez Trybunał o zidentyfikowanie i przedstawienie przepisów obowiązujących w Grecji, które spełniają wymagania określone w art. 12, *"Rząd Grecji zaledwie wymienił ustawy, rozporządzenia i środki administracyjne bez odnoszenia się do konkretnych przepisów spełniających te wymagania."* W rezultacie, przyjmując szczegółowy charakter art. 12, przepisy administracyjne o ogólnym charakterze, np. zaledwie powtarzające brzmienie art. 12 w prawodawstwie krajowym mogą nie zawsze spełniać wymagania dotyczące ochrony gatunków i mogą nie gwarantować skutecznego wdrożenia przepisów 12. Formalna transpozycja art. 12 do prawodawstwa krajowego może nie gwarantować jego skuteczności i może wymagać uzupełnienia jej przepisami wykonawczymi, aby zapewnić ścisłą ochronę w oparciu o szczegóły, konkretne problemy i zagrożenia dotyczące gatunków lub grup gatunków.

(6) Dokonując transpozycji, państwa członkowskie muszą przestrzegać znaczenia terminów i koncepcji stosowanych w dyrektywie w celu zapewnienia spójności w jej interpretacji i stosowaniu⁴³. Oznacza to również, że krajowe środki transpozycji powinny gwarantować pełne zastosowanie dyrektywy bez zmiany terminów w niej zastosowanych, selektywnego stosowania jej przepisów lub dodawania dodatkowych warunków lub

---

³⁹ Zob. w szczególności wyrok z dnia 20 października 2005 r., (Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Zjednoczonemu Królestwu Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej Sprawa C-6/04, Zb. Orz. 9017, pkt 27), ale również późniejsze wyroki: z dnia 30 maja 1991 roku, Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Republice Federalnej Niemiec, Sprawa C-59/89, Zb. Orz. str.2607, pkt 18 24; 19 maja 1999, Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Republice Francuskiej, Sprawa C-225/97, Zb. Orz. str.3011, pkt 37; 17 maja 2001, Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Republice Włoskiej, Sprawa C-159/99, Zb. Orz. str.4007, pkt 32.

⁴⁰ Zob. wyrok z dnia 10 stycznia 2006 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Republice Federalnej Niemiec, Sprawa C-98/03, Zb. Orz. str. 53, pkt 67 i 68.

⁴¹ Na przykład: wyrok z dnia 20 października 2005 r, Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Zjednoczonemu Królestwu Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej Sprawa C-6/04, Zb. Orz. str. 9017, pkt 21.

⁴² Zob. pkt 29 wyroku w Sprawie C-103/00.

⁴³ Na przykład: Wyrok z dnia 28 marca 1990 r., Postępowanie karne przeciwko G. Vessoso i G. Zanetti, sprawy połączone C-206 i 207/88, Zb. Orz. str.1461.

odstępstw nieprzewidzianych w dyrektywie⁴⁴. Jak zauważył Trybunał, "dokładność transpozycji przybiera szczególną wagę w takim przypadku jak niniejszy, w którym zarządzanie wspólnym dziedzictwem jest powierzone państwom członkowskim na ich własnych terytoriach... Wynika z tego, że w ramach dyrektywy siedliskowej, która ustanawia kompleksowe i techniczne przepisy w dziedzinie prawa ochrony środowiska, państwa członkowskie są w sposób szczególny zobowiązane do tego, aby ich przepisy prawne mające zapewnić transpozycję tej dyrektywy były jasne i precyzyjne"⁴⁵.

(7) Na przykład transpozycja art. 12 ust. 1 lit. d) zakazującego pogarszania stanu lub niszczenia terenów rozrodu i odpoczynku, które są "łatwo dostrzegalne" oraz "doskonale znane i zidentyfikowane jako takie" lub zakazywanie jedynie umyślnego pogarszania stanu lub niszczenia terenów rozrodu lub odpoczynku⁴⁶ zmienia istotę art. 12 ust. 1 lit. d) oraz ogranicza zakres jej stosowania. To samo dotyczy zwolnienia obowiązujących aktów prawnych ze stosowania przepisów art. 12 ust. 1 lit. d). Z tego powodu taki rodzaj transpozycji jest niezgodny z art. 12 ust. 1 lit. d).

(8) Poza tym, "zwykłe praktyki administracyjne ze swej natury podlegające zmianie z woli administracji nie mogą być uznane za wykonanie zobowiązań państw członkowskich do których odnosi się dyrektywa, zgodnie z art. 189 traktatu"⁴⁷. Należy podkreślić, że samo istnienie orzecznictwa krajowego bez żadnych konkretnych przepisów prawa nie może być uznawane za wykonanie obowiązków pełnej transpozycji dyrektywy.

Podsumowanie: Skuteczne wdrożenie przepisów art. 12 wymaga pełnej, jasnej i dokładnej transpozycji przez państwa członkowskie. Przepisy ich prawa muszą być wystarczająco konkretne, aby umożliwiły spełnianie wymagań stawianych przez dyrektywę.

Wyrok w sprawie *Caretta caretta*

Wyrok z dnia 30 stycznia 2002 roku w sprawie *Caretta caretta* (Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko republice Greckiej, Sprawa C-103/00) była pierwszym wyrokiem w sprawie zastosowania art. 12 dyrektywy siedliskowej (dyrektywa 92/43/EWG) w odniesieniu do konkretnego gatunku. Trybunał nigdy nie podał swojej interpretacji w sprawie zastosowania i jego zakresu przed wydaniem tego wyroku.

Żółw morski karetta (*Caretta caretta*) został wymieniony w załączniku II i IV do dyrektywy 92/43/EWG jako gatunek ważny dla Wspólnoty i wymagający ścisłej ochrony. Zatoka Laganas na wyspie Zakynthos jest najważniejszym terenem rozrodu tego żółwia na Morzu Śródziemnym i została również zaproponowana jako teren ważny dla Wspólnoty do objęcia siecią obszarów Natura 2000.

⁴⁴ Wyrok z dnia 13 lutego 2003 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Wielkiemu Księstwu Luksemburga, Sprawa C-75/01, Zb. Orz. str. 1585, pkt 28

⁴⁵ Zob. na przykład: wyrok z dnia 20 października 2005 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Zjednoczonemu Królestwu Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej Sprawa C-6/04, Zb. Orz. str. 9017, pkt 25-26 oraz wyrok z dnia 10 stycznia 2006 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Republice Federalnej Niemiec, Sprawa C-98/03, Zb. Orz. str. 53, pkt 59-60.

⁴⁶ Zob. również wyrok z dnia 20 października 2005 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Zjednoczonemu Królestwu Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej Sprawa C-6/04, Zb. Orz. str. 9017, pkt 79.

⁴⁷ Na przykład: wyrok z dnia 23 lutego 1988 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Republice Włoskiej, Sprawa 429/85, Zb. Orz. str. 843, pkt 12; wyrok z dnia 11 listopada 1999 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Republice Włoskiej, Sprawa C-315/98, Zb. Orz. str. 8001, pkt 10; wyrok z dnia 13 lutego 2003 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Wielkiemu Księstwu Luksemburga, Sprawa C-75/01, Zb. Orz. str. 1585, pkt 28.

W roku 1998 liczne organizacje pozarządowe wskazały na pogarszanie się stanu warunków egzystencji tego gatunku żółwia morskiego na wyspie Zakynthos. Głównym problemem było niekontrolowane korzystanie z plaż oraz otaczającego je morza dla celów turystycznych, w tym również nielegalne wznoszenie budynków, używanie motorowerów na plaży oraz wykonywanie innych czynności, które mogły mieć niekorzystny wpływ na te żółwie. Komisja wezwała władze Grecji do przedstawienia informacji na temat środków podjętych w celu ochrony gatunku na wyspie. W oparciu o te informacje i wnioski urzędników Komisji zebrane podczas delegacji, wszczęto postępowanie w sprawie stwierdzenia uchybienia zobowiązań na mocy art. 226 traktatu, ponieważ Grecja nie wywiązała się z obowiązku wynikającego z art. 12. ust. 1 lit. b) dyrektywy siedliskowej. W trakcie postępowania poprzedzającego wniesienie skargi, władze Grecji utrzymywały, że wszystkie odpowiednie środki mające na celu zapewnienie ochrony wspomnianego gatunku żółwia zostały podjęte i były w trakcie zatwierdzania i wdrażania.

Po dokonaniu aktualizacji oceny sytuacji przez służby Komisji w 1999 roku, podejmowane środki okazały się być w dalszym ciągu niewystarczające i sprawa została skierowana do Trybunału Sprawiedliwości. Mówiąc dokładniej, Komisja stwierdziła, że Grecja złamała przepisy tego artykułu po pierwsze nieprzyjmując ramowego programu opracowanego w celu zapewnienia ścisłej ochrony gatunku *Caretta caretta* przed jakimkolwiek celowym niepokojeniem gatunku podczas jego okresu rozrodu oraz przed jakimkolwiek pogarszaniem stanu lub niszczeniem jego terenów rozrodu, a po drugie niepodejmując żadnych konkretnych i skutecznych środków na poziomie lokalnym w celu uniknięcia takich problemów.

Dnia 30 stycznia 2002 roku Trybunał zaakceptował argumenty Komisji i uznał Grecję winną nieustanowienia i niewdrożenia skutecznego systemu ścisłej ochrony żółwia morskiego z gatunku *Caretta caretta* na wyspie Zakynthos. W szczególności władze Grecji nie podjęły właściwych środków, aby uniknąć niepokojenia tego gatunku podczas jego okresu rozrodu i działań, które mogą doprowadzić do pogorszenia się stanu lub zniszczenia jego terenów rozrodu.

II.2. Właściwe środki dla systemu ścisłej ochrony

(9) Art. 12 dyrektywy 92/43/EWG zobowiązuje państwa członkowskie do podejmowania właściwych środków na rzecz "ustanowienia i wdrożenia systemu ścisłej ochrony"⁴⁸ gatunków zwierząt wymienionych w załączniku IV lit. a) w ich naturalnym zasięgu. Takie brzmienie prowadzi do kilku pytań o definicje niektórych terminów.

(10) Dyrektywa, jasno określając zakazy, nie definiuje w sposób szczegółowy "właściwych" środków mających na celu wdrożenie i ustanowienie systemu ścisłej ochrony każdego z gatunków, o których mowa. Interpretacja i zastosowanie przepisów art. 12 ust 1 lit. a) - d) powinna uwzględniać cel dyrektywy określony w art. 2. Art. 12 nie należy interpretować jako wymagania przyjmowania proaktywnych środków z zakresu zarządzania siedliskami, jak na przykład odtwarzanie czy poprawa stanu siedlisk niektórych gatunków. Tak więc dyrektywa daje pewne pole manewru państwom członkowskim odpowiedzialnym za zdefiniowanie, przyjęcie i wdrożenie właściwych środków ustanawiających system ścisłej ochrony gatunków wymienionych w załączniku IV lit. a). Jednakże dyskrecyjne kompetencje państw członkowskich podlegają pewnym ograniczeniom i powinny spełniać kilka podstawowych wymogów.

⁴⁸ zob. wyrok z dnia 30 stycznia 2002 r, Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Republice Greckiej, Sprawa C-103/00, Zb. Orz. str. 1147.

II.2.1. Środki mające na celu ustanowienie i skuteczne wdrożenie systemu ścisłej ochrony

(11) Komisja uważa, że pełne i skuteczne zastosowanie art. 12 wymaga z jednej strony ustanowienia spójnych ram prawnych, tj. przyjęcia konkretnych przepisów, rozporządzeń i środków administracyjnych w celu zakazania działań wskazanych w art. 12 ust. 1, a z drugiej strony zastosowania konkretnych środków mających na celu wdrożenie tych przepisów na poziomie lokalnym dla ochrony gatunków wymienionych w załączniku IV lit. a).

(12) Trybunał przyjął również to podejście w sprawach C-103/00 (dotyczącej ochrony żółwia z gatunku *Caretta caretta* na wyspie Zakynthos⁴⁹), C-518/04 (dotyczącej ochrony żmii z gatunku *Vipera schweizeri* na wyspie Milos⁵⁰) oraz C-183/05 (dotyczących ochrony kilku gatunków wymienionych w załączniku IV w Irlandii⁵¹). W szczególności w sprawie C-103/00, Rzecznik Generalny przedstawił szczegółową analizę znaczenia i zakresu koncepcji "systemu ścisłej ochrony".

(13) Pojęcie to ma fundamentalne znaczenie dla stosowania art. 12. W sprawie *Caretta caretta*, Trybunał oświadczył, że Grecja nie wypełniła swoich obowiązków wynikających z art. 12 ust. 1 dyrektywy 92/43/EWG, ponieważ nie podjęła "właściwych środków, aby ustanowić i wdrożyć skuteczny system ścisłej ochrony żółwia morskiego z gatunku *Caretta caretta* na wyspie Zakynthos w celu uniknięcia niepokojenia gatunku w trakcie trwania jego okresu rozrodu oraz w celu uniknięcia działalności, która może pogorszyć stan lub doprowadzić do zniszczenia jego terenów rozrodu." Zatem pełne zastosowanie art. 12 wymaga ustanowienia i wdrożenia systemu ścisłej ochrony, który skutecznie zakazuje prowadzenia działalności wskazanej w art. 12 ust. 1.

(14) Podsumowując powyższe, odpowiedni system ochrony gatunków wymienionych w załączniku IV lit. a) obejmuje **szereg spójnych i skoordynowanych środków zapobiegawczych**. Wynika to bezpośrednio z definicji terminu "system" i uwzględnia potrzebę ustanowienia powiązania pomiędzy przyjętymi środkami a celami określonymi w art. 12 oraz dyrektywą w całości. Środki te muszą przyczyniać się do osiągnięcia celu długoterminowego zachowania gatunków lub odtworzenia ich populacji w siedlisku, a także muszą być **realizowane w sposób skuteczny**.

(15) Poza tym taką interpretację potwierdzają motywy 3⁵² oraz 15⁵³ dyrektywy, które odwołują się do pobudzania działalności człowieka i podejmowania środków w zakresie zarządzania w szczególności mając na względzie zachowanie lub odtworzenie gatunków we

⁴⁹ Wyrok z dnia 30 stycznia 2002 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Republice Greckiej, Sprawa C-103/00, Zb. Orz. str. 1147. zob. również wyrok z dnia 17 stycznia 1991 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko republice Włoskiej, C-157/89, Zb. Orz. str.57 (w szczególności pkt 14), dotyczący art. 7 dyrektywy 79/409/EWG.

⁵⁰ Wyrok z dnia 16 marca 2006 r, Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Republice Greckiej, Sprawa C-518/04, Zb. Orz. str. 42.

⁵¹ Wyrok z dnia 11 stycznia 2007 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Irlandii, Sprawa C-183/05, jeszcze nie opublikowana w Zb. Orz.

⁵² "Zważywszy, że zachowanie takiej różnorodności biologicznej może w niektórych przypadkach wymagać utrzymania lub wręcz pobudzania działalności człowieka."

⁵³ "Zważywszy, że dla niektórych gatunków fauny i flory wymagany jest ogólny system ochrony w celu uzupełnienia dyrektywy 79/409/EWG; należy zapewnić środki gospodarowania niektórymi gatunkami, jeśli uzasadnia to stan ich ochrony, w tym zakaz stosowania niektórych środków chwytania lub zabijania, przewidując jednocześnie możliwość odstępstw pod pewnymi warunkami.

właściwym stanie ochrony. Oczywiście same motywy nie mają żadnej prawnej mocy wiążącej i nie mogą być traktowane nadrzędnie w stosunku do istotnych przepisów dyrektywy. Trybunał nie wykorzystuje preambuły do bezpośredniego uzasadnienia wyroku. Jednakże preambuła jest często wykorzystywana jako pomoc w interpretowaniu istotnych przepisów wykonawczych⁵⁴.

(16) Potrzeba podjęcia spójnych i skoordynowanych środków zapobiegawczych w celu zrealizowania wymagania ścisłej ochrony gatunków wymienionych w załączniku IV lit. a) nie musi oznaczać ustanawiania nowych struktur lub procedur zatwierdzania na poziomie krajowym. Uwzględniając przedsięwzięcia, które mogą oddziaływać na gatunki wymienione w załączniku IV, **państwa członkowskie mogą dostosować istniejące procedury planowania w celu spełnienia wymagań art. 12.** Oznacza to, że ocena oddziaływania na gatunki może zostać włączona do ocen, które są częścią istniejącego procesu decyzyjnego na różnych poziomach w państwach członkowskich, w tym na przykład decyzji o zagospodarowaniu terenów. W odniesieniu do bieżących działań, wszystkie państwa członkowskie będą najprawdopodobniej stosować procedury w zakresie planowania, przepisy lub kodeksy dobrych praktyk, które mogłyby następnie zostać wykorzystane jako narzędzia do wdrażania przepisów art. 12.

Podsumowanie: Pełne i skuteczne zastosowanie art. 12 wymaga, z jednej strony, ustanowienia ram prawnych dla spójnych i skoordynowanych środków, a z drugiej strony, zastosowania konkretnych i skoordynowanych środków mających na celu wdrożenie tych przepisów na poziomie lokalnym w skuteczny sposób.

II.2.2. Środki mające na celu zapewnienie właściwego stanu ochrony

(17) Interpretacja art. 12 musi uwzględniać cel dyrektywy 92/43/EWG⁵⁵ określony w art. 2, który ma zastosowanie, bez wyjątku, do wszystkich załączników. W rezultacie środki ścisłej ochrony przyjęte na mocy art. 12 powinny mieć na celu zrealizowanie głównego założenia dyrektywy poprzez przyczynienie się do zachowania lub odtworzenia gatunków ważnych dla Wspólnoty i wymienionych w załączniku IV lit. a) we właściwym stanie ochrony, uwzględniając wymagania gospodarcze, społeczne i kulturowe oraz cechy regionalne i lokalne.

(18) Ponadto art. 12 należy interpretować w świetle art. 1 lit. i), który definiuje właściwy stan ochrony gatunków. Poza tym środki podejmowane przez państwa członkowskie powinny być odpowiednie, mając na uwadze realizację celu zachowania lub odtworzenia stanu ochrony gatunku. Oznacza to, że należy podjąć decyzję w sprawie środków, jakie mają zostać podjęte w konkretnych okolicznościach, uwzględniając specyfikę każdego z gatunków. Na przykład cechy jednego gatunku, jak również jego stan ochrony mogą usprawiedliwiać bardziej konkretne lub intensywne środki ochrony.

Podsumowanie: Środki ścisłej ochrony przyjęte na mocy art. 12 muszą przyczyniać się do realizacji głównego celu dyrektywy, mianowicie zachowania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony.

II.2.3. Środki dotyczące sytuacji opisanych w art. 12

(19) Zakres i rodzaj środków podjętych do ustanowienia systemu ścisłej ochrony są

⁵⁴ Na przykład wyrok z dnia 28 lutego 1991 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Republice Federalnej Niemiec, Sprawa C-57/89, Zb. Orz. str. 883.

⁵⁵ zob. rozdział I.2.1.

ograniczone przez zakazy i inne obowiązki określone w art. 12 (zob. również rozdział II.3). W rezultacie podjęte środki muszą odnosić się do działań, które zagrażają gatunkom (art. 12 ust. 1 lit a)-c), art. 12 ust. 2, art. 12 ust. 4) lub zdefiniowanym elementom ich siedlisk (art. 12 ust. 1 lit. d). Artykuł 12, sam ani w połączeniu z art. 2, nie zobowiązuje państw członkowskich do podejmowania proaktywnych środków w zakresie zarządzania siedliskami. Wymaga jedynie podejmowania środków w celu skutecznego wdrażania zakazów określonych w art. 12.

(20) Oczywiście mogą być wymagane różne rodzaje środków w odniesieniu do konkretnych gatunków wymienionych w załączniku IV i do każdej konkretnej sytuacji. Poza tym, jak już stwierdzono w rozdziale II.1, samo powtórzenie brzmienia art. 12 w prawodawstwie krajowym może nie zawsze być równoznaczne ze spełnieniem wymagań w zakresie ochrony gatunków. Transpozycja art. 12 do prawodawstwa krajowego powinna gwarantować jego skuteczne wdrożenie. W oparciu o szczegóły, konkretne problemy i zagrożenia stojące przed gatunkami lub grupami gatunków, państwa członkowskie powinny przyjąć przepisy opracowane konkretnie dla ich ochrony. Władze krajowe są odpowiedzialne za zdefiniowanie środków koniecznych do wdrożenia zakazów określonych w art. 12 i za zagwarantowanie ścisłej ochrony gatunków zwierząt. Rodzaj tych środków będzie zależał od każdego systemu krajowego.

(21) Jednakże w przypadku niektórych gatunków i w niektórych sytuacjach, przyjęcie i wdrożenie czysto zakazujących środków może nie być wystarczające i może nie zapewnić skutecznego wdrożenia przepisów art. 12. W takich przypadkach art. 12 wymaga przyjęcia i wdrożenia środków zapobiegawczych. Z brzmienia art. 12 i art. 1 oraz celu "zachowania" właściwego stanu ochrony jasno wynika, że państwa członkowskie są zobowiązane do realizacji swoich obowiązków na mocy art. 12 nawet przed jakimkolwiek potwierdzeniem zmniejszenia się liczby gatunków lub wyginieniem chronionych gatunków⁵⁶. Nawet jeśli gatunek znajduje się we właściwym stanie ochrony i prawdopodobnie pozostanie w tym stanie w dającej się przewidzieć przyszłości, państwa członkowskie powinny podjąć środki zapobiegawcze, skutecznie zakazując prowadzenia działalności wskazanej w art. 12.

(22) Pogląd taki został poparty w sprawach C-103/00, C-518/04 oraz C-183/05, w których Trybunał podkreślił znaczenie zapobiegawczego charakteru podjętych środków⁵⁷. Trybunał odrzucił argument rządu Grecji, że należy udowodnić zmniejszenie się liczby gniazd w celu dowiedzenia braku systemu ścisłej ochrony żółwi z gatunku *Caretta caretta*. Według Trybunału "to, że nie zostało wskazane, że liczba gniazd tego gatunku zmniejszyła się na przestrzeni 15 ostatnich lat, nie poddaje tego wniosku pod wątpliwość", tj. braku systemu ścisłej ochrony gatunku *Caretta caretta*. To samo dotyczy takich argumentów jak dobry stan środowiska czy stabilność populacji gatunku. Jasno wynika z tego, że środki podejmowane na mocy art. 12 nie powinny mieć wyłącznie charakteru zakazów, ale powinny być również zapobiegawcze.

(23) Takie podejście zostało również uzasadnione w art. 174 traktatu WE, zgodnie z którym "Polityka Wspólnoty w dziedzinie środowiska naturalnego stawia sobie za cel wysoki poziom ochrony", i jest oparta na zasadzie ostrożności oraz na zasadzie mówiącej, że należy podejmować środki zapobiegawcze. Środki zapobiegawcze przewidują zagrożenia i ryzyka, jakim mogą podlegać gatunki i są szczególnie istotne w zapobieganiu pogarszania się stanu lub niszczenia terenów rozrodu lub odpoczynku gatunków wymienionych w

---

⁵⁶ zob. w szczególności pkt 43 opinii Rzecznika Generalnego i pkt 31 wyroku w sprawie *Caretta caretta* jak również pkt 21 wyroku w sprawie *Vipera schweizeri*.

⁵⁷ To rozwiązanie zostało już zastosowane w sprawie *Santoña* (wyrok z dnia 2 sierpnia 1993 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Królestwu Hiszpanii, Sprawa C-355/90, Zb. Orz., str. 4221, pkt 15).

załączniku IV lit. a) (art. 12 ust. 1 lit. d) Środki zapobiegawcze, które jednocześnie zapewniają skuteczne wdrażanie zakazów określonych w art. 12 na poziomie lokalnym mogłyby obejmować na przykład:

- kampanie informacyjne podnoszące świadomość ogółu społeczeństwa i konkretnych adresatów (np. właściciele ziem) w zakresie wymagań ochronnych w stosunku do niektórych gatunków;
- działania mające na celu wzięcie pod uwagę względów ochrony gatunków przez odpowiednie sektory gospodarcze ingerujące w istnienie gatunków wymienionych w załączniku IV (np. rolnictwo i leśnictwo) w celu uniknięcia negatywnego oddziaływania niektórych praktyk w zakresie zagospodarowywania terenu. Może to obejmować szkolenia, kodeksy postępowania, wytyczne lub przyjmowanie planów, najlepszych praktyk lub procedur administracyjnych dotyczących rolnictwa i leśnictwa.
- aktywne zapobieganie możliwemu niepokojeniu (np. ograniczanie dostępu do jaskiń nietoperzy w szczególnych okresach w celu uniknięcia niepokojenia osobników lub aktów wandalizmu)
- inspekcje
- przygotowywanie krajowych planów ochrony, które mogłyby szczegółowo określać środki wspomniane powyżej i dostarczać praktycznych wytycznych władzom lokalnym/regionalnym, zainteresowanym grupom, itp. w skutecznym wdrażaniu przepisów dla konkretnych gatunków

Krajowe plany działania na rzecz gatunków w Szwecji

Szwecja zaproponowała około 120 krajowych planów działania dla zagrożonych gatunków, które zostaną opracowane i zapoczątkowane w okresie od 2003 do 2006 roku. Krajowy plan działania nie jest dokumentem prawnym, ale służy jako wytyczne dla władz, organizacji i właścicieli ziem w sprawie istotnych działań mających na celu ochronę gatunków oraz do dokonania przeglądu ich ekologii i obecnego stanu. Krajowy plan działania przewiduje zwykle podział obowiązków pomiędzy odpowiednie organy.

Ustanowienie krajowego planu działania jest koordynowane przez jeden z 21 organów administracji regionalnej. Zazwyczaj nie opracowują one tych planów same, ale zlecają je specjalistom (istnieją wytyczne w sprawie opracowywania krajowych planów działania i procedury ich przyjmowania). W przypadku, gdy szwedzki organ administracji oraz Szwedzka Agencja ds. Ochrony Środowiska (SEPA) ustalą, że projekt jest zadowalający, przedkładają go do konsultacji odpowiednim organom i specjalistom. W oparciu o otrzymane komentarze, plan jest modyfikowany i ostatecznie przyjmowany przez SEPA. Krajowy plan działania zawiera zazwyczaj projekt budżetu opracowanego przez SEPA i inne organy. Obecny budżet SEPA (2005 rok) na opracowywanie i wdrażanie planów sięga około 6,5 miliona euro.

Główne elementy szwedzkiego krajowego planu działania:

- Formalna decyzja Szwedzkiej Agencji ds. Ochrony Środowiska o przyjęciu krajowego planu działań
- Okres obowiązywania, kontrola i przegląd planu
- Krótki opis gatunków, ich ekologii, biologii i aspektów genetycznych (jeśli jest to istotne)
- Stan ochrony i rozmieszczenie
- Stan w odniesieniu do krajowych i międzynarodowych zobowiązań i prawodawstwa
- Przyczyny pogarszania się stanu i zidentyfikowane zagrożenia
- Doświadczenia z realizacji poprzednich planów (jeśli są)

- Wizja na przyszłość i analiza różnic
- Krótkoterminowe i długoterminowe cele krajowego planu działania
- Priorytetowe środki
- Zalecenia skierowane do gmin, właścicieli ziem i innych
- Opis skutków dla innych gatunków/siedlisk i konflikt interesów
- Odwołania
- Załączniki (mapy, diagramy, i tabela z przeglądem wszystkich uzgodnionych działań, uczestników, priorytetów, kosztów i finansowania)
- Podsumowania w języku szwedzkim i angielskim

Planom, które zazwyczaj obejmują okres kilku lat towarzyszą zwykle coroczne plany poświęcone konkretnym działaniom. Ustanowiono do tej pory około 40 krajowych planów działań, np. dla *Hyla arborea*, *Bombina bombina*, *Osmoderma eremita*, *Margaritifera margaritifera*, *Ursus arctos* i wiele innych. Program jest realizowany i prawdopodobnie jego budżet zostanie zwiększony w nadchodzących latach. Został on powiązany z celami ochrony środowiska zatwierdzonymi przez parlament Szwecji.

W rezultacie, w przypadku niektórych gatunków, środki zapobiegawcze stanowiąby również część wymaganych środków dla systemu ścisłej ochrony. Nie są one takie same jak proaktywne środki w zakresie zarządzania biotopami, jak np. odtwarzanie lub poprawianie stanu siedliska.

Podsumowanie: Środki podejmowane na mocy art. 12 zostały ograniczone przez zakazy i inne obowiązki określone w art. 12. Jednakże, ponieważ prawodawstwo krajowe powinno zagwarantować skuteczność artykułu 12, formalna transpozycja zakazów określonych w art. 12 może nie być wystarczająca i państwa członkowskie powinny zdefiniować środki konieczne do wdrożenia zakazów określonych w art. 12 i zapewnić ścisłą ochronę gatunków. Poza tym w przypadku niektórych gatunków i w niektórych sytuacjach, może być wymagane przyjęcie i wdrożenie środków zapobiegawczych. Środki zapobiegawcze przewidują zagrożenia i ryzyka, jakim mogą podlegać gatunki i są szczególnie istotne w zapobieganiu pogarszaniu się stanu lub niszczeniu terenów rozrodu lub terenów odpoczynku gatunków wymienionych w załączniku IV lit. a).

II.2.4. Przepisy art. 12 ust. 1 lit. a)-d) w odniesieniu do bieżącej działalności

(24) Podczas gdy zastosowanie przepisów o ochronie może być w sposób jasny powiązane z opracowywaniem procedur udzielania pozwoleń dla np. przedsięwzięć budowlanych i infrastrukturalnych, bieżąca działalność jak np. **rolnictwo i leśnictwo**⁵⁸, na przykład, stanowi bardziej złożony szereg problemów. Większość działań i praktyk w tych sektorach nie podlega uprzedniemu zatwierdzeniu lub udzielaniu pozwoleń i nakładanie takich środków kontroli byłoby niewspółmierne dla tych sektorów. Ważne jest również, aby uznać pozytywny wkład wielu tradycyjnych praktyk rolniczych i leśniczych w stworzenie i zachowanie niektórych najcenniejszych siedlisk w Europie (np. półnaturalne murawy takie, jak łąki lub murawy bliźniczkowe bogate w gatunki). Dyrektywa ta jednak ma zastosowanie do tych sektorów i państwa członkowskie muszą realizować swoje obowiązki ochrony danych gatunków. Nie musi to oznaczać, że trzeba wprowadzać nowe procedury zatwierdzania lub struktury na poziomie krajowym. Wszystkie państwa członkowskie będą

⁵⁸ Jako działania zakrojone na szeroką skalę, rolnictwo i leśnictwo zostało szczegółowo przeanalizowane w tym rozdziale. Jednakże ponieważ poziom ustawowej kontroli nad bieżącą działalnością może się różnić, zasady określone w niniejszym rozdziale powinny być rozumiane jako ogólnie obowiązujące w stosunku do innej działalności bieżącej (np. rybołówstwo, turystyka, prace konserwacyjne, itp.)

najprawdopodobniej posiadały procedury w zakresie planowania, przepisy lub kodeksy dobrych praktyk, a te narzędzia mogłyby zostać przyjęte w celu zastosowania przepisów art. 12 do bieżącej działalności. **Niezależnie od opcji wybranej do zastosowania przepisów art. 12 (stworzenie nowego mechanizmu lub dostosowanie istniejących mechanizmów), państwa członkowskie są zobowiązane do zapewnienia, że wymagania ścisłej ochrony są właściwie spełniane.** Ponieważ rolnictwo i leśnictwo różnią się znacząco w tym względzie, zostały omówione osobno.

(25) Jeżeli chodzi o **rolnictwo**⁵⁹, wiele państw członkowskich popiera stosowanie środków zapobiegawczych dla zapewnienia zgodności z przepisami art. 12, częściowo poprzez opracowywanie **wytycznych i kodeksów postępowania**. Należy zauważyć, że podstawowe zasady dotyczące praktyk rolniczych będą obejmowały ochronę cech — takich jak żywoptoty, stawy, itp. które mogą stanowić siedlisko wymienionych gatunków. To podejście wydaje się być odpowiednie i skuteczne w przyczynianiu się do ochrony tych gatunków, zapewniając duże szanse powodzenia. Liczba wymienionych gatunków jest bardzo duża i w niektórych przypadkach państwa członkowskie uznały za stosowne opracowanie bardziej szczegółowych wytycznych poświęconych konkretnym gatunkom. Jednak dyrektywa wymaga, aby takie podejścia i narzędzia raczej się uzupełniały niż zastępowały formalną ochronę prawną, tj. jeśli te narzędzia (np. kodeksy postępowania, najlepsze praktyki) zostaną zignorowane, muszą istnieć procedury prawne, które zapewnią skuteczny system ścisłej ochrony gatunków zwierząt.

(26) W tym kontekście należy podkreślić, że występowanie gatunków chronionych, np. na terenach rolniczych jest często rezultatem tradycyjnego użytkowania ziemi, zazwyczaj o charakterze ekstensywnym. Tam gdzie praktyki z zakresu zagospodarowywania terenu wyraźnie wspierają stan ochrony gatunku, jest oczywiste, że należy zachęcać do dalszego ich stosowania. Przypadkowe niepokojenie lub zabicie przedstawicieli wymienionych gatunków poprzez stosowanie takich praktyk musi zostać zaakceptowane w interesie całej populacji (stosowanie zasady proporcjonalności dla osiągnięcia celu ogólnego). Tam, gdzie bieżące zagospodarowywanie terenu (z uwagi na zmianę praktyk, intensyfikację, itp) w sposób oczywisty powoduje szkody w gatunku, prowadząc do zmniejszenia się jego populacji na danym obszarze, państwa członkowskie są zobligowane do znalezienia sposobów na uniknięcie takiej sytuacji.

---

⁵⁹ W odniesieniu do związku pomiędzy rolnictwem a ochroną środowiska, reforma Wspólnej Polityki Rolnej z 2003 roku jest kluczowa pod dwoma względami. Po pierwsze zerwała relację istniejącą pomiędzy dopłatami Wspólnoty, a produktywnością ziemi uprawnej. Większość rolników będzie teraz otrzymywać dopłaty w ramach systemu płatności jednolitej niezwiązanego już z ich produktywnością. Zachętą dla rolników do zwiększania produktywności będą w przyszłości wyłącznie względy ekonomiczne wyznaczone przez ceny rynkowe. Po drugie warunkiem otrzymania dopłaty w ramach systemu płatności jednolitej i innego wsparcia w ramach WPR będzie spełnianie licznych standardów w zakresie ochrony środowiska ustanawianych przez prawodawstwo Wspólnotowe (znanych jako wzajemna zgodność) i w rezultacie przestrzeganie szeregu zasad dotyczących najlepszych praktyk rolnych.

Podejście Wielkiej Brytanii integrujące ochronę gatunków z bieżącą działalnością

W Wielkiej Brytanii istnieją dwie "warstwy" ochrony gatunków w trakcie prowadzenia bieżącej działalności: pierwsza ma charakter prawny, a druga obejmuje cały szereg wytycznych w sprawie dobrych praktyk skierowanych do rolników, leśników, pracowników budowlanych, itp. Postępując zgodnie z wytycznymi w sprawie dobrych praktyk zarządcy mogą kontynuować zwyczajową działalność i jednocześnie unikać pogarszania stanu lub niszczenia terenów rozrodu lub odpoczynku gatunków wymienionych w załączniku IV. Zachowywanie lub odtwarzanie optymalnych siedlisk dla populacji jest uznawane za ważniejsze niż nieumyślna utrata lub niepokojenie osobników w rezultacie prowadzenia bieżącej działalności. Poprzez zwiększanie świadomości na temat możliwej obecności takich gatunków i przez udzielanie rad w sprawie działań, jakie mogą podjąć zarządcy terenów, minimalizuje się możliwość popełnienia czynu niedozwolonego przeciwko gatunkom.

Agencje rządowe w Wielkiej Brytanii zapewniają serię praktycznych wytycznych na temat gatunków chronionych mających na celu informowanie zarządców terenów. Obejmują one zarówno ogólne wytyczne (np. w sprawie traszek na terenach uprawnych), jak i kompleksowe podręczniki poświęcone ochronie (np. orzesznicy *Muscardinus avellannarius*). Są one udostępniane drogą elektroniczną oraz w formie ulotek dla osób zarządzających gospodarstwami, lasami, a nawet budynkami, które stanowią miejsce schronienia dla gatunków chronionych, np. broszury informacyjne takie, jak 'Great crested newts on your farm' (Traszka grzebieniasta w twoim gospodarstwie), 'Woodland management for bats' (Gospodarka leśna a nietoperze) and 'Bats in buildings' (Nietoperze w budynkach).

Wytyczne dostarczają właścicielom ziem

1. informacji na temat tego w jaki sposób dowiedzieć się czy gatunek chroniony zamieszkuje dany teren
2. prostego opisu wymienionego gatunku wraz z ilustracjami
3. informacji na temat biologii i wymagań ekologicznych gatunku
4. prostego opisu rocznego cyklu życiowego i związku z corocznymi czynnościami gospodarczymi ważnymi dla zarządcy terenu
5. rady na temat tego, w jaki sposób zapobiegać niszczeniu ich siedlisk i jak bieżąca działalność może zostać dostosowana do zapewnienia gatunkowi ochrony.
6. informacji na temat działań w zakresie zarządzania, na które jest wymagane zezwolenie oraz sposobu ubiegania się o nie.
7. przykłady konkretnych działań powodujących niszczenie gatunku
8. informacji na temat stanu prawnej ochrony i możliwych konsekwencji prawnych w przypadku naruszenia prawa
9. istotne informacje kontaktowe osób zapewniających pomoc i doradztwo w tym zakresie
10. informacje na temat dostępnych systemów dopłat (zarządzanie środowiskiem)

(27) Stosowanie art. 12 do **leśnictwa** jest pod pewnymi względami bardziej złożone dlatego, że istnieje większe prawdopodobieństwo, że drzewa, które mają być wycinane same w sobie stanowią siedlisko (teren rozrodu / teren odpoczynku) niektórych gatunków, o których mowa. Specyficzne cechy tego sektora, tj. długie cykle produkcyjne i w rezultacie konieczność długoterminowego planowania stanowi dodatkowe wyzwanie dla ochrony gatunków. W poszukiwaniu zrównoważonych praktyk w zakresie gospodarki leśnej, które są zgodne z wymaganiami ochrony, opracowano cały szereg różnorodnych podejść w różnych państwach członkowskich. Istniejące podejścia są bardzo różne, począwszy od szczegółowego planowania gospodarki leśnej i wcześniejszego zatwierdzenia

planów gospodarki leśnej lub ogólnych kodeksów praktyk, a skończywszy na praktykach uzyskiwania zgody na (zob. przykład fiński) propozycję wyrębu, aby pozwolić władzom odpowiedzialnym za stan środowiska na interwencję tam, gdzie może on wpływać na znane populacje gatunków objętych ochroną. Tak jak w przypadku praktyk rolnych, te środki zapobiegawcze mogą zapewnić ochronę rozpatrywanych gatunków pod warunkiem, że informacja o nich jest przekazywana w sposób skuteczny i że są wdrażane z zachowaniem dobrej woli i wystarczających zasobów. Szczególną zachętę ekonomiczną do stosowania takich podejść stanowi coraz powszechniejsze występowanie programów certyfikacji lasów, które wymagają spełnienia wymagań w zakresie ochrony środowiska, w tym ochrony różnorodności biologicznej i gatunków (podejścia te mogą wymagać oczywiście dostosowania do wymagań ochrony gatunków wymienionych w załączniku IV). Jednakże takie podejścia nie zapewniają absolutnej gwarancji poza przypadkami, gdzie wymagane jest całkowite wcześniejsze zatwierdzenie planów gospodarki leśnej i muszą im towarzyszyć (jak wskazano powyżej) rozwiązania prawne wymagane w dyrektywie.

Ochrona gatunków w ramach bieżącej gospodarki leśnej we Francji

We Francji praktyki z zakresu bieżącej gospodarki leśnej są regulowane zarówno w lasach prywatnych, jak i państwowych. Prawo przyjęte w roku 2001 stanowi, że gospodarka leśna musi być zrównoważona i musi gwarantować ochronę różnorodności biologicznej. Wdrażaniu tego prawa towarzyszą różnego rodzaju plany zarządzania i kodeksy dobrych praktyk w zależności od tego czy dany las stanowi własność prywatną czy państwową oraz w zależności od jego wielkości. Dokumenty te są zatwierdzane przez organy administracji i w pełni uwzględniają chronione gatunki i siedliska. Jednak te dokumenty nie funkcjonują samodzielnie: towarzyszą im kampanie informacyjne i szkolenia dla właścicieli i zarządców lasów, mające im umożliwić aktywne przyczynianie się do wdrażania art. 12. Spójna współpraca pomiędzy różnymi poziomami (krajowym, regionalnym, lokalnym) jest również gwarantowana przez instrumenty w zakresie planowania, informowania i doradztwa.

Plany leśne Francji wykraczają poza ochronę obecnie występujących gatunków i siedlisk. Są one również skierowane na długofalowe przetrwanie populacji gatunków, uwzględniając ich potrzeby ochronne w czasie i w określonej przestrzeni. Dwa przykłady dla zilustrowania powyższego:

Niektóre gatunki nietoperzy potrzebują dużych obszarów leśnych do przetrwania w długiej perspektywie czasowej. Gospodarka leśna uwzględniająca zagrożenie dla nietoperzy musi długofalowo zapewniać struktury i inne wymagania dla wystarczająco dużego siedliska, a jednocześnie musi pozwalać na użytkowanie i odnawianie lasu. W rezultacie w większości przypadków niemożliwe do uniknięcia pogorszenie się stanu lub zniszczenie siedlisk nietoperzy na skalę lokalną podczas użytkowania pojedynczych działek leśnych nie będzie miało żadnego wpływu na stan ochrony gatunków leśnych jako takich z uwagi na stosowane planowanie, kodeksy dobrych praktyk i zabezpieczeń na szerszą skalę. Sytuacja ta została potwierdzona w specjalnych badaniach przeprowadzonych w lesie "Rambouillet" niedaleko Paryża.

Kolejnym przykładem jest żerujący w drewnie chrząszcz *Rosalia alpina*, który zamieszkuje lasy liściaste w terenach górzystych. W czasie stadium larwalnego niemożliwe jest stwierdzenie jego obecności w drzewie. Z tego też powodu niszczenie jego terenów rozrodu i terenów odpoczynku jest nieuniknione w czasie eksploatacji lasów. Zarządzanie gatunkiem, jak określono w planie zarządzania ma z tego powodu na celu długofalową ochronę sieci wysp porośniętych drzewami zamieszkiwanymi przez wymienionego chrząszcza w celu zapewnienia stanu ochrony gatunku.

(28) Wnioski jakie można wyciągnąć mówią, że bieżąca działalność powinna mieć na

celu, przede wszystkim, unikanie konfliktów z przepisami o ochronie gatunków. Narzędzia takie jak planowanie, systemy uzyskiwania zgody, kodeksy postępowania i konkretne informacje lub wytyczne stanowią tutaj pewne rozwiązanie. Środki takie powinny:

- a) być częścią "wymaganych środków" koniecznych na mocy art. 12 do "ustanowienia i wdrożenia systemu ścisłej ochrony",
- b) wdrażać wymagania w zakresie ścisłej ochrony,
- c) oferować elastyczność, tj. uznając, że całkowita ochrona wszystkich osobników gatunku nie może zostać zagwarantowana, zapewnić, że wszelkie szkodliwe działania uwzględniają w pełni potrzeby ochrony rozpatrywanego gatunku/populacji,
- d) potencjalnie chronić osobę zaangażowaną w działalność (przed odpowiedzialnością karną) o ile dana osoba przestrzega stosowania tych środków.
- e) być wspierane ramami prawnymi na rzecz ścisłej ochrony zapewniającymi odpowiednie wdrożenie przez organy regulacyjne w przypadku ich nieprzestrzegania (aspekty pewności prawnej są spełnione)
- f) pomagać definiować odpowiedni poziomy nadzoru (wymagane na mocy art. 11 dyrektywy) oraz określać sposoby ich finansowania,
- g) być zgodne z przepisami art. 2 ust. 3 biorąc pod uwagę wymagania gospodarcze, społeczne i kulturowe.

Integracja ochrony polatuchy w leśnictwie fińskim

W czerwcu 2004 roku w Finlandii ustanowiono system ochrony prawnej na rzecz poprawy stanu ochrony terenów rozrodczych i terenów odpoczynku polatuchy (*Pteromys volans*). Na mocy Ustawy o leśnictwie z 2004 roku, właściciel lasu jest zobowiązany do informowania regionalnych władz leśnych przed dokonywaniem wycinki drzew. Zawiadomienie musi obejmować mapę oraz krótki opis planowanej wycinki. Wszystkie znane tereny rozrodu i odpoczynku polatuchy są zgromadzone w bazie danych. Jeżeli tereny, na których ma zostać przeprowadzona planowana wycinka pokrywają się z informacjami w bazie danych, władze odpowiedzialne za stan środowiska podejmują formalną decyzję. Właściciel ziemi lub spółka leśna oraz regionalny organ leśny zostają o tym poinformowane. Decyzja obejmuje szczegółowy opis miejsca oraz mapę wskazującą lokalizację terenów rozrodu i odpoczynku. Precyzuje również jakie środki, jeśli jakiegokolwiek, są dozwolone.

Dotychczasowe doświadczenie pokazuje, że istnieją pewne problemy, jak na przykład czasochłonne procedury, różne problemy techniczne i naukowe, zwłaszcza w zidentyfikowaniu terenów rozrodu i odpoczynku, a cały system wymaga ulepszenia. Z drugiej strony oczywiste jest, że system poprawił jakość współpracy i wymianę informacji i danych pomiędzy władzami leśnymi i organami odpowiedzialnymi za stan środowiska oraz że zapewnia on właścicielom gruntów bardziej dokładne i aktualne informacje na temat gatunków, które zobowiązani są chronić. Ekologiczne i ekonomiczne skutki systemu muszą zostać ocenione w najbliższej przyszłości.

Wiele państw członkowskich dobrowolnie zastosowało takie środki, jak rolno/leśno-środowiskowe środki na mocy rozporządzenia w sprawie rozwoju obszarów wiejskich, aby wesprzeć wdrożenie przepisów art. 12. Takie środki mogą z powodzeniem połączyć podejście zapobiegawcze z (dobrowolnym) proaktywnym gospodarowaniem siedliskami.

Opracowywanie środków na rzecz ochrony gatunków na mocy rozporządzenia w sprawie rozwoju obszarów wiejskich i LIFE-przyroda

Występowanie dużych drapieżników objętych ochroną na mocy dyrektywy siedliskowej może czasami prowadzić do konfliktów z rolnikami i leśnikami. Cechą dużych drapieżników

jest ich zdolność do przemieszczania się na bardzo dużych terytoriach, zazwyczaj poza obszary sieci Natura 2000 wyznaczone dla nich. Duże drapieżniki mogą mieć wpływ na bieżącą działalność, głównie inwentarz żywy (np. stada owiec) z uwagi na ich drapieżnictwo. Te chronione gatunki są rolnikom powszechnie znane i konieczność ich ochrony z uwagi na stale zmniejszającą się ich liczbę jest również dobrze udokumentowana i komunikowana. Działania mające na celu łagodzenie wpływu tych gatunków na bieżącą działalność jest badana od wielu lat. Wypróbowano kilka środków, którym towarzyszyło wsparcie programu LIFE-przyroda⁶⁰ i wdrożono je ze wsparciem ze strony projektów rolno-środowiskowych, aby zapobiec szkodom, np. instalacja elektrycznych pastuchów, zapewnienie psów pasterskich do pilnowania stad, dostarczanie naturalnej zdobyczy, poprawa możliwości siedliskowych i żerowania w ramach tego siedliska, itp. oraz zapewnienie odszkodowań za wyrządzone szkody.

Środki tego typu zostały włączone do planów rozwoju obszarów wiejskich niektórych państw członkowskich. Na przykład grecki plan rozwoju obszarów wiejskich obejmuje następujące środki:

1. zakup i wykorzystywanie psów pasterskich na obszarach występowania niedźwiedzi i wilków;
2. zainstalowanie i konserwowanie elektrycznych pastuchów aby ochronić uprawy i ule na obszarach występowania niedźwiedzi;
3. uprawę specjalnych zbóż i drzew owocowych w celu zapewnienia źródeł pożywienia dla (m.in.) niedźwiedzi.

Te dobrowolne środki mają na celu zapobieganie zniszczeniom czynionym przez duże drapieżniki, uzupełniając prawodawstwo krajowe, które zakazuje wszelkich działań mających niekorzystny wpływ na te gatunki, jak na przykład zabijania, chwytania, stosowania przynęt, itp. Podobne środki zostały włączone do programów rozwoju obszarów wiejskich w różnych regionach Francji, w których występują populacje dużych drapieżników.

Te pozytywne przykłady praktyk, które przyczyniają się do zarządzania i ochrony gatunków mogą w niektórych przypadkach powodować niekorzystne oddziaływania na inne gatunki objęte ochroną wymienione w załączniku IV, które mogą być w ten sposób lokalnie niepokojone. Jednakże patrząc na całość, środki takie przyczyniają się do ochrony gatunków wymienionych w załączniku IV oraz do dobrej gospodarki pasterskiej.

Podsumowanie: W przypadku bieżącej działalności, takiej jak rolnictwo lub leśnictwo wyzwaniem jest zastosowanie przepisów art. 12, z wykorzystaniem odpowiednich środków, przede wszystkim w celu uniknięcia konfliktów. Zastosowanie takich narzędzi jak instrumenty planowania, kodeksy postępowania oraz konkretne informacje/wytyczne stanowi tutaj pewne rozwiązanie i może spełniać konkretne potrzeby ochrony, uwzględniając wymagania gospodarcze, społeczne i kulturowe. Jednak narzędziom tym muszą towarzyszyć ramy prawne na rzecz ścisłej ochrony, zapewniające odpowiednie środki egzekucyjne władzom regulacyjnym w przypadku ich nieprzestrzegania.

⁶⁰ Szczegółowe informacje na temat LIFE-przyroda i przedsięwzięć finansowanych przez ten program są dostępne pod adresem <http://ec.europa.eu/environment/life/life/nature.htm>

II.3. Konkretnie przepisy o ochronie na mocy art. 12

II.3.1. Celowe chwytnie lub zabijanie okazów gatunków wymienionych w załączniku IV lit. a)

(29) Artykuł 12 ust 1 lit. a) zakazuje jakichkolwiek form celowego chwytnia lub zabijania⁶¹ okazów tych gatunków dziko występujących; Zgodnie a art. 12 ust. 3, zakaz ten odnosi się do wszystkich etapów życia tych zwierząt. Zgodnie z art. 1 lit. m), "okaz oznacza każde zwierzę lub roślinę, żywe lub martwe, należące do gatunków wymienionych w załącznikach IV i V, dowolną część lub ich pochodną oraz inne towary, które wydają się być częściami lub produktami otrzymanymi ze zwierząt lub roślin tych gatunków, według załączonego dokumentu, opakowania, oznaczenia lub etykiety albo na podstawie innych okoliczności."

(30) Zakaz ten jest ważny, ponieważ jest on powiązany z populacją gatunku (jego wielkością, dynamiką, itp.), co stanowi jedno z kryteriów przewidzianych na mocy art. 1 lit. i) dla oceny stanu ochrony gatunków. Zabijanie lub chwytnie może prowadzić do natychmiastowego i bezpośredniego (ilościowego) pogorszenia się stanu populacji lub może wywierać niekorzystny wpływ w sposób bardziej pośredni (jakościowy). Zakaz obejmuje celowe chwytnie lub zabijanie, nie przypadkowe chwytnie lub zabijanie, które zostało określone w art. 12 ust. 4.

(31) W sprawie C-103/00, Trybunał odwołał się do kwestii "zamiaru", zauważając, że: "korzystanie z motorowerów na plażach stanowiących teren rozrodu było zabronione i znaki wskazujące na obecność gniazd żółwi na plażach zostały tam umieszczone. Jeśli chodzi o obszar morski wokół Gerakas i Dafni, został on sklasyfikowany jako obszar objęty całkowitą ochroną i specjalne znaki o tym informujące zostały tam umieszczone." Pomimo informacji dostępnych dla społeczeństwa na temat potrzeby ochrony tych obszarów, osoby przebywające na plaży dopuszczały się łamania zakazów⁶². Stanowiło to brak egzekucji. Zatem Trybunał "wydaje się interpretować termin "celowe" jako świadome akceptowanie konsekwencji"⁶³.

(32) W sprawie C-221/04⁶⁴, uzasadnienie Trybunału było bardziej szczegółowe. W tej sprawie Komisja wniosła sprawę do Trybunału, ponieważ, z uwagi na wydanie pozwolenia na używanie wnyków na niektórych prywatnych terenach łowieckich przez władze Castilla y León, Hiszpania nie zrealizowała obowiązku ochrony wydry (*Lutra lutra*), wynikającego z przepisów art. 12 ust. 1 lit. a). Trybunał przypomniał ustalenia ze sprawy *Caretta caretta* i orzekł, że "**Aby przesłanka celowości, figurująca w art. 12 ust. 1 lit. a), została spełniona, należy ustalić, że organ wydający akt zmierzał do chwytnia lub zabijania okazów gatunku objętego ochroną lub co najmniej liczył się z możliwością ich chwytnia lub zabijania**"⁶⁵. Zostało to wykorzystane jako "wymagane

⁶¹ W swoim wyroku z dnia 18 maja 2006 r. (Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Królestwu Hiszpanii, Sprawa C-221/04, Zb. Orz. str. 4515, pkt 69) Trybunał wyjaśnił, że czytając różne wersje językowe tego przepisu jasne jest, że słowo "celowe" odnosi się zarówno do chwytnia i zabijania gatunków zwierząt objętych ochroną.

⁶² W sprawie C-103/00, Trybunał podkreślił fakt, że zarówno poruszanie się na motorowerach oraz obecność małych pojazdów nie było odosobnionym przypadkiem. Praktycznie rzecz biorąc, wygląda na to, że w sprawie *Caretta caretta*, powtarzalny charakter naruszeń miał decydujące znaczenie przy dowodzeniu istnienia celowego niepokożenia.

⁶³ zob. pkt 118 Opinii Rzecznika Generalnego w sprawie C-6/04.

⁶⁴ Wyrok trybunału z dnia 18 maja 2006 r, Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Królestwu Hiszpanii, Sprawa C-221/04, Zb. Orz. str. 4515.

⁶⁵ Zob. pkt 71 wyroku.

kryterium" przez Trybunał, który w tej sprawie stwierdził, że kwestionowane pozwolenie odnosiło się do polowania na lisy i w związku z tym samo w sobie nie miało na celu zezwolenia na łapanie wydr. Poza tym Trybunał podkreślił, że obecność wydr na rozpatrywanym terenie nie została formalnie dowiedziona, a więc nie zostało ustalone, że hiszpańskie władze wiedziały, że ryzykowały stworzenie zagrożenia dla wydr, wydając kwestionowane pozwolenie na polowanie na lisy. Zatem Trybunał orzekł, że wymagane kryterium do określenia, że chwywanie lub zabijanie okazów należących do gatunków objętych ochroną było celowe nie zostało spełnione⁶⁶.

(33) W oparciu o podejście przyjęte przez Trybunał w sprawach C-103/00 i C-221/04, można zaproponować następującą definicję: **"Celowe" działania należy rozumieć jako działania podejmowane przez osoby, posiadające wiedzę, w świetle odpowiednich przepisów, które odnoszą się do rozpatrywanych gatunków, oraz ogólne informacje przedstawiane społeczeństwu, że jej działanie najprawdopodobniej doprowadzi do popełnienia czynu zabronionego przeciwko gatunkowi, ale mimo to zamierzające popełnić ten czyn lub, jeśli nie, świadomie akceptujące dające się przewidzieć skutki swoich działań.** Innymi słowy, nie tylko osoba, która zamierza schwytać lub zabić okaz zwierzęcia popełnia czyn niedozwolony: czyn taki popełnia również osoba, która może nie mieć zamiaru schwywania lub zabicia okazu, ale została poinformowana i jest wystarczająco świadoma konsekwencji swoich działań, a mimo to podejmuje się działania, prowadzącego do schwywania lub zabicia okazu (np. jako niechcianego, ale akceptowanego skutku ubocznego) zuchwale lekceważąc znane zakazy (warunkowy zamiar). Nie ma mowy o tym, że zaniedbanie nie jest objęte znaczeniem słowa "celowe".

(34) W związku z tym, wydaje się uzasadnione ostrzeżenie społeczeństwa lub innych, węższych grup (np. niektóre kategorie użytkowników gruntów), które mogą mieć styczność z gatunkami wymienionymi w załączniku IV lit. a) o zakazach odnoszących się do wymienionych gatunków. Przykładem takich praktyk jest działalność Scottish Natural Heritage na rzecz nietoperzy (zob. <http://www.snh.org.uk>, publications on bats). Oznaczenia na plaży wspomniane w sprawie *Caretta caretta* są kolejnym przykładem.

Podsumowanie: Artykuł 12 ust 1 lit. a) zakazuje jakichkolwiek form celowego chwywania lub zabijania okazów gatunków wymienionych w załączniku IV lit. a) dziko występujących. Termin "celowe" należy interpretować szerzej niż "bezpośredni zamiar". Osoba, od której oczekuje się posiadania wiedzy, że takie działanie najprawdopodobniej doprowadzi do popełnienia czynu zabronionego przeciwko gatunkowi, ale zamierza popełnić ten czyn lub, jeśli nie, przynajmniej akceptuje skutki tego działania, dopuszcza się popełnienia czynu zabronionego. Odpowiednie informacje i wytyczne zapewniane przez właściwe władze wydają się być odpowiednim sposobem wdrażania tych przepisów.

II.3.2. Celowe niepokojenie gatunków wymienionych w załączniku IV lit. a), w szczególności podczas okresu rozrodu, wychowu młodych, snu zimowego i migracji;

(35) Artykuł 12 ust. 1 lit. b) zakazuje celowego niepokojenia gatunków wymienionych w załączniku IV lit. a), w szczególności podczas okresu rozrodu, wychowu młodych, snu zimowego i migracji tam, gdzie gatunki te są bardziej wrażliwe⁶⁷. Na mocy art. 12 ust. 3,

⁶⁶ Zob. pkt 72-74 wyroku.

⁶⁷ W sprawie C-75/01 (wyrok z dnia 13 lutego 2003 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Wielkiemu Księstwu Luksemburg, Sprawa C-75/01, Zb. Orz. str. 1585, pkt 53-54), Trybunał orzekł, że Luksemburg nie

zakaz ten odnosi się do wszystkich etapów życia rozpatrywanych gatunków zwierząt.

II.3.2.a) Niepokojenie

(36) Ani art. 12, ani art. 1 dyrektywy 92/43/EWG nie zawiera definicji terminu "niepokojenie". Wytyczne do art. 6⁶⁸ zawierają przydatne informacje na temat znaczenia tego terminu w odniesieniu do siedlisk. Jeśli zastosujemy wytyczne służb Komisji do art. 12 możemy zaobserwować, co następuje:

(37) Niepokojenie (np. poprzez powodowanie hałasu lub emitowanie światła) nie musi bezpośrednio wpływać na fizyczną integralność gatunku, ale jednak może niekorzystnie wpływać na gatunek w sposób pośredni (np. poprzez zmuszenie go do zużywania znacznych zasobów energii na ucieczkę, nietoperze na przykład niepokojone w czasie trwania snu zimowego, zwiększają temperaturę swojego ciała i odlatują, więc mają mniejsze szanse na przeżycie zimy z uwagi na utratę sporej ilości energii). Intensywność, trwanie oraz częstotliwość niepokojenia osobników są ważnymi parametrami oceny wpływu na gatunek. Różne gatunki są w różnym stopniu wrażliwe i reagują w różny sposób na ten sam rodzaj niepokojenia, co należy uwzględnić w każdym sensownym systemie ochrony. Czynniki powodujące niepokojenie jednego gatunku nie muszą powodować niepokojenia innych gatunków. Również wrażliwość jednego gatunku może być różna w zależności od pory roku lub etapów ich życia (np. okres rozrodczy). Art. 12 ust 1, lit. b) uwzględnia tę możliwość, kładąc nacisk na to, że niepokojenie powinno zostać zabronione szczególnie w trakcie trwania okresu rozrodu, wychowu młodych, snu zimowego i migracji. Po raz kolejny należy zastosować indywidualne podejście do każdego gatunku, aby szczegółowo określić znaczenie terminu: "niepokojenie"

(38) Niepokojenie na mocy art. 12 ust. 1 lit. musi być celowe (zob. rozdział II.3.1), a nie przypadkowe. Z drugiej strony, podczas gdy "niepokojenie" na mocy art. 6 ust. 2 musi być znaczące, nie ma to miejsca w przypadku art. 12 ust. 1, gdzie prawodawca nie dodał takiej kwalifikacji w sposób wyraźny. Nie wyklucza to jednak pola manewru w ocenie tego, co może zostać określone jako niepokojenie. Wydawałoby się również logiczne stwierdzenie, że w przypadku niepokojenia gatunków objętych ochroną musi pojawić się pewne negatywne oddziaływanie.

(39) Aby ocenić przypadek niepokojenia, należy rozważyć jego oddziaływanie na stan ochrony gatunku na poziomie populacji i poziomie biogeograficznym w państwie członkowskim (zob. również rozdział III.2.3.a poświęcony skali oceny). Na przykład jakiegokolwiek niepokojenie mające wpływ na możliwość przetrwania, udany rozród, lub możliwości reprodukcji gatunków objętych ochroną lub prowadzi do zmniejszenia się zajmowanego obszaru powinno być traktowane jako niepokojenie na mocy art. 12. Z drugiej strony sporadyczne przypadki niepokojenia, niemające niekorzystnego wpływu na gatunek, jak na przykład odstraszenie wilków od zagród owiec w celu zapobiegania powstaniu szkód, nie powinny być traktowane jako niepokojenie na mocy art. 12. Raz jeszcze należy podkreślić, że podejście indywidualne do każdego gatunku oznacza, że właściwe władze będą musiały dokładnie zastanowić się nad poziomem niepokojenia, który ma zostać uznany za szkodliwy, uwzględniając specyficzne cechy rozpatrywanych gatunków i sytuacji, zgodnie z objaśnieniami powyżej.

---

zapewnił pełnej i kompletnej transpozycji art. 12 ust. 1 lit. b), ponieważ celowe niepokojenie nie zostało zabronione podczas okresu migracji.

⁶⁸ "Zarządzanie obszarami Natura 2000. przepisy art. 6 dyrektywy „siedliskowej” 92/43/EWG”; zob., w szczególności, pkt 3.4, 3.5 oraz 3.6.2.

(40) W kwestii celowego niepokojenia gatunków podczas okresu rozrodu, dotyczącej gatunku *Caretta caretta* na wyspie Zakynthos, Trybunał analizował indywidualnie różne rodzaje działalności na plażach, będących obszarem rozrodu, mając na celu znalezienie związku przyczynowo skutkowego pomiędzy tą działalnością, a niepokojeniem gatunku. Trybunał stwierdził przede wszystkim, że poruszanie się na motorowerach na plaży stanowiącej teren rozrodu gatunku *Caretta caretta* mogło niepokoić gatunek, głównie ze względu na uciążliwość związaną z hałasem, w szczególności podczas składania, inkubacji i wysiadywania jaj oraz gdy młode żółwie podążały do morza. W końcu, w opinii sędziów było jasne, że obecność małych pojazdów w pobliżu plaż stanowiących teren rozrodu było zagrożeniem dla życia osobników i ich dobrostanu.

Podsumowanie: Niepokojenie nie musi mieć bezpośredniego wpływu na fizyczną integralność gatunku, ale jednak może na niego oddziaływać bezpośrednio w niekorzystny sposób. Niepokojenie ma szkodliwy wpływ na gatunki objęte ochroną, np. poprzez zmniejszanie ich szans na przetrwanie, powodzenie rozrodu i zdolności do reprodukcji. Należy przyjąć indywidualne podejście do różnych gatunków, ponieważ różne gatunki reagują w różny sposób na działania mogące stanowić przypadek niepokojenia.

II.3.2.b) Okresy rozrodu, wychowu młodych, snu zimowego i migracji

(41) Okresy rozrodu, wychowu młodych, snu zimowego i migracji są uważane za okresy szczególnej wrażliwości na niepokojenie. Jednak w dyrektywie siedliskowej nie ma definicji tych terminów. Tym niemniej podobne terminy (np. "okres reprodukcji", "powrót do miejsc wylęgu"⁶⁹) są stosowane w dyrektywie ptasiej, w której zostały zdefiniowane w kontekście ptactwa. Ponieważ załącznik IV lit. a) obejmuje znacznie szerszy zakres gatunków, które różnią się pod względem ekologii, zachowania i biologii, konieczne jest ponowne zastosowanie podejścia indywidualnego podczas definiowania okresów, rozrodu, wychowu młodych, snu zimowego i migracji (tam gdzie te okresy mają zastosowanie).

(42) Okres rozrodu i wychowu młodych:

Okres ten może obejmować (tam gdzie dotyczy) okres godowy, okres łączenia się w pary, budowanie gniazda lub wybór miejsca składania jaj albo porodu⁷⁰, poród lub składanie jaj, lub wydawanie na świat potomstwa - tam gdzie rozmnażanie ma charakter bezpłciowy, rozwój jaj oraz wysiadywania jaj i wychów młodych.

(43) Okres snu zimowego:

Sen zimowy jest okresem, w którym zwierzę przestaje prowadzić aktywny tryb życia i pozostaje w stanie snu, odrętwienia lub odpoczynku, zazwyczaj w zimie. Zazwyczaj takiemu stanowi towarzyszy obniżona temperatura ciała i spowolniona akcja serca oraz spowolniony oddech. Sen zimowy pozwala zwierzętom przetrwać okres ciężkich warunków poprzez zużywanie mniejszej ilości energii niż w stanie aktywności (na przykład niektóre nietoperze, gryzonie, gady i płazy)

(44) Okres migracji:

Migracja jest czasowym przemieszczaniem się zwierząt z jednego obszaru do innego i jest naturalną częścią ich cyklu życiowego, zazwyczaj z powodu zmian pór roku lub zasobów

⁶⁹ Wytyczne w sprawie polowania na mocy dyrektywy Rady 79/409/EWG w sprawie ochrony dzikiego ptactwa' (dostępnej pod <http://www.europa.eu.int/comm/environment/nature/home.htm>).

⁷⁰

pokarmu.

Podsumowanie: Okresy rozrodu, wychowu młodych, snu zimowego i migracji są uważane za okresy szczególnej wrażliwości na niepokojenie. *Okresy te można zdefiniować stosując wyłącznie indywidualne podejście do poszczególnych gatunków z uwagi na występujące pomiędzy gatunkami różnice ekologiczne, biologiczne i behawioralne.*

II.3.3. Celowe niszczenie lub wybieranie jaj;

(45) Na mocy art. 12 ust. 1 lit. c) celowe niszczenie lub wybieranie jaj jest zabronione. Ponieważ przepis ten chroni jaja gatunków, chroni jednocześnie populację gatunków i ich zdolność do długoterminowego przetrwania.

II.3.4. Pogarszanie stanu lub niszczenie terenów rozrodu lub odpoczynku.

(46) Art. 12 ust. 1 lit. d) jest przepisem samodzielnym. W przeciwieństwie do innych zakazów przewidzianych w art. 12, nie dotyczy on bezpośrednio gatunków, ale chroni ważne elementy ich siedlisk, ponieważ zakazuje pogarszania stanu lub niszczenia terenów rozrodu lub odpoczynku. Poza tym, podczas gdy w przepisach art. 12 ust. 1 lit. a), b) i c) zastosowano termin "celowe" nie ma to miejsca w przypadku lit. d). Zakaz ten stwarza pewne problemy, które wymagają dalszego wyjaśnienia.

II.3.4.a) Skutki nieużycia słowa "celowe" w art. 12 ust. 1 lit. d)

(47) Na mocy art. 12 ust. 1 lit. a, b i c jedynie celowe działanie zostało zabronione i należy go unikać, podczas gdy w lit. d) celowość działania nie jest warunkiem koniecznym⁷¹. Art. 12 ust. 1 lit. d) mówi o zakazie podejmowania wszelkich działań prowadzących do pogarszania stanu lub niszczenia terenów rozrodu lub odpoczynku bez względu na to czy są one celowe czy nie⁷². Najwyraźniej, prawodawca skoncentrował się na dwóch ważnych obszarach - terenach rozrodu i odpoczynku - i uznał, że konieczne jest podjęcie bardziej restrykcyjnych środków. Trybunał potwierdził, że *"Nie ograniczając zakazu przewidzianego w art. 12 ust. 1 lit. d) dyrektywy do działań zamierzonych, w przeciwieństwie do działań wymienionych w tym artykule pod lit. a)-c), prawodawca wspólnotowy wykazał swoją wolę zapewnienia terenom rozrodu lub odpoczynku silniejszej ochrony przed działaniami powodującymi pogorszenie ich stanu lub ich zniszczenie. Ze względu na znaczenie celu ochrony różnorodności biologicznej, do którego realizacji zmierza dyrektywa, nie jest w żadnym wypadku nieproporcjonalne, że zakaz przewidziany w art. 12 ust. 1 lit. d) nie jest ograniczony do działań zamierzonych"*⁷³.

⁷¹ Warto wspomnieć, że ten punkt stanowi jedną z różnic pomiędzy dyrektywą 92/43/EWG a konwencją berneńską. Podczas gdy w tej konkretnej części art. 12 brakuje określenia "celowe" termin ten pojawia się w porównywalnym brzmieniu art. 6 konwencji berneńskiej.

⁷² W swoim wyroku z dnia 20 października 2005 r. (Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Zjednoczonemu Królestwu Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej), Sprawa C-6/04, Zb. Orz. str. 9017, pkt 79), Trybunał zauważył, że *"zakazując jedynie intencjonalnych pogorszeń lub zniszczeń terenów rozrodu lub terenów odpoczynku danych gatunków, przepisy mające zastosowanie w Gibraltarze nie spełniają wymogów art. 12 ust. 1 lit. d)".* Trybunał zastosował to samo podejście w swoim wyroku z dnia 11 stycznia 2007 r. (Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Irlandii, Sprawa C-183/05, jeszcze niepublikowana w Zb. Orz. pkt 47): *"że przewidując, iż nie stanowią czynu zabronionego czyny nieumyślne, które prowadzą do naruszenia lub zniszczenia terenów rozrodu lub odpoczynku dzikich gatunków, art. 23 ust. 7 lit. b) Wildlife Act nie spełnia wymogów art. 12 ust. 1 lit. d) dyrektywy 92/43, który zakazuje takich czynów, bez względu na ich umyślny lub nieumyślny charakter".*

⁷³ Zob. wyrok z dnia 10 stycznia 2006 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Republice Federalnej Niemiec, Sprawa C-98/03, Zb. Orz. str. 53, pkt 55.

(48) W prawie karnym istnieje rozróżnienie na czyny umyślne/celowe i nieumyślne. Słowo "celowe" obejmuje również sytuacje, w których skutek nie jest bezpośrednio zamierzony, ale osoba powinna wziąć pod uwagę konsekwencje, które mogą wynikać z jej działań. To jasno wskazuje, że usunięcie określenia "celowe" z lit. d), " miało na celu objęcie niniejszym przepisem działań niezamierzonych prowadzących do pogorszenia stanu lub zniszczenia. Wprowadza to szczególną cechę do tego przepisu: wszelkie pogorszenie stanu lub zniszczenie terenów rozrodu lub odpoczynku ma być skutecznie zabronione, tj. należy go unikać.

(49) Jednakże nie oznacza to, że wymagane są środki gospodarowania siedliskami na mocy art. 12 ust. 1 lit. d) dyrektywy (np. aktywne zarządzanie łąką dla motyli). Tym niemniej w celu ochrony terenów rozrodu lub odpoczynku przed pogarszaniem ich stanu, prosty zakaz w tekście prawnym nie jest wystarczający i musi zostać wsparty poprzez odpowiedni mechanizm wykonawczy, w tym przez środki zapobiegawcze. Brak określenia "celowe" podkreśla znaczenie działań zapobiegawczych. W ramach systemu ścisłej ochrony, państwa członkowskie powinny przewidzieć zagrożenia, jakie dla tych obszarów stanowi działalność człowieka i podjąć środki mające na celu zapewnienie że osoby mogące popełnić czyn zabroniony (umyślnie lub nie) są świadome obowiązujących zakazów i działają stosownie.

(50) Jednakże pogarszanie stanu się siedlisk przyrodniczych może odbywać się w sposób naturalny (w tym poprzez naturalną sukcesję po zakończeniu użytkowania niektórych terenów dla celów rolniczych) lub może być spowodowane przez niedające się przewidzieć wydarzenia i w rezultacie siedlisko nie będzie mogło już spełniać roli terenu rozrodu lub odpoczynku dla niektórych gatunków. W tym przypadku, jeżeli nie podjęto działania, mającego na celu sprowokowanie pogorszenia się stanu/zniszczenia terenów rozrodu lub odpoczynku, ale jeżeli nastąpiło ono z przyczyn naturalnych, przepisy art. 12 ust. 1 lit. d) nie mogą zostać zastosowane⁷⁴.

(51) Należy podkreślić, że w sprawie *Caretta caretta*, Trybunał orzekł, że obecność budynków na plaży, którą gatunek wykorzystywał jako swój teren rozrodu z pewnością doprowadziłyby do pogorszenia się stanu lub zniszczenia obszaru rozrodu w rozumieniu art. 12 ust. 1 lit. d) dyrektywy⁷⁵. Co ważne, Trybunał nie wykorzystał sformułowania Komisji, która odniosła się do nielegalnie wzniesionych budynków. Sam fakt, że budynki zostały tam wzniesione i prawdopodobnie doprowadziłyby do pogorszenia stanu lub zniszczenia siedliska był dla Trybunału argumentem mającym największe znaczenie. W związku z powyższym wnoszenie budynków na plaży stanowiącej "obszar całkowitej ochrony" i w miejscu, w którym zostały umieszczone specjalne znaki o tym informujące jest wystarczające do naruszenia przepisów art. 12 ust. 1 lit. d).

Podsumowanie: Określenie "celowe" nie obejmuje wyłącznie sytuacji, w których pewien skutek jest bezpośrednim zamiarem, ale również sytuacje, w których osoba popełniająca czyn zabroniony wie o konsekwencjach swoich działań, ale je akceptuje, nawet jeśli nie są jej bezpośrednim zamiarem. Fakt, że określenie "celowe" nie zostało użyte w art. 12 ust. 1.

⁷⁴ Odpowiednim instrumentem odnoszącym się do pogarszania stanu z przyczyn naturalnych lub z powodu niedających się przewidzieć wydarzeń jest art. 6 ust. 2 dyrektywy siedliskowej. W swoim wyroku z dnia 20 października 2005 r. (Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Zjednoczonemu Królestwu Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej, Sprawa C-6/04, Zb. Orz. str. 9017, pkt 34), Trybunał stwierdził, że "dla wprowadzenia w życie art. 6 ust. 2 dyrektywy siedliskowej konieczne może być podjęcie zarówno działań zapobiegawczych przeciwko zewnętrznym naruszeniom i zakłóceniom spowodowanym przez człowieka, jak i działań powstrzymujących rozwój naturalny mogący pogorszyć stan ochrony gatunków i siedlisk naturalnych na specjalnych obszarach ochrony."

⁷⁵ Zgodnie z pkt 38 wyroku "nie ma wątpliwości, że obecność budynków na plaży takiej, jak w Dafni, z pewnością prowadzi do pogorszenia stanu lub zniszczenia terenów rozrodu w rozumieniu art. 12 ust. 1 lit. d) dyrektywy.

lit. d) podkreśla znaczenie działań zapobiegawczych podejmowanych przez państwa członkowskie w celu uniknięcia wszelkiego prawdopodobnego pogorszenia stanu lub zniszczenia spowodowanego przez człowieka. Przypadki pogorszenia stanu lub zniszczenia wynikające z przyczyn naturalnych (tj. nie wynikające bezpośrednio z działalności człowieka, np. klęski żywiołowe) lub spowodowane przez niedające się przewidzieć wydarzenia nie mieszczą się w zakresie obowiązywania art. 12 ust. 1 lit. d).

II.3.4.b) Identyfikacja terenów rozrodu i odpoczynku

(52) Mimo, że art. 12 ust. 1 lit. d) otwarcie odnosi się do ochrony terenów rozrodu i odpoczynku gatunków wymienionych w załączniku IV lit. a), ani art. 12 ust. 1 lit. d), ani art. 1 dyrektywy nie zawierają konkretnych definicji.

(53) W świetle celów dyrektywy, tereny rozrodu i odpoczynku mogą być uznawane za wymagające ścisłej ochrony, ponieważ są istotne dla cyklu życiowego zwierząt i stanowią bardzo ważną część całego siedliska gatunku⁷⁶, konieczną do zapewnienia jego przetrwania. Ich ochrona jest bezpośrednio związana ze stanem ochrony gatunku. Przepisy art. 12 ust. 1 lit. d) powinny być zatem rozumiane jako **mające na celu zabezpieczenie funkcjonalności ekologicznej** terenów rozrodu i odpoczynku. Zatem art. 12 ust. 1 lit. d) zapewnia, że takie miejsca nie są niszczone w wyniku działalności człowieka, aby mogły w dalszym ciągu dostarczać to, czego dany gatunek potrzebuje do udanego rozrodu lub odpoczynku.

(54) Zatem z art. 12 ust. 1 lit. d) wynika, że takie tereny rozrodu i odpoczynku również wymagają ochrony kiedy nie są używane, ale w przypadku gdy istnieje wysokie prawdopodobieństwo, że rozpatrywane gatunki do nich powrócą. Jeżeli na przykład jaskinia jest wykorzystywana każdego roku przez nietoperze do odbycia przez nie snu zimowego, (ponieważ gatunek ten ma w zwyczaju powracać do tego samego miejsca na zimę), funkcjonalność tej jaskini jako miejsca snu zimowego powinna być chroniona również w lecie, aby nietoperze mogły z niej ponownie skorzystać w zimie. Z drugiej strony, jeśli jakaś jaskinia jest wykorzystywana jedynie sporadycznie dla celów rozrodu lub odpoczynku, jest bardzo prawdopodobne, że miejsce to nie będzie się kwalifikować jako teren rozrodu lub odpoczynku.

(55) Identyfikacja ogólnych kryteriów terenów rozrodu i odpoczynku jest trudna, ponieważ gatunki wymienione w załączniku IV lit. a) pochodzą z wielu taksonów o wielu różnych strategiach życiowych. Nie jest możliwe przedstawienie sztywnej definicji "terenu rozrodu" i "terenu odpoczynku", które będą odnosić się do wszystkich taksonów. Z tego powodu jakakolwiek interpretacja terminów "teren rozrodu" i "teren odpoczynku" musi uwzględniać tę różnorodność i odzwierciedlać różne warunki. Ogólne definicje mają na celu zapewnienie wytycznych, które pozwolą przygotować definicje typowe dla konkretnych gatunków w formie osobnego dossier dla każdego gatunku wymienionego w załączniku IV lit. a) do dyrektywy. Definicje opierają się na założeniu, że wszystkie tereny, o których mowa mogą zostać rozsądnie zdefiniowane i wyznaczone. Mają one być używane jako lista kontrolna elementów, jakie należy wziąć pod uwagę przygotowując osobne dossier; tzn. nie wszystkie z tych elementów będą odnosić się do wszystkich gatunków (np. *Canis lupus* nie ma jasno zdefiniowanego obszaru, na którym łączy się w pary). Wiedza na temat różnic między gatunkami może być tu zidentyfikowana. Na przykład bieżące informacje na temat gatunku *Caretta caretta* pozwalają jedynie na odpowiednie zdefiniowanie terenów rozrodu (tj. plaż), a tereny odpoczynku (obszary morskie) nie zostały jeszcze określone. Jednakże

⁷⁶ Art. 1 lit. f) definiuje "siedlisko gatunku" jako środowisko określone przez szczególne czynniki abiotyczne i biotyczne, w którym gatunek ten żyje w dowolnym stadium swojego cyklu biologicznego."

przy bardziej rozległej wiedzy i poszerzonych badaniach, tereny odpoczynku mogą zostać wyznaczone w przyszłości.

(56) Dwie poniższe definicje zostały uszczegółowione w osobnych sekcjach, chociaż w praktyce będą często uzupełniać i pokrywać się na wzajem i dlatego można je brać pod uwagę łącznie.

(57) **Tereny rozrodu: definicja**

Rozród jest tutaj zdefiniowany jako: łączenie się w pary, wydawanie na świat potomstwa (w tym składanie jaj) lub wydawanie na świat potomstwa w przypadku, gdy rozmnażanie odbywa się w sposób bezpłciowy. Teren rozrodu został tutaj zdefiniowany jako obszar, na którym osobniki dobierają się w pary, wydają na świat potomstwo i obejmuje również sąsiedztwo gniazda lub miejsca, w którym wydaje się na świat potomstwo w przypadku, gdy potomstwo jest uzależnione od takich miejsc. W przypadku niektórych gatunków, teren rozrodu będzie również obejmował powiązane z nim konstrukcje potrzebne do zdefiniowania terytorium i obrony. W przypadku gatunków, rozmnażających się bezpłciowo, teren rozrodu został zdefiniowany jako obszar potrzebny do wydania potomstwa. Tereny rozrodu, które są wykorzystywane regularnie, albo w ciągu roku albo między poszczególnymi latami, muszą być chronione, kiedy nie są zajmowane.

(58) Teren rozrodu musi zatem obejmować tereny potrzebne do/jako:

1. godów;
2. dobierania się w pary;
3. budowy gniazda lub wyboru miejsca do złożenia jaj lub wydania potomstwa na świat⁷⁷ ;
4. miejsce wykorzystywane do porodu, składania jaj lub wydania na świat potomstwa w przypadku gatunków, które rozmnażają się w sposób bezpłciowy;
5. miejsce rozwoju jaj i ich wysiadywania;
6. miejsce budowy gniazda lub porodu w przypadku młodych osobników zależnych od tego miejsca;

(59) **Tereny odpoczynku: definicja**

Tereny odpoczynku zostały tutaj zdefiniowane jako miejsca istotne dla zwierząt kiedy nie prowadzą aktywnego trybu życia. W przypadku gatunków posiadających etap osiadłego trybu życia, teren odpoczynku jest zdefiniowany jako miejsce, do którego są przywiązane. Tereny odpoczynku obejmują konstrukcje stworzone przez zwierzęta jako miejsca odpoczynku. Tereny odpoczynku, które są wykorzystywane albo w ciągu roku, albo między poszczególnymi latami, muszą być chronione nawet kiedy nie są zajmowane.

(60) Tereny odpoczynku istotne dla przetrwania mogą obejmować jedną lub większą liczbę konstrukcji oraz cechy siedliska wymagane do:

1. zachowań regulujących temperaturę, np. *Lacerta agilis*;
2. odpoczynku, snu lub powrotu do pełni sił, np. miejsca noclegu *Nyctalus leisleri*;
3. ukrycia, ochrony lub schronienia np. kryjówek *Macrothele calpeiana*;
4. snu zimowego, np. miejsce noclegowe nietoperzy; kryjówek *Muscardinus avellanarius*.

77

Przykłady terenów rozrodu i odpoczynku

	Teren rozrodu	Teren odpoczynku
<p><i>Triturus cristatus</i></p> <p>(zob. również dossier w załączniku III)</p>	<p>Wszystkie punkty definicji odnoszą się do <i>T. cristatus</i>.</p> <p>Staw, w którym dochodzi do zapłodnienia posiada osobne terytoria zajmowane przez osobniki męskie, na których dochodzi do godów i zapłodnienia. Jaja składane są pojedynczo na wynurzonych roślinach i dojrzewają przez okres od 12 do 18 dni. Wykluwają się larwy i odpływają samodzielnie.</p> <p>Z tego względu staw jest terenem rozrodu.</p>	<p>W lądowym etapie życia, osobniki <i>T. cristatus</i> za dnia chowają się pod kamieniami i kłodami drewna. Podobne schronienia wykorzystują w okresie snu zimowego (w zimnych rejonach) lub diapauzy letniej (w gorących regionach). Podczas wodnego etapu życia, dorosłe okazy i larwy chowają się w podwodnej i wynurzonej roślinności.</p> <p><i>T. cristatus</i> nie migruje, ale rozprzestrzenia się na sąsiednie zbiorniki wodne. Zdrowe populacje <i>T. cristatus</i> wykorzystują cały szereg zbiorników wodnych i przemieszczają się między nimi przez odpowiednie siedlisko lądowe. Osobniki mogą przemieszczać się na odległość ok. 1 km od zbiornika macierzystego.</p> <p>Tereny odpoczynku <i>T. cristatus</i> stanowią zatem stawy, które one zamieszkują oraz sąsiednie siedlisko lądowe, z którego korzystają podczas lądowego etapu swojego cyklu życiowego.</p>
<p><i>Nyctalus leisleri</i></p>	<p>Osobniki płci męskiej ustanawiają na jesieni terytoria w dziuplach drzew wykorzystywane podczas reprodukcji. Reprodukacja ma miejsce późną jesienią, a osobniki płci żeńskiej opóźniają zapłodnienie do wiosny. Młode osobniki przychodzą na świat w kryjówce matki i są zależne od matki do lata, kiedy przestaje je karmić.</p> <p>Terytoria osobników płci męskiej i kryjówki osobników płci żeńskiej są z tego powodu terenami rozrodu. To ściśle zastosowanie definicji omija kryjówki zimowe, które zostały objęte terminem "terenów odpoczynku" w art. 12 ust. 1 lit. d)</p>	<p>Sen zimowy</p> <p><i>N. leisleri</i> jest nietoperzem zamieszkującym głównie dziuple drzew, który zapada w sen zimowy. W zimie wykorzystuje dziuple drzew, budynki i sporadycznie jaskinie i tunele, które gwarantują mu zachowanie odpowiedniego mikroklimatu. Będzie również korzystał ze specjalnie przygotowanych skrzynek. Kryjówki w dziuplach drzew stwierdzono na obszarach parkowych, na obszarach miejskich, jak również w lasach liściastych i iglastych. Kryjówki te muszą znajdować się w stosunkowo odosobnionych miejscach, ponieważ nietoperz wybudzony ze snu traci dużo zapasów cennej energii, której nie jest w stanie uzupełnić w zimie.</p> <p>Kryjówkiienne w czasie, kiedy nietoperze pozostają aktywne (na wiosnę) są również istotne dla wszystkich gatunków nietoperzy, które wymagają stosunkowo odosobnionego miejsca w ciągu dnia w czasie dnia, np w pęknięciach lub szczelinach drzew i budynków. W zależności od lokalizacji, kolonia nietoperzy może korzystać z kilku kryjówek na zmianę, z których te większe mogą stanowić kryjówkę osobników płci żeńskiej, podczas gdy osobniki męskie</p>

		<p>żyją w samotności lub w małych grupach.</p> <p>Migracja <i>N. leisleri</i> migruje na niektórych obszarach swojego występowania: osobniki zaobraczkowane w Niemczech zostały odnalezione zimą we Francji i Szwajcarii (Krajowy Raport z 2003 r.) Dokładne modele migracji nie są znane. Jednakże inne populacje wydają się prowadzić bardziej osiadły tryb życia i posiadają zarówno kryjówki zimowe, jak i rozrodcze w tej samej lokalizacji.</p> <p>Kryjówki wykorzystywane przez <i>N. leisleri</i> do odpoczynku w trakcie dnia oraz do odbycia snu zimowego stanowią tereny odpoczynku .</p>
<i>Osmoderma eremita</i>	<p>Wszystkie punkty definicji odnoszą się do <i>O. eremita</i>.</p> <p>ten saproksyliczny gatunek spędza większość swojego życia w szparach gnijących dorosłych drzew liściastych, zazwyczaj należących do gatunku <i>Quercus</i>. Znaczna część osobników przez całe życie zamieszkuje tylko jedno drzewo. Reprodukacja odbywa się wewnątrz próchna drzewa, a jaja składane są głęboko w próchnie. Okres rozwoju z jaj do postaci chrząszcza zabiera kilka lat. Poczwaraka rozwija się na jesieni, postać dorosła pojawia się późną wiosną / na początku lata.</p> <p>Grupa dorosłych i w znacznej części pustych drzew liściastych, zazwyczaj z gatunku <i>Quercus</i> sp. ze spróchniałym wnętrzem, wykorzystywanym przez ten gatunek, jest terenem rozrodu <i>O. eremita</i>.</p>	<p>Tereny rozrodu i odpoczynku w przypadku <i>O. eremita</i> są te same.</p> <p>ten saproksyliczny gatunek spędza większość swojego życia w szparach gnijących dorosłych drzew liściastych, zazwyczaj należących do gatunku <i>Quercus</i>. Znaczna część osobników przez całe życie zamieszkuje tylko jedno drzewo. Reprodukacja odbywa się wewnątrz próchna drzewa, a jaja składane są głęboko w próchnie. Okres rozwoju z jaj do postaci chrząszcza zabiera kilka lat. Poczwaraka rozwija się na jesieni, postać dorosła pojawia się późną wiosną / na początku lata.</p> <p>Grupa dorosłych i w znacznej części pustych drzew liściastych, zazwyczaj z gatunku <i>Quercus</i> sp. ze spróchniałym wnętrzem, wykorzystywanym przez ten gatunek, jest terenem odpoczynku <i>O. eremita</i>.</p>
<i>Maculinia arion</i>	<p>Punkty od 1 do 5 odnoszą się do <i>M. arion</i>.</p> <p><i>M. arion</i> wymaga miejsca, w którym występuje roślina stanowiąca pokarm dla jego larw (<i>Thymus</i>) oraz miejsce przebywania i żerowania larw - gniazda mrówek <i>Myrmica</i>, potrzebnych do dokończenia ich rozwoju. Jaja są składane na pączkach kwiatu z gatunku <i>Thymus</i> gdzie czerpią pokarm i się rozwijają. Na pewnym etapie larwa odpada od rośliny i jest zabierana przez mrówki do gniazda. Larwa rozwija się dalej w mrowisku, żerując na larwach mrówek. Larwa przepoczwarza się w gnieździe i dorosłe osobniki pojawiają się na początku lata.</p>	<p>Gatunek nie posiada jasno zdefiniowanych terenów odpoczynku innych niż wymagane do rozwoju w stadium larwalnym i przepoczwarzania. Te etapy życia są objęte definicją terenu rozrodu po lewej.</p>

	<p>Terenami rozrodu dla <i>M. arion</i> są miejsca, w których występuje roślina z gatunku <i>Thymus</i> sp. w pobliżu miejsca pojawiania się osobników dorosłych i gniazd mrówek z gatunku <i>Myrmica</i>, w których rozwijają się larwy i poczwarki.</p>	
--	---	--

(61) Zakaz określony w art. 12 ust. 1 lit. d) może być postrzegany jako aspekt ochrony siedliska, ale odnoszący się do konkretnych części cyklu biologicznego. Pozostałe części siedliska, np. miejsca zdobywania pokarmu nie są objęte ochroną chyba, że pokrywają się z terenami rozrodu lub odpoczynku. Przykładem tego jest gatunek motyla, *Parnassius apollo*, którego teren rozrodu pokrywa się z lokalizacjami, w których dorosłe osobniki składają jaja i gdzie gąsienice żyją i zdobywają pokarm (w Finlandii miejsca występowania rośliny z gatunku *Sedum telephium*). W rezultacie właściwe wdrażanie art. 12 ust. 1 lit. d) wymaga posiadania odpowiedniej wiedzy na temat ekologii (biologii, siedlisk, wielkości populacji, występowania i dynamiki) oraz zachowania się gatunku (cykl życiowy, organizacja, interakcja w ramach i pomiędzy gatunkami).

(62) **'Węższa' czy 'szersza' definicja terenów rozrodu i odpoczynku?** Dyskusje prowadzone przez grupę roboczą ds. art. 12 i na innych forach pokazują, że ramowa definicja przedstawiona powyżej pozostawia miejsce na różne interpretacje. Wynika to również z różnorodności gatunków wymienionych w załączniku IV. Ciągłej debacie poddawana jest kwestia czy tereny rozrodu i odpoczynku powinny być wyznaczone w szerszym czy węższym sensie. Na przykład żywiący się drewnem chrząszcz z gatunku *Osmoderma eremita* spędza większość swojego życia w szczelinie wypełnionej próchnem dojrzałego drzewa liściastego, zazwyczaj z gatunku *Quercus*, a większość z osobników żyje w drzewie, w którym przyszła na świat: a więc co jest ich terenem rozrodu, a co odpoczynku? Czy jest to pojedyncze drzewo czy może część terenu zalesionego, na którym występują osobniki z gatunku *O. eremita*? Na poparcie obu tych poglądów można znaleźć argumenty. Z punktu widzenia służb Komisji, szersza definicja wydaje się być bardziej sensowna pod względem ochrony, ponieważ pozwala ona na uwzględnienie całego terenu leśnego, łącząc zarówno środki ochronne przewidziane w art. 12 i wszelkie odstępstwa na mocy art. 16 na szerszym obszarze terenu leśnego i skupienie się na ciągłej funkcjonalności terenu jako całości dla rozpatrywanego gatunku. Poza zaletą bardziej holistycznego podejścia do ochrony gatunków, pozwala ona na zachowanie większej elastyczności, biorąc pod uwagę oddziaływanie na te obszary. Jednak zdaniem służb Komisji podejście takie wydaje się być łatwiejsze do zastosowania w przypadku gatunków o stosunkowo **małym areale osobniczym**.

(63) Dossier gatunku *Triturus cristatus* (zob. ramka powyżej) zakłada nakładanie się terenów rozrodu i odpoczynku mówiąc, że "Jednostka funkcjonalna konieczna do zachowania zdolnej do przetrwania populacji *T. cristatus* obejmuje zatem szereg stawów, z których większość stanowi teren odpoczynku, a z których część będzie terenem rozrodu, jak również inne obszary będące terenami odpoczynku zlokalizowanymi w ramach odpowiedniego siedliska na łądzie." Koncepcja jednostki ekologicznej / funkcjonalnej pasuje do gatunków o małym areale osobniczym. "Lokalna" populacja takiego gatunku mogłaby odegrać rolę w takiej definicji.

(64) Sytuacja jest inna w przypadku **gatunków o dużym areale osobniczym**. Problem odnoszący się do gatunków o dużym areale osobniczym został już rozpoznany w art. 4 ust. 1 dyrektywy. W tym przypadku uzasadnione byłoby ograniczenie definicji terenów rozrodu

i odpoczynku do lokalizacji, która może zostać w jasny sposób wyznaczona: np. kryjówki nietoperzy czy legowisko wydry.

(65) W sprawie *Caretta caretta*, Trybunał nie podał jakiegokolwiek definicji terenów rozrodu i odpoczynku dla gatunków i przyjął indywidualne podejście dla każdego gatunku. W omawianej sprawie, Trybunał podkreślił znaczenie zatoki Laganas Bay, którą można (łatwo) zidentyfikować jako "ważny region rozrodu dla gatunku chronionego *Caretta caretta*"⁷⁸. Ten dający się łatwo zidentyfikować obszar posiada fizyczne i biologiczne cechy konieczne do reprodukcji gatunku (obszar morski i plaże, na których zakładane są gniazda). To rozważne podejście Trybunału wydaje się wynikać z faktu, że trudno jest ustanowić ogólną definicję "terenów rozrodu" i "terenów odpoczynku" z uwagi na szereg różnych cech ekologicznych typowych dla każdego gatunku.

Podsumowanie: Należy objąć ścisłą ochroną tereny rozrodu i odpoczynku, ponieważ mają one istotne znaczenie dla cyklu życiowego zwierząt i stanowią istotną część całego siedliska gatunków. Z tego względu należy rozumieć art. 12 ust. 1 lit. d) jako mający na celu zabezpieczenie ciągłej funkcjonalności ekologicznej tych terenów, zapewniając im możliwość dalszego zaopatrywania konkretnych gatunków zwierząt w elementy konieczne do udanego odpoczynku i rozrodu. Ochrona obowiązuje przez cały rok, jeżeli tereny te są wykorzystywane w sposób regularny.

II.3.4.c) Koncepcja "pogorszenia się stanu"

(66) Ani art. 12 ust. 1 lit. d), ani art. 1 dyrektywy 92/43/EWG nie zawiera definicji "pogarszania się stanu", chociaż termin ten jest obecny w innych przepisach dyrektywy (np. art. 6).

(67) Ogólnie rzecz biorąc, pogorszenie się stanu siedliska może zostać zdefiniowane jako fizyczna degradacja, mająca wpływ na siedlisko, teren rozrodu lub odpoczynku. W przeciwieństwie do zniszczenia, taka degradacja może postępować powoli i **stopniowo ograniczać funkcjonalność** terenu. Z tego względu pogarszanie się stanu nie musi natychmiast prowadzić do utraty funkcjonalności przez teren, ale może niekorzystnie wpływać na jego funkcjonalność pod względem jakościowym lub ilościowym i może w pewnej perspektywie czasu prowadzić do jej całkowitej utraty. Z uwagi na dużą różnorodność gatunków wymienionych w załączniku IV lit. a), ocena pogorszenia się stanu konkretnego terenu rozrodu lub odpoczynku musi zostać przeprowadzona z zastosowaniem indywidualnego podejścia. Tym samym, pogarszanie stanu lub zniszczenie siedliska, wynikające z przyczyn naturalnych (niespowodowane przez człowieka) lub niedające się przewidzieć wydarzenia nie mieszczą się w zakresie art. 12 ust. 1 lit. d). Nie mieści się w nim również pogorszenie się stanu terenu wynikające z naturalnej sukcesji jako konsekwencji zaprzestania wykorzystywania niektórych terenów przez człowieka lub porzucenia budynku.

(68) Próbując zidentyfikować i uniknąć przyczyn pogorszenia się stanu lub nawet utraty funkcjonalności przez teren rozrodu lub odpoczynku, ważne jest ustanowienie jasnego **związku przyczynowo-skutkowego** pomiędzy działalnością człowieka i pogorszeniem się stanu/zniszczeniem terenu rozrodu lub odpoczynku. Oczywiście przyczyny pogorszenia się stanu terenu mogą znajdować się w jego obrębie lub poza nim albo nawet w znacznie odległości od rozpatrywanego terenu rozrodu/odpoczynku. Takie przyczyny lub taka działalność musi być poddawana kontroli w taki sposób, aby uniknąć pogorszenia się stanu lub zniszczenia, Wyłącznie pełne rozpoznanie przyczyn umożliwi władzom podjęcie

⁷⁸ Pkt 27 wyroku.

odpowiednich środków i uniknięcie dalszego pogarszania się stanu lub niszczenia.

(68a) W przypadkach, gdzie pogorszenie się stanu lub zniszczenie terenu rozrodu lub odpoczynku powstaje z przyczyn rozproszonych, może być trudno ustanowić jasny związek przyczynowo-skutkowy pomiędzy działalnością człowieka, a bieżącym stanem. Na przykład w przypadku stopniowego pogarszania się stanu (eutrofizacji) wód z uwagi na złożoność źródeł pod względem czasu i pochodzenia, trudno będzie ustalić jasny związek przyczynowo-skutkowy z działalnością rolniczą. W takich sytuacjach bardzo mało prawdopodobne jest udowodnienie naruszenia przepisów art. 12, w szczególności, jeśli działalność taka wynika z obowiązków przewidzianych w innych odpowiednich przepisach WE dotyczących ochrony środowiska, np. dyrektywy azotanowej.

(69) Koncentrowanie się na funkcjonalności terenów rozrodu i odpoczynku oraz ustalaniu związku przyczynowo-skutkowego również wskazuje na kwestię różnic pojawiających się w **różnych wersjach językowych** w odniesieniu do terminu "pogorszenie się stanu". Terminy zastosowane w niemieckiej, duńskiej, holenderskiej i szwedzkiej wersji art. 12 ust. 1 lit. d)⁷⁹ odpowiadają w większym stopniu terminowi "zniszczenie" niż "pogorszenie się stanu". Tym niemniej w art. 6 ust. 2 dyrektywy, w wersji niemieckojęzycznej zastosowano termin, który nieco bardziej odpowiada znaczeniu wyrażenia "pogorszenie się stanu". Wziąwszy pod uwagę rozbieżności obecne w różnych wersjach językowych, należy przypomnieć, że Trybunał wcześniej podkreślił konieczność jednakowego zastosowania i wykluczył możliwość rozpatrywania pojedynczej wersji tekstu osobno. Jednak Trybunał utrzymuje, że takie przepisy należy interpretować na podstawie rzeczywistych intencji autora oraz celu wyznaczonego w świetle wszystkich wersji językowych⁸⁰.

(70) W celu zdefiniowania granicy tego, co można uznawać za "pogarszanie stanu", nieodzowna jest dogłębna analiza art. 12 ust. 1 lit. d). Celem art. 12 jest wprowadzenie systemu ścisłej ochrony gatunków wymienionych w załączniku IV lit. a). Wyraźna ochrona terenów rozrodu i odpoczynku oprócz ochrony gatunków jako takich bez używania terminu "celowe" potwierdza znaczenie nadane tym terenom przez dyrektywę. Szczególna ochrona przed pogarszaniem stanu lub zniszczeniem terenów rozrodu lub odpoczynku wyraźnie łączy się z istotną funkcją tych terenów, które muszą w dalszym ciągu zapewniać poszczególnym gatunkom zwierząt wszystko, czego wymagają do rozrodu lub odpoczynku.

(71) Przykłady pogarszania stanu na mocy art. 12 ust. 1 lit. d):

- (Ciągłe) wypełnianie części tarlisk trzaski grzebieniastej (*Triturus cristatus*), i w rezultacie ograniczanie ich funkcji jako terenu rozrodu.
- Pogarszanie stanu części nor chomików w wyniku głębokiej orki.
- Stopniowa ekspansja inżynierii wodnej w rzece będącej terenem rozrodu i odpoczynku *Acipenser sturio*, stopniowo ogranicza funkcjonalność tego miejsca.
- Stopniowy negatywny wpływ na populację osoki aloesowatej (*Stratiotes aloides*), na której jaja składa żagnica zielona (*Aeshna viridis*), z powodu punktowych źródeł zanieczyszczeń zrzucanych do wód.

⁷⁹ W niemieckiej, duńskiej, holenderskiej i szwedzkiej wersji językowej art. 12 ust. 1 lit. d) zastosowano odpowiednio terminy "Beschädigung", "beskadigelse", "beschadiging" oraz "skada" (niszczenie).

⁸⁰ Zob. następujące wyroki: 12 listopada 1969 r., Stauder, Sprawa 29/69, Zb. Orz. 1969 str. 419, pkt 3; wyrok z dnia 27 października 1977 r., Bouchereau, Sprawa 30/77, Zb. Orz. 1977 r. str. 1999, pkt 14; wyrok z dnia 12 lipca 1979 r., Wörsdorfer, Sprawa 9/79, Zb. Orz. 1979 str. 2717, pkt 6; wyrok z dnia 7 lipca 1988 r., Moksel, Sprawa 55/87, Zb. Orz. 1988, str. 3845, pkt 15.

Podsumowanie: Pogarszanie stanu siedliska może zostać zdefiniowane jako fizyczna degradacja, mająca wpływ na siedlisko, teren rozrodu lub odpoczynku. W przeciwieństwie do zniszczenia, taka degradacja może postępować powoli i stopniowo ograniczać funkcjonalność terenu. Jeżeli możliwe jest ustalenie związku przyczynowo-skutkowego pomiędzy działalnością człowieka, a pogorszeniem się stanu terenu rozrodu lub odpoczynku, art. 12 ust. 1 lit. ma zastosowanie.

II.3.4.d) Środki mające zapewnić ciągłą funkcjonalność ekologiczną terenów rozrodu i odpoczynku

(72) W przypadkach, w których przedsięwzięcia lub działalność ma wpływ na tereny rozrodu / odpoczynku, należy zbadać różnice pomiędzy środkami podejmowanymi na mocy art. 12 ust. 1 lit. d), a środkami podejmowanymi na mocy art. 16. W szczególności zakres, w jakim środki zapewniające ciągłą funkcjonalność ekologiczną poszczególnych terenów rozrodu / odpoczynku gwarantują zgodność z art. 12 (i nie wymagają odstępstw na mocy art. 16). Wyznaczając granicę, decydującym pytaniem jest: "Czy stan terenu rozrodu / odpoczynku ulega albo ulegnie pogorszeniu lub zniszczeniu (nawet jeśli tymczasowo) z powodu określonego przedsięwzięcia lub działalności?" W przypadku odpowiedzi twierdzącej, należy zastosować art. 16, w przypadku negatywnej, należy postępować zgodnie z art. 12.

(73) Co to są "środki zapewniające ciągłą funkcjonalność ekologiczną terenu rozrodu lub odpoczynku" (dalej "środki CFE")?

(74) Przede wszystkim muszą mieć łagodzący charakter. Środki łagodzące mają na celu zminimalizowanie lub nawet uniknięcie niekorzystnego wpływu działalności poprzez zastosowanie szeregu środków zapobiegawczych. Jednakże mogą one również wykraczać poza ten zakres i obejmować działania, które aktywnie poprawiają stan lub gospodarują określonym terenem rozrodu / odpoczynku tak, aby jego funkcjonalność ekologiczna nie zmniejszyła się lub nie została utracona. Mogą one obejmować, np. powiększenie terenu lub stworzenie nowych siedlisk mających bezpośredni funkcjonalny związek z terenem rozrodu lub odpoczynku jako przeciwagę dla potencjalnej utraty części funkcji istniejącego terenu. Funkcjonalność ekologiczna takich środków dla omawianych gatunków musiałaby zostać w jasny sposób udowodniona.

(75) Środki CFE mogą być brane pod uwagę w przypadku, gdy działalność może mieć wpływ na niektóre tereny rozrodu lub odpoczynku. Jeżeli teren rozrodu, w rezultacie podjęcia takich środków, będzie w dalszym ciągu obejmował ten sam obszar (lub większy) i zachowa tę samą jakość (lub lepszą) dla omawianych gatunków, jego funkcje, jakość i integralność nie ulegną pogorszeniu, a działalność może zostać podjęta bez konieczności stosowania odstępstw na mocy art. 16. Ważne jest, aby ciągła funkcjonalność ekologiczna była utrzymywana lub ulegała poprawie. Z tego powodu monitoring środków CFE jest bardzo ważny. Interesujące podejście w tym względzie nakreślono w holenderskiej publikacji zatytułowanej "Effective protection of Annex IV species of the EU Habitats Directive: The landscape approach"⁸¹ (Skuteczna ochrona gatunków wymienionych w załączniku IV lit.a) dyrektywy siedliskowej: podejście krajobrazowe).

(76) Zgodnie z zasadą zapobiegania, jeżeli proponowane środki nie gwarantują ciągłej funkcjonalności ekologicznej terenu, nie powinno się ich brać pod uwagę na mocy art. 12 ust. 1 lit. d). Musi istnieć wysoki stopień pewności, że dane środki są wystarczające, aby

⁸¹ Alterra report n° 590, Wageningen, wrzesień 2002 (dostępny w języku angielskim)

uniknąć jakiegokolwiek pogorszenia się stanu lub zniszczenia. Ocena prawdopodobieństwa powodzenia musi zostać dokonana na podstawie obiektywnych informacji i w świetle cech oraz konkretnych warunków środowiskowych rozważanego terenu. Poza tym wykorzystanie środków CFE musi uwzględniać stan ochrony rozpatrywanych gatunków. Na przykład, w przypadku rzadkich gatunków w niewłaściwym stanie ochrony, musi istnieć wyższy stopień pewności, że środki będą działać zgodnie z zamiarem niż w przypadku bardziej powszechnie występujących gatunków we właściwym stanie ochrony.

(77) Środki CFE mogłyby stanowić integralną część specyfikacji działalności lub przedsięwzięcia; mogłyby również stanowić część środków zapobiegawczych na mocy systemu ścisłej ochrony w celu przestrzegania art. 12 ust. 1 lit. d). Takie środki mogą być wykorzystane jedynie w sytuacjach, w których obowiązuje procedura udzielania pozwoleń i planowania oraz w przypadku, gdy właściwe władze są w stanie ocenić czy środki podejmowane w celu ochrony funkcjonalności terenów rozrodu lub odpoczynku są wystarczające.

(78) W oparciu o definicję terenu rozrodu i odpoczynku (zob. rozdział II.3.4.b) podejście nakreślone powyżej wydaje się być szczególnie właściwe w odniesieniu do zwierząt o małym areale osobniczym, gdzie tereny rozrodu / odpoczynku są wyznaczone jako "jednostki funkcjonalne" (tj. zastosowano szersze podejście). Należy tutaj podkreślić, że państwo członkowskie musi być **konsekwentne w definiowaniu** terenów rozrodu i odpoczynku dla danego gatunku i w zapewnianiu mu ochrony na swoim terytorium.

(79) Środki CFE zasadniczo różnią się od środków kompensujących. Środki kompensujące są niezależne od działalności / przedsięwzięcia i mają na celu zrehabilitowanie konkretnego negatywnego oddziaływania na gatunek. Z definicji, **środki kompensujące sugerują pogorszenie się stanu lub zniszczenie terenu rozrodu lub odpoczynku** (wyrównywany skutek). Sytuacja taka nie ma miejsca w przypadku środków CFE, które zapewniają, że ciągłość funkcjonalności ekologicznej terenu rozrodu / odpoczynku pozostaje nienaruszona (pod względem ilościowym i jakościowym). W rezultacie, w przypadku pogorszenia się stanu lub zniszczenia terenu rozrodu lub odpoczynku, odstępstwo na mocy art. 16 jest zawsze konieczne. Rozdział III.2.3.b jest poświęcony zastosowaniu środków kompensujących na mocy art. 16.

Podsumowanie: Środki, które zapewniają ciągłą funkcjonalność ekologiczną terenu rozrodu lub odpoczynku w przypadku przedsięwzięć lub działalności, która może mieć wpływ na takie tereny, muszą mieć charakter łagodzący (tj. środki ograniczające lub nawet unikające negatywnego oddziaływania), ale mogą również obejmować środki, które w sposób aktywny poprawiają stan lub gospodarują niektórymi terenami rozrodu / odpoczynku w taki sposób, że ich funkcjonalność ekologiczna nie ulega zmniejszeniu ani nie zostaje utracona. Tak długo jak ten warunek jest spełniany i takie procesy są kontrolowane i monitorowane przez właściwe władze, nie ma potrzeby uciekania się do art. 16.

II.3.5. Przetrzywanie, transport, sprzedaż lub wymiana oraz oferowanie do sprzedaży lub wymiany okazów pozyskanych ze stanu dzikiego

(80) W przypadku gatunków wymienionych w załączniku IV lit. a), art. 12 ust. 2 stanowi, że: "Państwa Członkowskie wprowadzają zakaz przetrzymywania, transportu, sprzedaży lub wymiany oraz oferowania do sprzedaży lub wymiany okazów pozyskanych ze stanu dzikiego, z wyjątkiem tych pozyskanych legalnie przed wprowadzeniem w życie niniejszej dyrektywy." Art. 12 ust. 3 mówi, że zakazy przewidziane na mocy art. 12 ust. 1 lit. a) oraz b) i art. 12 ust. 2 mają zastosowanie we wszystkich etapach życia gatunków wymienionych w załączniku IV lit. a).

II.3.6. Przypadkowe chwyty lub zabijanie okazów gatunków wymienionych w załączniku IV lit. a)

(81) Art. 12 ust. 4 wymaga ustanowienia systemu monitorowania przypadkowego chwytania lub zabijania gatunków zwierząt wymienionych w załączniku IV lit. a). W świetle zgromadzonych informacji państwa członkowskie podejmują dalsze badania lub środki ochronne, wymagane w celu zapewnienia, aby przypadkowe chwyty i zabijanie nie miało znacznego negatywnego wpływu na te gatunki.

(82) Należy podkreślić, że art. 12 ust. 4 może mieć znaczenie w definiowaniu wymagań zarówno "systemu ścisłej ochrony", jak również "stosownego systemu nadzoru". System ścisłej ochrony może przewidywać rejestrowanie przypadkowego chwytania i zabijania gatunków (w przypadku art. 12 ust. 4). W tym kontekście, środki ścisłej ochrony mogą w końcu wymagać objęcia środkami ochronnymi wymaganych do wyrównania niekorzystnego wpływu przypadkowego chwytania i zabijania.

(83) Przykładem zastosowania tego przepisu jest monitoring przyłówów walenii w sektorze rybołówstwa oraz środki techniczne podjęte w celu uniknięcia takich incydentów (przymocowanie pingerów do sieci rybackich). Kolejnym przykładem jest monitoring liczby przypadków śmiertelnych nietoperzy powodowanych przez elektrownie wiatrowe i pojazdy.

III. ARTYKUŁ 16

Treść artykułu 16

1. Jeżeli nie istnieje zadowalająca alternatywa, a odstępstwo nie ma niekorzystnego wpływu na zachowanie populacji rozpatrywanych gatunków we właściwym stanie ochrony w ich naturalnym zasięgu, państwa członkowskie mogą zastosować odstępstwa od przepisów art. 12, 13, 14 oraz 15 ust. a i b:

(a) w interesie ochrony dzikiej fauny i flory oraz ochrony siedlisk przyrodniczych;

(b) aby zapobiec poważnym szkodom, w szczególności w odniesieniu do upraw, zwierząt gospodarskich, lasów, połowów ryb, wód oraz innych rodzajów własności;

(c) w interesie zdrowia i bezpieczeństwa publicznego lub z innych pilnych przyczyn mających nadrzędny publiczny charakter, w tym społeczny lub gospodarczy oraz posiadający istotne konsekwencje korzystne dla środowiska;

(d) do celów związanych z badaniami i edukacją, z odbudową populacji i ponownym wprowadzeniem określonych gatunków oraz dla koniecznych do tych celów działań reprodukcyjnych, włączając w to sztuczne rozmnażanie roślin;

(e) aby umożliwić, w ściśle nadzorowanych warunkach, w sposób wybiórczy i w ograniczonym stopniu, pozyskiwanie lub przetrzymywanie niektórych okazów gatunków wymienionych w załączniku IV, w ograniczonej liczbie określonej przez właściwe władze krajowe.

2. Państwa Członkowskie co dwa lata przesyłają Komisji, w formie ustalonej przez komitet, sprawozdanie na temat odstępstw stosowanych na mocy ust. 1. Komisja wydaje swoją opinię na temat tych odstępstw w maksymalnym terminie 12 miesięcy od otrzymania sprawozdania i przedstawia ją komitetowi.

3. W sprawozdaniach podaje się: a) gatunki, które podlegają odstępstwom i powód odstępstwa, w tym charakter zagrożenia, w stosownych przypadkach, wraz z odniesieniem do odrzuconych rozwiązań alternatywnych i wykorzystanych danych naukowych; (b) środki, przyrządy lub metody chwytania bądź zabijania gatunków zwierząt, na które wydano pozwolenie oraz powody ich wykorzystania; (c) okoliczności wskazujące, kiedy i gdzie dopuszczono takie odstępstwa; (d) organ upoważniony do oświadczenia i sprawdzania, czy wymagane warunki są spełnione oraz decydowania, które środki, przyrządy lub metody mogą być stosowane, w jakich granicach i przez jakie jednostki, a także kto ma wykonać dane zadanie; (e) stosowane środki nadzoru oraz uzyskane wyniki

(1) System ścisłej ochrony przewidziany na mocy art. 12 można ominąć poprzez odstępstwa przewidziane na mocy art. 16 dyrektywy. Niektóre działania, które na mocy art. 12 byłyby zakazane dopuszcza się na mocy art. 16. W praktyce, branie pod uwagę zastosowania art. 12 bardzo często będzie wynikać z powiązania go z odstępstwami przewidzianymi na mocy art. 16.

(2) Możliwości odstępstw na mocy art. 16 od zakazów przewidzianych w art. 12, 13, 14 i 15 lit. a) oraz b są ograniczone. Odstępstwa muszą być nie tylko uzasadnione w odniesieniu do ogólnego celu dyrektywy, ale muszą podlegać również trzem konkretnym warunkom.

(3) Niespełnienie któregokolwiek z nich może powodować nieważność odstępstwa. Właściwe władze krajowe i inne lub organy zajmujące się ochroną muszą z tego powodu dokładnie przeanalizować ogólne i szczegółowe wymagania przed udzieleniem odstępstwa.

(4) Przed szczegółowym odniesieniem się do przepisów art. 16, warto podkreślić, że ETS opracował już obszerne orzecznictwo w sprawie odstępstw na mocy art. 9 dyrektywy 79/409/EWG w sprawie ochrony dzikiego ptactwa. Biorąc pod uwagę podobieństwa pomiędzy systemem odstępstw ustanowionym przez obie dyrektywy, rozumowanie stojące za tymi wyrokami ma ogromne znaczenie i może być zastosowane do art. 16⁸².

III.1. Ogólne oceny prawne

III.1.1 Obowiązek zapewnienia pełnej, jasnej i dokładnej transpozycji art. 16

(5) Transpozycja art. 16 do prawa krajowego powinna gwarantować wdrożenie odstępstw przez właściwe władze krajowe we właściwy sposób. Należy przypomnieć, że dyrektywa jest wiążąca, jeżeli chodzi o rezultat, jaki ma zostać osiągnięty, ale pozostawia państwom członkowskim wybór co do formy i metod osiągania tego rezultatu. Jednakże Trybunał wyznaczył granicę dobrowolności ze strony państw członkowskich podczas transpozycji przepisów dyrektywy. W związku z tym, transpozycja systemu odstępstw na

⁸² Trzeci rozdział "Guidance document on hunting under Council Directive 79/409/EEC on the conservation of wild birds" (Wytyczne w sprawie polowania do dyrektywy Rady 79/409/EWG w sprawie ochrony dzikiego ptactwa), który jest analizą systemu odstępstw na mocy art. 9 dyrektywy ptasiej stanowi przydatne odniesienie do rozumienia art. 16. Dokument jest dostępny na stronie <http://www.europa.eu.int/comm/environment/nature/home.htm>.

mocy art. 16 musi być zgodna z podstawowymi zasadami prawodawstwa WE i musi spełniać wiele wymagań..

(6) Zgodnie z orzecznictwem ETS⁸³, *"transpozycja dyrektywy do prawa krajowego niekoniecznie wymaga formalnego i dosłownego przeniesienia jej przepisów do wyraźnej i szczególnej normy prawnej. Ogólny kontekst prawny może, w zależności od treści dyrektywy, być wystarczający, o ile faktycznie zapewnia on pełne stosowanie dyrektywy w sposób wystarczająco jasny i ścisły."* Same tylko praktyki administracyjne, które z natury są zmienne w zależności od woli władz i nie nadaje się im właściwego rozgłosu, nie mogą być uznawane za właściwe zrealizowanie obowiązku państwa członkowskiego na mocy traktatu i dyrektywy⁸⁴. W związku z tym, zastosowanie wymagań art. 16 w praktyce nie zastępuje odpowiedniej transpozycji formalnej.

(7) Poza tym, przepisy dyrektywy należy wprowadzić w życie w sposób bezwzględnie wiążący i spójny, ze szczegółowością, precyzją i jasnością wymaganą dla spełnienia wymogu pewności prawa⁸⁵. Trybunał wyraźniej przedstawił swoje stanowisko w Sprawie C-339/87⁸⁶, która odnosi się do art. 9 dyrektywy 79/409/EWG. Trybunał orzekł, że *"kryteria, na podstawie których państwa członkowskie mogą dokonywać odstępstw od ustanowionych dyrektywą zakazów, powinny być przeniesione do konkretnych przepisów krajowych, ponieważ dokładność transpozycji jest szczególnie istotna tam, gdzie zarządzanie wspólnym dziedzictwem zostało powierzone poszczególnym państwom członkowskim w odniesieniu do ich terytoriów."* W wyroku z 20 października 2005 roku Trybunał zastosował to orzecznictwo do dyrektywy siedliskowej i zauważył, że *"w ramach dyrektywy siedliskowej, która ustanawia kompleksowe i techniczne przepisy w dziedzinie prawa ochrony środowiska, państwa członkowskie są w sposób szczególny zobowiązane do tego, aby ich przepisy prawne mające zapewnić transpozycję tej dyrektywy były jasne i precyzyjne"*⁸⁷.

(8) Dokonując transpozycji art. 16, państwa członkowskie muszą przestrzegać znaczenia terminów i koncepcji stosowanych w dyrektywie w celu zapewnienia spójności w jej interpretacji i stosowaniu⁸⁸. Oznacza to również, że krajowe środki transpozycji powinny gwarantować pełne zastosowanie dyrektywy bez zmiany terminów w niej zastosowanych, selektywnego stosowania jej przepisów i bez dodawania dodatkowych warunków lub odstępstw nieprzewidzianych w dyrektywie⁸⁹. Na przykład w sprawie C-6/04⁹⁰, Trybunał

---

⁸³ Zob. wyrok z dnia 28 lutego 1991 r, Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Republice Greckiej, Sprawa C-103/88, Zb. Orz. str. 825.

⁸⁴ Na przykład, zob. wyrok z dnia 11 listopada 1999 r, Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Republice Włoskiej, Sprawa C-315/98, Zb. Orz. str. 8001, pkt 10.

⁸⁵ Zob. w szczególności następujące wyroki: z dnia 30 maja 1991 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Republice Federalnej Niemiec, Sprawa C-59/89, Zb. Orz. str. 2607, pkt 18-24; 19 maja 1999 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Republice Francuskiej, Sprawa C-225/97, Zb. Orz. str. 3011, pkt 37; 17 maja 2001 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Republice Włoskiej, Sprawa C-159/99, Zb. Orz. str. 4007, pkt 32, 13 lutego 2003 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Wielkiemu Księstwu Luksemburg, Sprawa C-75/01, pkt 28, Zb. Orz. str. 1585, pkt 87-88, 20 października 2005 r. Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Zjednoczonemu Królestwu Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej, Sprawa C-6/04 Zb. Orz., str. 9017, pkt 27.

⁸⁶ Wyrok z dnia 15 marca 1990 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Królestwu Niderlandów, Sprawa C-339/87, Zb. Orz. str. 851, pkt 28

⁸⁷ Wyrok z dnia 20 października 2005 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Zjednoczonemu Królestwu Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej Sprawa C-6/04, Zb. Orz. str. 9017, ust. 25-26.

⁸⁸ Na przykład: Wyrok z dnia 28 marca 1990 r., Postępowanie karne przeciwko G. Vesso i G. Zanetti, sprawy połączone C-206 i 207/88, Zb. Orz. str. 1461.

⁸⁹ Wyrok z dnia 13 lutego 2003 r, Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Wielkiemu Księstwu Luksemburga, Sprawa C-75/01, Zb. Orz. str. 1585, pkt 28

stwierdził, że odstępstwo, o którym mowa w niniejszym przypadku, zezwala na dopuszczenie czynności, które prowadzą do zabijania gatunków chronionych, pogarszania stanu lub zniszczenia ich terenów rozrodu lub odpoczynku, o ile czynności te są jako takie zgodne z prawem i nie można ich w rozsądny sposób uniknąć "jest niezgodne zarówno z duchem, celami dyrektywy siedliskowej, jak również z brzmieniem art. 16 tej dyrektywy". W sprawie C-98/03⁹¹, Trybunał stwierdził, że niemieckie prawo (ust. 43 pkt 4 BNatSchG 2002) nie było zgodne z art. 16. Niemieckie przepisy jako jedyny warunek do odstępstwa stanowiły, że zwierzęta, w tym ich gniazda i miejsca wylęgu, siedliska lub tereny odpoczynku i gatunki roślin objęte szczególną ochroną nie mogą być celowo niszczone. Według Trybunału, "nawet jeżeli oba wspomniane odstępstwa miałyby stanowić przedmiot decyzji administracyjnych, przy których wydaniu właściwe władze faktycznie przestrzegałyby warunki, od których art. 16 dyrektywy uzależnia dopuszczenie odstępstw, należy stwierdzić, że art. 43 ust. 4 BNatSchG 2002 nie ustanawia ram prawnych, które byłyby zgodne z uregulowaniem odstępstw, wprowadzonym przez wspomniany art. 16. Ten przepis krajowy nie uzależnia bowiem dopuszczenia obu omawianych odstępstw od spełnienia wszystkich warunków przewidzianych w art. 16 dyrektywy". W sprawie C-183/05⁹², sąd wziął pod uwagę, że uregulowanie odstępstw na mocy prawa irlandzkiego (Art. 23 ust. 7 lit. b) ustawy Wildlife Act) nie było zgodne z art. 12 i 16 dyrektywy 92/43/EWG. Przepis irlandzki stanowił, że działania, które nieumyślnie ingerują lub niszczą tereny rozrodu lub odpoczynku gatunków dziko żyjących nie stanowią czynu zabronionego. Zdaniem Trybunału przepisy te nie tylko nie spełniają wymagań art. 12 ust 1 lit d dyrektywy 92/43, które zabraniają takich działań, bez względu na to czy są one celowe czy nie, ale wychodzi poza to, co zostało zdefiniowane w art. 16 dyrektywy 92/43, jako, że art. 16 określa w sposób wyczerpujący, warunki jakie muszą być spełnione w celu udzielenia odstępstwa.

Podsumowanie: Art. 16 musi być w pełni i formalnie transponowany z niezaprzeczalną mocą wiążącą. Kryteria, jakie należy spełnić przed udzieleniem odstępstwa muszą być odtworzone w konkretnym prawodawstwie krajowym. Krajowe środki transpozycji powinny gwarantować pełne zastosowanie art. 16 bez zmiany terminów w niej zastosowanych, selektywnego stosowania jej przepisów i bez dodawania dodatkowych warunków lub odstępstw nieprzewidzianych w dyrektywie. Same praktyki administracyjne nie są wystarczające.

III.1.2. Właściwe ogólne zastosowanie odstępstw

(9) Przede wszystkim władze krajowe odpowiedzialne za stosowanie odstępstw muszą uwzględniać, że na mocy orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości⁹³, odstępstwa należy interpretować i wdrażać zawężająco, aby uniknąć podważania głównych założeń dyrektywy. Zostało to również potwierdzone w dyrektywie siedliskowej⁹⁴. W przypadku

⁹⁰ Wyrok z dnia 20 października 2005 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Zjednoczonemu Królestwu Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej Sprawa C-6/04, Zb. Orz. pkt 109-113.

⁹¹ Zob. wyrok z dnia 10 stycznia 2006 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Republice Federalnej Niemiec, Sprawa C-98/03, Zb. Orz. str. 53, pkt 57-62.

⁹² Wyrok z dnia 11 stycznia 2007 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Irlandii, Sprawa C-183/05, jeszcze nie opublikowana w Zb. Orz. pkt 47-49.

⁹³ Zob. następujące wyroki ETS: wyrok z dnia 8 lipca 1987 r., Komisja przeciwko Republice Włoskiej, Sprawa 262/85, Zb. Orz. str. 3073; wyrok z dnia 7 marca 1996 r., WWF Italy przeciwko Region Veneto, Sprawa C-118/94, Zb. Orz. str. 1223; wyrok z dnia 12 grudnia 1996 r., Ligue royale belge pour la protection des oiseaux i Société d'études ornithologiques v Région Wallonne, Sprawa C-10/96, Zb. Orz. str. 6775.

⁹⁴ Wyrok z dnia 20 października 2005 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Zjednoczonemu Królestwu Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej, Sprawa C-6/04, Zb. Orz. str. 9017, pkt 111 ("art. 16 dyrektywy siedliskowej

dyrektywy 79/409/EWG, Trybunał w kilku przypadkach podkreślił, konieczność surowości przy wdrażaniu odstępstw z art. 9. Uwzględniając, że art. 9 zawiera podobne postanowienia co art. 16 pod względem treści, można rozsądnie przyjąć, że Trybunał podejmie podobne restrykcyjne podejście do interpretacji i wdrażania art. 16.

(10) W przypadku odstępstw na mocy art. 9 dyrektywy 79/409/EWG, Trybunał⁹⁵ zauważył, że mimo, iż art. 9 zezwala na stosowanie szerokich odstępstw od ogólnego systemu ochrony, jego zastosowanie musi uwzględniać dokładne wymagania i konkretne sytuacje.

(11) Jeżeli chodzi o środki, które mają zostać podjęte na mocy art. 12, konieczność wdrożenia odpowiednich i skutecznych środków w wystarczający i dający się zweryfikować sposób została podkreślona. Takie samo podejście można zastosować w przypadku systemu odstępstw. Zastosowane odpowiednio, gwarantuje, że udzielanie odstępstw nie jest sprzeczne z założeniami dyrektywy⁹⁶.

Stosowanie reguły proporcjonalności nie uchyla ani nie marginalizuje jakichkolwiek warunków odnoszących się do systemu odstępstw, ale może dostosowywać ich zastosowanie w świetle ogólnych założeń dyrektywy. Generalnie rzecz biorąc, dotkliwość jakiegokolwiek warunku lub "próby" będzie wzrastać wraz z dotkliwością oddziaływania odstępstwa na gatunek / populację.

(12) Zezwolenie na odstępstwo zakłada, że właściwe organy władzy krajowej mają pewność, że wszystkie warunki odnoszące się do wszystkich udzielonych odstępstw zostały spełnione i, że wszystkie odstępstwa w całości nie powodują skutków, które są niezgodne z założeniami art. 12 oraz dyrektywy jako całości. W rezultacie zastosowanie podejścia proporcjonalnego do stosowania odstępstw musi zostać dokładnie rozważone i uregulowania na poziomie krajowym i/lub biogeograficznym państwa członkowskiego. Organ o największym zakresie kompetencji w tym zakresie w państwie członkowskim (oraz, jeśli jest taka potrzeba, wykraczającym poza granice państwa w przypadku populacji transgranicznych) musi zatem kierować się tym podejściem proporcjonalnym, nawet jeśli mogłoby ono zostać zastosowane w praktyce na poziomie regionalnym lub lokalnym⁹⁷.

Podsumowanie: Przepisy dotyczące odstępstw muszą być interpretowane zawężająco: muszą dotyczyć dokładnych wymagań i konkretnych sytuacji. Od organu władzy posiadającego największy zasięg terytorialny zależy zapewnienie, że całość odstępstw w państwie członkowskim nie doprowadzi do skutków, które są niezgodne z założeniami dyrektywy.

---

precyzyjnie określa warunki, w których państwa członkowskie mogą odstąpić od art. 12–14 i art. 15 lit. a) i b) tej dyrektywy, w związku z czym art. 16 powinien być interpretowany zawężająco”).

⁹⁵ Zob. w szczególności wyrok z dnia 8 lipca 1987 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Belgii, Sprawa 247/85, Zb. Orz. str. 3029, pkt 7; wyrok z dnia 8 lipca 1987 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Republice Włoskiej, Sprawa C-262/85, Zb. Orz. str.3073, pkt 7; wyrok z dnia 7 marca 1996 r., WWF Italy przeciwko Region Veneto, Sprawa C-118/94, Zb. Orz. str.1223, pkt 21.

⁹⁶ Należy przypomnieć, że Trybunał zauważył "art. 12, 13 i 16 dyrektywy siedliskowej stanowią spójny zespół norm mających na celu zapewnienie ochrony populacji danych gatunków, w związku z czym wszelkie odstępstwa, które byłyby niezgodne z tą dyrektywą, naruszałyby zarówno zakazy zawarte w art. 12 lub w art. 13 dyrektywy, jak również zasadę, zgodnie z którą odstępstwa mogą zostać wprowadzone na podstawie art. 16 tej dyrektywy" (wyrok z dnia 20 października 2005 r., Komisja Wspólnot Europejskich w Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej, Sprawa C-6/04, Zb. Orz. str. 9017, pkt 112).

⁹⁷ Nie wyklucza to oczywiście, że w zależności od struktury organizacyjnej w państwie członkowskim, regionalne lub lokalne władze będą również w stanie rozważyć skutki zastosowania odstępstwa poza ich terytorium.

III.2. Dokładnie kontrolowany system udzielania odstępstw: 3 próby

(13) Art. 16 ustala 3 warunki, które należy spełnić przed udzieleniem odstępstwa: 1) przedstawienie przynajmniej jednego z powodów wymienionych w art. 16 ust. 1 lit. a)-e); 2) brak zadowalającej alternatywy oraz 3) zapewnienie, że odstępstwo nie ma niekorzystnego wpływu na zachowanie populacji w stanie właściwej ochrony. Przed dokonaniem analizy drugiego i trzeciego powodu, należy spełnić warunek 1: w praktyce nie ma sensu analizować kwestii zadowalających alternatyw oraz oddziaływania na stan ochrony, jeżeli rozpatrywane działania nie podlegają zakresowi obowiązywania art. 16 ust. 1 lit. a)-e).

III.2.1. Przedstawienie jednego z powodów na mocy art. 16 ust. 1 lit. a) - e) (Próba 1)

(14) Odstępstwa są udzielane, ponieważ istnieje konkretny problem lub sytuacja, której trzeba zaradzić. Odstępstwa muszą opierać się na przynajmniej jednym z powodów wymienionych w art. 16 ust. 1 lit. a), b), c), d) i e). Konkretnie odstępstwa nieuzasadnione żadnym z powodów (np. przepisami zwalniającymi z działań, które prowadzą do zabijania gatunków chronionych, pogarszania stanu lub zniszczenia ich terenów rozrodu lub odpoczynku, o ile działania te są jako takie zgodne z prawem i nie można ich w rozsądny sposób uniknąć) "są niezgodne zarówno z duchem, celami dyrektywy siedliskowej, jak również z brzmieniem art. 16 tej dyrektywy"⁹⁸. W przypadku, gdy właściwe organy władzy krajowej zostaną wezwane do udzielenia odstępstwa, muszą one wyjaśnić konkretne okoliczności uzasadniające wybór powodu na mocy art. 16 ust. 1 lit. a)-e) oraz zweryfikować czy poszczególne warunki zostały spełnione⁹⁹.

(a) w interesie ochrony dzikiej fauny i flory oraz ochrony siedlisk przyrodniczych;

(15) Pierwszym powodem do przyznania odstępstwa jest ochrona dzikiej flory i fauny oraz ochrona siedlisk przyrodniczych. Art. 16 ust. 1 lit. a) nie określa ani rodzajów fauny flory czy siedlisk przyrodniczych, ani rodzajów zagrożeń. W świetle ogólnego celu dyrektywy bardziej prawdopodobne jest, że powód ten będzie odnosił się do gatunków wrażliwych, rzadkich, zagrożonych czy endemicznych lub siedlisk przyrodniczych (na przykład wymienionych w załącznikach do dyrektywy), co miałooby na celu skuteczne zmniejszenie niekorzystnego wpływu danego gatunku na nie. Priorytetowe traktowanie interesu powszechnie występującego i rozwijającego się gatunku w stosunku do gatunku spełniającego kryteria określone w art. 1 lit. c oraz g dyrektywy byłoby czymś niezwykłym. Jednakże nie można wykluczyć, innych gatunków i siedlisk spod rozważań.

(b) aby zapobiec poważnym szkodom, w szczególności w odniesieniu do upraw, zwierząt gospodarskich, lasów, połowów ryb, wód oraz innych rodzajów własności;

(16) Drugim powodem udzielania odstępstw jest zapobieganie poważnym szkodom, w szczególności w odniesieniu do upraw, zwierząt gospodarskich, lasów, połowów ryb, wód oraz innych rodzajów własności; To odstępstwo uwzględnia interes gospodarczy i, jak zauważono, szkody, którym należy zapobiegać muszą być poważne.

---

⁹⁸ Zob. również wyrok z dnia 20 października 2005 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Zjednoczonemu Królestwu Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej Sprawa C-6/04, Zb. Orz. 9017, pkt 109-113.

⁹⁹ Zob. również Postanowienie z dnia 19 grudnia 2006 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Republice Włoskiej, Sprawa C-503/06, Zb. Orz. R

(17) Warto zauważyć, że lista ta nie jest wyczerpująca i mogą być brane pod uwagę inne sytuacje, w których powstają szkody. Poza tym mowa jest również o interesie własności, co nie ma miejsca w przypadku dyrektywy 79/409/EWG (dyrektywa ptasia)¹⁰⁰.

(18) W odniesieniu do art. 9 dyrektywy 79/409/EWG, Trybunał zauważył, że: "Celem tego przepisu dyrektywy nie jest zapobieganie drobnym szkodom. fakt, że wymagany jest pewien stopień szkód dla tego odstępstwa od ogólnego systemu ochrony jest zgodny ze stopniem ochrony do jakiego dąży dyrektywa."¹⁰¹ Z powyższego wynika, że nie obejmuje się zwykłych niedogodności i ryzyka biznesowego."

(19) Ponieważ przepis ten ma na celu zapobieganie powstawaniu szkód, nie jest konieczne jej wystąpienie. Wystarczy, jeżeli taka poważna szkoda może wystąpić.

(c) w interesie zdrowia i bezpieczeństwa publicznego lub z innych pilnych przyczyn mających nadrzędny publiczny charakter, w tym społeczny lub gospodarczy oraz posiadający istotne konsekwencje korzystne dla środowiska;

(20) Trzecim powodem udzielania odstępstw są inne "pilne przyczyny mające nadrzędny publiczny charakter." Pojęcie to nie jest zdefiniowane w dyrektywie, ale w ustępie wymienia się przyczyny związane z interesem publicznym, takie jak zdrowie publiczne i przyczyny związane z bezpieczeństwem publicznym natury społecznej lub gospodarczej, mające korzystny wpływ na środowisko. Obejmuje ono również inne powody nie wymienione w dyrektywie, ponieważ lista ta nie jest wyczerpująca.

(21) W innych obszarach prawa Wspólnotowego, gdzie pojawiają się inne podobne koncepcje, na przykład swobodny obrót towarami, Europejski Trybunał Sprawiedliwości utrzymuje, że wymagania, mające charakter nadrzędny lub przyczyny związane z interesem publicznym mogą stanowić uzasadnienie dla krajowych środków zawężających zasadę swobody obrotu towarami: Za przyczyny mające nadrzędny charakter Trybunał uznał: zdrowie publiczne, ochronę środowiska, dążenie do uzasadnionych celów polityki gospodarczej i społecznej.

(22) Ta sama koncepcja pojawia się w art. 6 ust. 4 dyrektywy. Jak do tej pory Trybunał nie dał jasnych wskazań co do interpretacji tej konkretnej koncepcji. Analiza Komisji w wytycznych w sprawie art. 6¹⁰² jest istotna dla lepszego zrozumienia koncepcji i może być tutaj przywołana.

(23) Po pierwsze z brzmienia artykułu jasno wynika, że wyłącznie interes publiczny, promowany przez organy publiczne lub prywatne, może zostać zrównoważony przez cele ochronne dyrektywy. Zatem przedsięwzięcia, które leżą w całości w interesie spółek lub osób fizycznych generalnie nie mieszczą się w tym zakresie.

(24) Po drugie, należy podkreślić nadrzędny charakter interesu publicznego. Takie kwalifikacja sugeruje, że nie każdy rodzaj interesu publicznego natury społecznej lub

---

¹⁰⁰ Zgodnie z art. 9 ust. 1 lit. a), "Państwa Członkowskie mogą odstąpić od przepisów art. 5, 6, 7 i 8, jeśli nie ma innego zadowalającego rozwiązania,... w celu zapobiegania poważnym szkodom w odniesieniu do zbóż, inwentarza żywego, lasów, rybołówstwa i wody"

¹⁰¹ Wyrok z dnia 8 lipca 1987 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Belgii, Sprawa C-247/85, Zb. Orz. 3029, pkt 56.

¹⁰² "Zarządzanie obszarami Natura 2000. Przepisy art. 6 dyrektywy „siedliskowej” 92/43/EWG”; Komisja Europejska, 2000 ISBN 92-828-9048-1, dostępny również na stronie <http://www.europa.eu.int> Zob. w szczególności, sekcja 5.3.2.

gospodarczej jest wystarczający, w szczególności kiedy porównamy go z interesem chronionym przez dyrektywę. Należy zachować tutaj ostrożne równoważenie się interesów. W tym kontekście wydaje się być uzasadnione założenie, że interes publiczny w większości przypadków ma charakter nadrzędny tylko jeżeli jest interesem długoterminowym: interes krótkoterminowy, który przyniósł by krótkoterminowe zyski nie byłby wystarczający do przeważenia długoterminowego interesu ochrony gatunków.

(d) do celów związanych z badaniami i edukacją, z odbudową populacji i ponownym wprowadzeniem określonych gatunków oraz dla koniecznych do tych celów działań reprodukcyjnych, włączając w to sztuczne rozmnażanie roślin;

(25) Takie odstępstwa mogłyby na przykład dotyczyć znakowania niektórych osobników gatunków dla celów badawczych (np. obroże z nadajnikami) w celu lepszego zrozumienia ich zachowania lub dla przedsięwzięć ochronnych mających na celu ponowne wprowadzenie gatunku. Przedsięwzięcia badawcze muszą oczywiście brać pod uwagę zastosowanie alternatywnych metod jeżeli mogą mieć niekorzystny wpływ na rozważaną populację.

(e) aby umożliwić, w ściśle nadzorowanych warunkach, w sposób wybiórczy i w ograniczonym stopniu, pozyskiwanie lub przetrzymywanie niektórych okazów gatunków wymienionych w załączniku IV, w ograniczonej liczbie określonej przez właściwe władze krajowe.

(26) Piąty i ostatni powód odstępstw dotyczy chwytania i przetrzymywania niektórych okazów gatunków wymienionych w załączniku IV. Powód ten podlega kilku warunkom, które muszą zostać spełnione¹⁰³. To dlatego zastosowanie go w praktyce wydaje się być wyjątkowe:

- "ograniczone ilości"

(27) To kryterium nie jest kryterium absolutnym, ale musi być porównane z poziomem populacji gatunku i ma bezpośredni związek ze stanem ochrony¹⁰⁴. Z tego powodu niezwykle ważne jest, aby określić próg albo ilość, poniżej której odstępstwo może zostać udzielone. Ten próg / ta ilość muszą być ustalone, biorąc pod uwagę cele ochronne dyrektywy i musi zapewniać system ścisłej ochrony dla rozważanych gatunków.

(28) Odstępstw nie należy udzielać w przypadkach występowania ryzyka, że odstępstwo może mieć znaczący niekorzystny wpływ na rozważaną populację pod względem ilościowym lub jakościowym (np. niekorzystny wpływ na strukturę populacji). W sprawie C-182/02 (która dotyczyła odstępstw udzielonych na mocy art. 9 dyrektywy 79/409/EWG)¹⁰⁵, Trybunał potwierdził, że warunek określający małe ilości "nie może zostać spełniony, jeżeli odstępstwo dotyczące polowań nie zapewnia zachowania populacji rozważanego gatunku na zadowalającym poziomie." W sprawie C-344/03, która dotyczy odstępstw udzielanych w Finlandii w odniesieniu do polowań na gatunki ptactwa, Trybunał posłużył się kryterium Komitetu ORNIS (1% całkowitej rocznej śmiertelności omawianych populacji) w celu

¹⁰³ Punkty 3.5.20-3.5.48 "Wytycznych w sprawie polowania na mocy dyrektywy Rady 79/409/EWG w sprawie ochrony dzikiego ptactwa" zawiera przydatne informacje dotyczące pojęcia ograniczonej/małej ilości.

¹⁰⁴ W sprawie dotyczącej art. 9 dyrektywy 79/409/EWG (wyrok z dnia 27 kwietnia 1988, Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Republice Francuskiej, Sprawa C- 252/85, Zb. Orz. str. 2243), Trybunał orzekł, że: "Jasno wynika z art. 2, w związku z motywem 11 preambuły dyrektywy, że kryterium małych ilości nie jest kryterium bezwzględnym ale odnosi się raczej do zachowania poziomu całej populacji oraz sytuacji reprodukcyjnej rozważanych gatunków."

¹⁰⁵ Wyrok z dnia 16 października 2003 r., Ligue pour la protection des oiseaux i inni przeciwko Premier ministre and Ministre de l'Aménagement du territoire et de l'Environnement, Sprawa C-182/02, pkt 17.

dokonania oceny czy wymaganie ograniczonej ilości zostało spełnione¹⁰⁶.

(29) Oczywiście jeżeli można w jasny sposób dowieść, że takie odstępstwa będą miały korzystny wpływ na stan ochrony omawianych gatunków lub populacji, nie ma przeszkód do ich udzielenia. Jednakże służby Komisji uważają, że odpowiedni plan ochrony gatunków, mający na celu przywrócenie właściwego stanu ochrony, powinien być zalecanym sposobem dowodzenia spełniania tego kryterium.

- *“w ściśle nadzorowanych warunkach, w sposób wybiórczy i w ograniczonym stopniu”*

(30) Taka kwalifikacja dowodzi, że prawodawca WE miał na celu znaczące ograniczenia.

(31) Zasada ściśle nadzorowanych warunków sugeruje, że jakiegokolwiek zastosowanie tego typu odstępstwa musi pociągać za sobą jasne pozwolenie, które może być związane z poszczególnymi osobnikami lub grupami osobników, miejscami, czasem i ilościami. Termin “ograniczony stopień” potwierdza taką interpretację. Sugeruje to również potrzebę skutecznej egzekucji takich odstępstw w celu zapewnienia zgodności.

(32) Zasada wybiórczości z kolei oznacza, że omawiane działania muszą mieć bardzo konkretnie określone skutki w odniesieniu do konkretnego gatunku (lub grupy ściśle powiązanych gatunków) wyłączając pozostałe gatunki. Sugeruje ona również, że niektóre aspekty techniczne stosowanych metod powinny dowodzić wybiórczości w sposób pozwalający ją zweryfikować. Konieczne jest sformułowanie wniosków na temat metod, które same nie są całkowicie wybiórcze, o ile nie zostaną połączone z umiejętnościami i/lub doświadczeniem operatora.

(33) Z powyższego wynika, że wdrożenie tego przepisu wiązałoby się z pewnego rodzaju działaniami z zakresu zarządzania, a jednym ze sposobów zrealizowania tego byłoby przygotowanie planu zarządzania / ochrony gatunków. Takie plany mają na celu długoterminową ochronę gatunku i przewidują środki dotyczące w głównej mierze żywotności populacji i zasięgu naturalnego oraz siedliska gatunku. Odstępstwa mogłyby zostać przewidziane w planie i stanowić część regulacji dotyczącej populacji gatunku bez wpływania na właściwy stan jego ochrony. Zatem plan zarządzania / ochrony gatunków mógłby być odpowiednim narzędziem do zastosowania odstępstw na mocy art. 16 ust. 1 lit. e), ponieważ jest najlepszym sposobem dowiedzenia zgodności z restrykcyjnymi wymaganiami art. 16.

---

¹⁰⁶ Zob. pkt 47-59 wyroku z dnia 15 grudnia 2005 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Finlandii, Sprawa C-344/03, Zb. Orz. pkt 11033.

Przykład: Łotewski plan zarządzania populacją rysia

Plan został przygotowany przez krajowych ekspertów i został potwierdzony Rozporządzeniem Ministra Środowiska i Rozwoju Regionalnego w roku 2002. Cały tekst jest dostępny na stronie www.dap.gov.lv/public/files_uploaded/sugu_plani/lynx_lynx_mp.pdf.

Plan stanowi podstawę dla długoterminowej strategii na rzecz ochrony i zarządzania populacją rysia na Łotwie, w tym ściśle ograniczone polowanie na przedstawicieli tego gatunku. Plan przygotowany został w perspektywie długoterminowej, w przypadku gdzie stan występowania rysia na Łotwie jest najlepszy w ciągu ostatnich 150 lat i uważa się, że znajduje się on we właściwym stanie ochrony. Ograniczone i ściśle kontrolowane pozyskiwanie okazów przez myśliwych ma korzystny wpływ na populację, jak również jest pozytywnie odbierane przez społeczeństwo. Taka praktyka jest w pełni zgodna z przepisami art. 16 ust. 1 lit. e) dyrektywy siedliskowej.

Następujące wymagania zostały ustanowione w celu zapobiegania wpływowi polowania na właściwy stan ochrony:

- Celem jest nie tylko zachować wielkość i zasięg populacji, ale również zachować ochronę ekologicznych funkcji gatunków w ekosystemie. Pozwalają na to zastosowanie badań naukowych zapewniających ważne dane na temat ochrony.
- Sezon polowań na rysia został dostosowany do wymagań biologicznych gatunku.
- Próby do badań naukowych muszą pochodzić ze zwierząt pozyskiwanych do monitorowania struktury wiekowo-płciowej, stopy reprodukcji, diety oraz stanu zdrowia populacji w celu uniknięcia niekorzystnego wpływu na strukturę populacji.
- Roczna ocena wielkości populacji i zasięgu musi być w dalszym ciągu przeprowadzana.
- Roczne limity polowań muszą zostać ustalone z uwzględnieniem danych z monitoringu.
- Publiczna edukacja i zaangażowanie musi być promowane. Należy zaangażować myśliwych w zbieranie próbek badawczych i informować ich o otrzymanych wynikach.

Plan zarządzania został wdrożony i prawodawstwo krajowe odpowiednio zmienione. Organem odpowiedzialnym za nadzorowanie zarządzania jest Służba Lasów Państwowych (www.vmd.gov.lv).

Podsumowanie: pierwszą przesłanką, jaką należy brać pod uwagę przewidując odstępstwo powinno być uzasadnienie w oparciu o jeden z powodów wymienionych w art. 16 ust. 1 lit. a) - e). Rodzaj oraz waga powodu musi być również rozpatrywana w połączeniu z interesem chronionego gatunku w konkretnych okolicznościach w celu oceny odpowiedniości odstępstwa.

III.2.2. Brak zadowalającej alternatywy (Próba 2)

(34) Na mocy art. 16 ust. 1 państwa członkowskie muszą mieć pewność, że nie istnieje "zadowalająca alternatywa" pozwalająca na zastosowanie odstępstwa. Tak jak w przypadku art. 6 ust. 4 dyrektywy 92/43/EWG oraz art. 9 ust. 1 dyrektywy 79/409/EWG¹⁰⁷, jest to warunek, który musi zostać spełniony w przypadku wszystkich odstępstw.

¹⁰⁷ Dla tego warunku, zob. również sekcja 3.4 "Wytyczne do dyrektywy Rady 79/409/EWG w sprawie ochrony dzikiego ptactwa".

(35) Zgodnie z zasadą subsydiarności, dokonanie właściwych porównań i ocena alternatywnych rozwiązań spoczywa na właściwych władzach krajowych. Tym niemniej uznaniowość podlega tutaj kilku ograniczeniom.

(36) W oparciu o orzecznictwo Trybunału w sprawie odstępstw na mocy art. 9 dyrektywy 79/409/EWG¹⁰⁸, zwłaszcza Sprawy C-10/96, analiza "braku zadowalającej alternatywy" może być uznawana za trzyczęściową: Jaki jest problem lub konkretna sytuacja, do której należy się odnieść? Czy są jakieś inne rozwiązania? Jeśli tak, czy stanowią one rozwiązanie problemu lub konkretnej sytuacji, dla której poszukiwane jest odstępstwo? Następujące uwagi są oparte na orzecznictwie Trybunału w sprawie art. 9 dyrektywy ptasiej i odnoszą się do podejścia przyjętego przez Trybunał w sprawie art. 16.

(37) Analiza czy "istnieje inna zadowalająca alternatywa" zakłada, że ten konkretny problem lub sytuacja istnieje i wymaga rozwiązania. Wzywa się władze krajowe do rozwiązania tego problemu poprzez wybranie z możliwych alternatyw najbardziej odpowiedniej, która zapewni najlepszą ochronę gatunku z jednoczesnym rozwiązaniem problemu / sytuacji. W celu zapewnienia ścisłej ochrony gatunków, alternatywy te muszą być oceniane z uwzględnieniem art. 12. Mogą one uwzględniać alternatywne lokalizacje (lub trasy), różne skale rozwoju lub projekty, lub alternatywną działalność, procesy lub metody.

(38) W każdym wypadku odwoływanie się do odstępstw przewidzianych w art. 16 musi być **wyjściem ostatecznym**¹⁰⁹. Istotną cechą wspólną każdego systemu odstępstw jest to, że musi on dawać pierwszeństwo innym wymaganiom określonym w dyrektywie w interesie ochrony.

(39) To samo restrykcyjne podejście ma zastosowanie w przypadku interpretacji terminu "zadowalająca". Biorąc pod uwagę wyjątkowy charakter systemu odstępstw oraz obowiązki państw członkowskich wynikające z art. 10 traktatu WE, mające na celu usprawnienie realizacji zadań Wspólnoty, odstępstwo byłoby możliwe jedynie na podstawie obiektywnego dowodu, że nie istnieje inne zadowalające rozwiązanie. Według Rzecznika Generalnego w sprawie C-10/96, termin ten *"może być interpretowany jako rozwiązanie konkretnego problemu organów krajowych przy jednoczesnym przestrzeganiu, w zakresie w jakim jest to możliwe, zakazów określonych w dyrektywie; zezwolenie na odstępstwo może być udzielone jedynie w przypadku, gdy inne rozwiązania, które nie wymagają omijania tych zakazów mogą zostać przyjęte."*

(40) W odniesieniu do czynników służących do oceny istnienia innego zadowalającego rozwiązania, uznaje się, że jest to kwestia do rozpatrzenia przez sądy krajowe. Ocena czy dana alternatywa jest zadowalająca czy nie w danej sytuacji musi być oparta na obiektywnych i dających się zweryfikować czynnikach, takich jak przesłanki naukowe i techniczne¹¹⁰. Poza tym ostatecznie wybrane rozwiązanie, nawet jeśli wymaga zastosowania odstępstwa, musi być w sposób obiektywny ograniczone do stopnia koniecznego do rozwiązania konkretnego problemu lub sytuacji¹¹¹.

(41) Najwyraźniej, wymaganie poważnego rozpatrzenia innych alternatyw ma

---

¹⁰⁸ Wyrok z dnia 12 grudnia 1996 r. Ligue royale belge pour la protection des oiseaux ASBL i Société d'études ornithologiques AVES ASBL przeciwko Région Wallonne, Sprawa C-10/96, Zb. Orz. str. 6775; wyrok z dnia 16 października 2003 r., Ligue pour la protection des oiseaux i inni przeciwko Premier ministre and Ministre de l'Aménagement du territoire et de l'Environnement, Sprawa C-182/02.

¹⁰⁹ Zob. pkt 33 Opinii Rzecznika Generalnego w sprawie C-10/96.

¹¹⁰ Zob. również pkt 39 Opinii Rzecznika Generalnego w sprawie C-10/96.

¹¹¹ Zob. pkt 21-22 oraz 26-27 wyroku.

podstawowe znaczenie. Uznaniowa władza państw członkowskich jest ograniczona i w sytuacjach, w których istnieją inne rozwiązania, jakiegokolwiek argumenty, że nie są one "zadowalające" będą musiały być przekonujące. Po za tym należy podkreślić, że rozwiązania nie można uznać za niezadowalające tylko dlatego, że spowodowałyby większe niedogodności lub zmusiłyby beneficjentów odstępstwa do zmiany zachowania.

(42) Wyrok w sprawie C-182/02 jest przykładem restrykcyjnego podejścia przyjętego przez Trybunał w sprawie odstępstw przewidzianych na mocy dyrektywy ptasiej. W celu określenia czy zadowalające rozwiązanie istniało czy nie, Trybunał ocenił "konieczność" i "cel" odstępstwa¹¹². Wyrok ten potwierdza znaczenie dowodzenia, że istnieją istotne powody do uzasadnienia odstępstwa¹¹³.

Zarządzanie populacją wydr na obszarze stawów rybnych "Oberes Waldviertel", Austria

Podczas gdy w bardziej odległej przeszłości, wydra bardzo powszechnie występowała na terenie Austrii, w tym Alp, w XIX i na początku XX w. stała się gatunkiem bardzo rzadkim i prawie wymarłym najprawdopodobniej z powodu prześladowania i utraty siedlisk. Od roku 1980 notuje się powolne ale stałe odnawianie się populacji gatunku w regionie Waldviertel (w pobliżu granicy z Czechami) oraz w basenie panońskim w Burgenlandzie/Styrii. Region Waldviertel jest znany ze swoich stawów rybnych, głównie z hodowli karpia. Ponieważ wydry powodują szkody w tych stawach, zwłaszcza w zimie, konieczność podjęcia środków zaradczych stała się jasna w latach 80 i 90 XX w. Zabijanie lub przenoszenie zwierząt nie było jednak wyjściem. Ponieważ obszar ten był (i w dalszym ciągu jest) głównym centrum pofragmentowanej populacji austriackiej, przewidziano alternatywę: samorząd lokalny ustanowił program rekompensujący szkody dla właścicieli stawów rybnych, a także sfinansował środki mające na celu zapobieganie powstawaniu szkód (np. pastuchy elektryczne). Przy zastosowaniu tych środków szkody wyrządzane w stawach mogły być utrzymywane na określonym niskim poziomie, a rekompensaty powodują, że właściciele stawów są w stanie pogodzić się z powstającymi szkodami.

Podsumowanie: Drugą przesłanką jest to czy istnieje zadowalająca alternatywa dla wnioskowanego odstępstwa, tj. czy problem, przed jakim staje organ władzy może zostać rozwiązany w sposób, który nie wymaga zastosowania odstępstwa.

III.2.3 Wpływ odstępstwa na stan ochrony (Próba 3)

(43) Zgodnie z art. 16 ust. 1 odstępstwa nie mogą być "szkodliwe dla zachowania populacji danych gatunków we właściwym stanie ochrony w ich naturalnym zasięgu". Wdrożenie tego przepisu powinno obejmować dwustopniową ocenę: po pierwsze, określenie stanu ochrony populacji gatunków w ich zasięgu naturalnym na terytorium

¹¹² Wyrok z dnia 16 października 2003 r., Ligue pour la protection des oiseaux i inni przeciwko Premier ministre and Ministre de l'Aménagement du territoire et de l'Environnement, Sprawa C-182/02. Zgodnie z pkt 16 warunku wymagającego brak istnienia zadowalającej alternatywy nie można uznać za spełniony w przypadku, gdy sezon polowań koliduje, bez potrzeby, z okresami, w których dyrektywa ma na celu zapewnienie szczególnej ochrony (zob. w tej kwestii, Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Republice Włoskiej, pkt 39). Nie istniałaby taka konieczność jeśli jedynym celem odstępstwa pozwalającego na polowanie byłoby rozszerzenie sezonów polowań na niektóre gatunki ptaków na terytoriach, na których one bywają podczas ustalonych okresów sezonów polowań zgodnie z art. 7 dyrektywy."

¹¹³ Zob. również pkt 18-46 wyroku z dnia 15 grudnia 2005 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Finlandii, Sprawa C-344/03, Jeszcze nie opublikowana.

rozpatrywanego państwa członkowskiego (i być może poza jego granicami, jeżeli obszar występowania populacji rozszerza się na obszar krajów sąsiednich) i po drugie, ocenę oddziaływania odstępstwa na daną populację lub populacje. Ocena obejmuje zatem dwa poziomy: "zasięgu naturalnego" i "populacji". Dla jasności "populacja została tutaj zdefiniowana jako grupa osobników tego samego gatunku zamieszkująca ten sam obszar geograficzny w tym samym czasie, pomiędzy którymi może dochodzić do reprodukcji (tj. dzielą tą samą pulę genów). Informacje na temat definicji "zasięgu naturalnego" oraz ogólne informacje na temat koncepcji "właściwego stanu ochrony" można znaleźć w rozdziale I.2.2.

III.2.3.a) Skala oceny

(44) Ktoś mógłby zapytać jaki poziom jest uznawany za najlepszy do oceniania czy oddziaływanie odstępstwa jest szkodliwe, obojętne czy nawet pozytywne dla stanu ochrony gatunku.

(45) Stan ochrony gatunku musi być ostatecznie rozpatrywany na obszarze całego zasięgu naturalnego zgodnie z art. 1 lit. i). W dyskusjach prowadzonych z Komitetem Siedliskowym, uzgodniono, że dla celów sprawozdawczych na mocy art. 17 (w związku art. 11) stan ochrony powinien być oceniany na poziomie biogeograficznym państwa członkowskiego. Pozwoliłoby to na zebranie informacji ze wszystkich regionów biogeograficznych UE. Stan ochrony gatunku we właściwym regionie biogeograficznym państwa członkowskiego powinien stanowić ważną informację przy rozpatrywaniu zastosowania odstępstwa.

(46) Jednakże odpowiednia **ocena oddziaływania** konkretnego odstępstwa będzie musiała w wielu przypadkach, jeśli nie w większości, zostać dokonana na niższym poziomie niż region biogeograficzny, aby była konstruktywna z ekologicznych względów. Odpowiednim poziomem w tym względzie powinna być (lokalna) populacja. Brzmienie art. 16, który wskazuje "*populacje danych gatunków*", potwierdza taką interpretację. Podejście musi być oczywiście dostosowane do gatunków, o których mowa: zabijanie osobników dużych drapieżników, występujących na dużych obszarach będzie musiało zostać ocenione na poziomie populacji (transgranicznej tam, gdzie jest to właściwe¹¹⁴), podczas, gdy oddziaływanie zniszczenia terenów rozrodu raczej pofragmentowanego siedliska płazów może być lepiej ocenione na poziomie metapopulacji¹¹⁵. Należy mieć na uwadze, że zgodnie z istniejącym orzecznictwem odstępstwa muszą zostać odpowiednio zastosowane, aby spełniały precyzyjne wymagania i odnosiły się do konkretnych sytuacji¹¹⁶. Wynika z tego, że oceny dokonywane na niższym poziomie są zazwyczaj istotne ponieważ odstępstwa muszą się odnosić do konkretnych problemów i zapewniać odpowiednie rozwiązania. Taka ocena dokonywana na niższym poziomie powinna być raczej rozpatrywana w odniesieniu do sytuacji na większą skalę (np. biogeograficzną lub krajową) dla uzyskania całościowego obrazu sytuacji.

---

¹¹⁴ W przypadku populacji o charakterze transgranicznym oraz gatunków migrujących przez granice UE, ich zasięg naturalny, w tym strefy migracji poza obszarem UE powinny być również brane pod uwagę tam, gdzie jest to możliwe.

¹¹⁵ Metapopulacja składa się z grupy odizolowanych od siebie populacji tego samego gatunku, między którymi zachodzi migracja osobników. Termin metapopulacja został ukuty przez Richarda Levinsa w 1969 r. do opisanie modelu dynamiki populacji owadów szkodników w rolnictwie, ale pomysł ten został w większym stopniu wykorzystany do opisanie gatunków żyjących w naturalnie lub sztucznie pofragmentowanych siedliskach.

¹¹⁶ Zob. w szczególności wyrok z dnia 8 lipca 1987 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Belgii, Sprawa 247/85, Zb. Orz. str. 3029, pkt 7; wyrok z dnia 8 lipca 1987 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Republice Włoskiej, Sprawa C-262/85, Zb. Orz. str.3073, pkt 7; wyrok z dnia 7 marca.

Podsumowanie: Ogólny stan ochrony gatunku w państwie członkowskim powinien, zgodnie ze zharmonizowanymi ramami składania sprawozdań ustalonymi dla art. 17 (w związku z art. 11) dyrektywy, być oceniany na poziomie biogeograficznym w każdym państwie członkowskim. Odpowiednia ocena oddziaływania konkretnego odstępstwa będzie musiała być zazwyczaj dokonywana na niższym poziomie (np. poziomie obszaru lub populacji), aby mogła przynieść konstruktywne wnioski w kontekście konkretnego odstępstwa.

III.2.3.b) Odstępstwa i stan ochrony

(47) Po pierwsze, należy uznać, że ani udzielenie odstępstwa dla gatunku będącego w niewłaściwym stanie ochrony, ani zastosowanie środków kompensujących nie jest jasno określone w dyrektywie. Jednakże, interpretując i wdrażając przepisy art. 16 ust. 1 w sposób, który koncentruje się na osiągnięciu ogólnego celu stanu właściwej ochrony, uważamy, że obydwie koncepcje mogą zostać włączone do interpretacji pod warunkiem, że osiągnięcie tego celu nie jest w żaden sposób zagrożone.

(48) Oczywiście im mniej właściwy jest stan ochrony oraz tendencje, tym mniej prawdopodobne jest, że udzielenie odstępstwa zostanie uzasadnione w inny sposób niż wyjątkowymi okolicznościami. Jasne jest również to, że **zastosowanie proporcjonalnego podejścia** do odstępstw jest **możliwe wyłącznie w ramach jasnych i dobrze rozwiniętych ram środków ochrony gatunków**. Ponownie (jak w przypadku środków ochronnych), stan ochrony gatunku (na poziomie biogeograficznym i poziomie populacji) jest główną koncepcją dla elastycznego i proporcjonalnego podejścia do zastosowania odstępstw. Z tego względu ważne jest, aby brać pod uwagę nie tylko stan ochrony, ale również by sprawdzać, w jaki sposób on ewoluuje.

(49) Należy rozróżnić dwie rzeczy stosując "Próbę 3":

1. Jaki jest rzeczywisty stan ochrony rozpatrywanych gatunków — na poziomie biogeograficznym i na poziomie populacji (lokalnym)?
2. Jaki wpływ ma odstępstwo jako takie?

(50) Rozważając **pierwsze pytanie**, należy uznać, że stan ochrony (lokalnej) populacji gatunku na niektórych obszarach geograficznych może znacząco się różnić od ogólnego stanu ochrony populacji w regionie biogeograficznym państwa członkowskiego (lub nawet w ramach zasięgu naturalnego). Obydwie sytuacje należy rozważać i brać pod uwagę przy podejmowaniu jakichkolwiek decyzji.

(51) W odniesieniu do **drugiego pytania**, stosuje się zasadę, że żadne odstępstwo nie może zostać udzielone, jeżeli ma ono **szkodliwy** wpływ na stan ochrony lub zachowanie właściwego stanu ochrony na wszystkich poziomach. Innymi słowy, jeżeli odstępstwo może mieć znaczący niekorzystny wpływ na daną populację (lub na prognozy dotyczące danej populacji) lub na poziomie biogeograficznym w państwie członkowskim, właściwy organ władzy nie powinien wyrazić na nie zgody. Rezultat netto odstępstwa powinien być neutralny lub korzystny dla gatunku¹¹⁷.

(52) W przypadku gdy dana populacja w regionie biogeograficznym państwa członkowskiego jest zdrowa i jest mało prawdopodobne, aby ucierpieła z powodu szkodliwych skutków odstępstwa, nawet jeśli obraz na poziomie biogeograficznym jest

¹¹⁷ W odpowiedzi na katastrofy zdrowotne wśród ludzi, odstępstwo może mieć jednak negatywny wpływ na gatunek.

mniej korzystny, odstępstwo takie zwykle byłoby łatwiej uzasadnić niż w przypadku, gdy dana populacja znajduje się już w złym stanie i a jej rozmiar ulega zmniejszeniu. W takich przypadkach, w których stan ochrony jest inny na różnych poziomach poddawanych ocenie, sytuacja na poziomie populacji powinna być rozważana w pierwszej kolejności, a następnie wpływ odstępstwa na populację powinien być badany w kontekście regionu biogeograficznego. W ten sposób można uwzględnić różnorodne sytuacje i interesy ochrony.

- (53) Zgodnie z podejściem proporcjonalnym, odstępstwa można łatwiej uzasadnić, jeżeli
- a) wymagane (odpowiednie, skuteczne i dające się zweryfikować) środki są ustanawiane i wdrażane skutecznie w państwie członkowskim dla gatunku w celu zapewnienia ścisłej ochrony i mają na celu właściwy stan ochrony
  - b) odstępstwo nie jest sprzeczne z wymaganymi środkami, nie czyni ich nieskutecznymi lub ich nie neutralizuje
  - c) w przypadku pogorszenia się stanu lub zniszczenia terenów rozrodu i odpoczynku: wystarczające środki kompensujące (zob. poniżej) są podejmowane w celu zrównoważenia oddziaływania na poziomie populacji i poziomie biogeograficznym
  - d) oddziaływanie odstępstwa oraz skuteczność środków kompensujących są ściśle monitorowane, a wnioski na przyszłość są wyciągane

(54) Jednym z zalecanych sposobów wdrażania elastycznego i proporcjonalnego systemu odstępstw w ramach systemu ścisłej ochrony jest przygotowanie **planów ochrony gatunku** (nawet, jeśli nie są wymagane przez dyrektywę). Takie plany mogą, poza informowaniem o wymaganych środkach przewidzianych w art. 12, również udzielać wytycznych w sprawie wdrażania systemów odstępstw w sposób indywidualny lub na poziomie transgranicznym w stosownych przypadkach (wytyczne w sprawie oceny i monitorowania wpływu odstępstw, możliwe środki kompensujące, itp.). Takie plany musiałyby być zwykle korygowane w świetle zwiększającego się stanu wiedzy i efektów monitorowania. Plany te mogą być uznawane za narzędzie służące do udowodnienia, że system odstępstw jest zgodny z celami dyrektywy.

Rola środków kompensujących (odstępstwa od art. 12 ust. 1 lit. d)

(55) Środki kompensujące są niezależne od działalności powodującej pogorszenie się stanu lub zniszczenie terenu rozrodu lub odpoczynku. Środki takie mają na celu zrekompensowanie lub zrównoważenie konkretnego negatywnego oddziaływania na gatunek. Środki kompensujące powinny odnosić się dokładnie do niekorzystnego oddziaływania na dany gatunek i zaleca się, aby były stosowane i osiągnęły skuteczność przed pojawieniem się niekorzystnych skutków¹¹⁸.

(56) Nawet mimo, że środki kompensujące nie zostały wymienione w art. 16 i jako takie nie są obowiązkowe, mogą lepiej uzasadniać odstępstwo, jeżeli istnieje ryzyko, że odstępstwo mogłoby mieć szkodliwe skutki. Środki kompensujące mogą być przewidziane

---

¹¹⁸ W niektórych przypadkach, środki kompensujące mogą nie być w pełni funkcjonalne do czasu wystąpienia pogorszenia się stanu / zniszczenia. To czy środki kompensujące powinny zostać podjęte niezwłocznie czy dopuszcza się pewne opóźnienie zależy od rodzaju gatunku i siedliska gatunku. Powinno to zostać wzięte pod uwagę przy podejmowaniu decyzji o zatwierdzeniu takich środków kompensujących

dla odstępstw od zakazów określonych w art. 12 ust. 1 lit. d), w przypadku pogarszania stanu lub niszczenia terenów rozrodu i odpoczynku. W zależności od biologii, ekologii i zachowania gatunku, środki takie mogą być skuteczne w przypadku niektórych gatunków, ale już nie w przypadku innych. Ogólnie rzecz biorąc, kompensacja musiałaby:

- i) równoważyć negatywny wpływ działalności prowadzonej w konkretnych okolicznościach (na poziomie populacji),
- ii) mieć perspektywy powodzenia i być oparta na najlepszych praktykach,
- iii) gwarantować perspektywy osiągnięcia właściwego stanu ochrony przez gatunek,
- iv) być skuteczną przed lub najpóźniej w momencie wystąpienia pogarszania stanu lub niszczenia terenów rozrodu lub odpoczynku.

(57) Kompensacja mogłaby zatem gwarantować, że nie powstają żadne szkodliwe skutki ani na poziomie populacji, ani na poziomie biogeograficznym. **Jednakże powyższe nie zastępuje ani nie marginalizuje żadnej z 3 prób.** Oznacza to, że przyjęcie programu kompensacji nie może unikać sprawdzenia odstępstwa we wszystkich trzech próbach opisanych w rozdziale III.2.

Kompensacja na mocy art. 16 – przypadek dotyczący *Triturus cristatus*

W fazie planowania terenów mieszkalnych, na terenie małej szwedzkiej gminy odkryto mały staw przeznaczony do eksploatacji, który stanowił miejsce schronienia traszki grzebieniastej (*Triturus cristatus*).

Populacja i teren rozrodu znalazły się w trudnej sytuacji, ponieważ w poprzednich latach sąsiedni las, wykorzystywany przez traszki do zimowania, został zniszczony i siedliska w pobliżu stawu zostały zdegradowane. Szanse na długoterminowe przetrwanie w tych okolicznościach zostały sklasyfikowane jako niepewne lub małe. Dokładniejsza analiza pokazała, że populacja obejmowała ok. 100 dorosłych osobników płci męskiej.

Dokończenie zabudowy leżało w interesie publicznym i było istotne w kontekście regionalnym. Niemożliwe było znalezienie w okolicy rozwiązania, które byłoby mniej niekorzystne dla populacji traszek. Ogólny stan ochrony tego gatunku był niejasny, a tendencje były nieznane, chociaż jego zasięg w Szwecji Południowej był ciągły i ogólną szwedzką populację szacowano na 100 000 zdolnych do rozrodu zwierząt. Rozpoczęto nową ocenę populacji i Krajowy Plan Działań dla tego gatunku w 2005 roku.

W związku z tym postanowiono stworzyć nowe siedliska dla traszek w ramach środków kompensujących i przenieść całą populację. W przypadku powodzenia, działania te poprawiłyby ogólną sytuację danej populacji. Odpowiednie miejsce znaleziono w odległości niecałych 10 km, na obszarze zamieszkiwanym przez inne traszki i stanowiącym wystarczające siedlisko (w tym lądowe obszary zimowania) pozwalające na długoterminowe przetrwanie populacji. Wykopano również nowy staw. Traszki zostały przeniesione z wykorzystaniem najnowszych technik. Badania pokazały, że liczba dorosłych osobników zwiększyła się do ok. 160 okazów, a liczba młodych osobników opuszczających jesienią staw wynosiła ok. 1300 okazów.

Odstępstwo podlegało kilku istotnym warunkom: badanie rozrodu populacji traszek miało być przeprowadzone na obszarze mieszkalnym i na potencjalnych nowych obszarach; terminarz robót budowlanych został uzgodniony z działaniami kompensacyjnymi; pozwolenie na schwytywanie i przeniesienie traszek zostało powiązane z monitoringiem skutków dla populacji traszek na kolejnych 8-10 lat. Poprzez zastosowanie pułapek

butelkowych, liczenie i robienie zdjęć poszczególnych wzorów na brzuchach traszek, oceniano długoterminowy rozwój populacji. Przedsięwzięcie to miało również służyć jako pilotażowe badanie radzenia sobie w takich sytuacjach w przyszłości i dostarczyło cennych informacji na temat przenoszenia traszek.

W jaki sposób postępować z wielogatunkowymi odstępstwami?

(58) W przypadku niektórych przedsięwzięć (np. dużych przedsięwzięć infrastrukturalnych leżących w interesie publicznym, jak na przykład sieci komunikacyjnych) wiele gatunków wymienionych w załączniku IV może zostać dotkniętych ich oddziaływaniem. W takich przypadkach, wpływ na **każdy** z takich gatunków powinien być rozważany i, w oparciu o te informacje, powinno się stworzyć obraz ogólnego wpływu w celu określenia rozwiązania, jakie ma zostać wdrożone. Rozwiązanie musi również zaliczyć wszystkie 3 "próby". Nie wystarczy tylko wymienić gatunki, które mogą zostać dotknięte oddziaływaniem przedsięwzięcia bez podejmowania kolejnego kroku w postaci oceny zakresu problemów i znalezienia sposobu na ich uniknięcie.

Podsumowanie, im mniej właściwy jest stan ochrony oraz tendencje, tym mniej prawdopodobne jest, że udzielenie odstępstwa zostanie uzasadnione w inny sposób niż wyjątkowymi okolicznościami. Rezultat netto odstępstwa powinien być neutralny lub korzystny dla gatunku, szkodliwe skutki nie powinny mieć miejsca. Środki kompensujące mogą w niektórych okolicznościach być wykorzystane do zrównoważenia wpływu odstępstwa na tereny rozrodu i odpoczynku, ale nie mogą zastępować lub marginalizować żadnej z "3 prób". Plany ochrony gatunku nie są obowiązkowe, ale są zalecane jako narzędzia, które udowadniają, m.in., że odstępstwa w przypadku niektórych gatunków są zgodne z celami dyrektywy.

III.2.4 Monitoring wpływu odstępstw/ sprawozdawczość z odstępstw

(59) Właściwe władze krajowe nie tylko muszą zapewnić, że wszystkie warunki systemu odstępstw są spełnione *przed* udzieleniem odstępstwa, ale również zaleca się by monitorowały one wpływ odstępstw i skuteczność środków kompensujących, jeżeli takie są, *po* tym jak zostaną wdrożone. Powinno to zagwarantować, że wszelkie ryzyko wynikające w sposób niezamierzony w rezultacie zastosowania odstępstwa (potencjalnie w połączeniu z innymi negatywnymi czynnikami) zostanie wykryte. Dyrektywa w jasny sposób nie przewiduje takiego monitorowania. Jednakże popierając proporcjonalne i elastyczne stosowanie systemu odstępstw (jak określono powyżej), uważamy, że ramowe warunki muszą być odpowiednie do zagwarantowania, że elastyczne podejście nie doprowadzi do niepożądanych skutków. Monitoring jest w tym względzie kluczowym elementem.

(60) Taki monitoring może być również postrzegany jako część ogólnego obowiązku sprawowania nadzoru na mocy art. 11 dyrektywy. Byłoby uzasadnione, żeby taki nadzór był wrażliwy na skutki (w tym skutki skumulowane oraz skutki środków kompensujących) wdrażanych odstępstw dla gatunków, w przypadku których odstępstwa są regularnie udzielane lub które znajdują się w niewłaściwym stanie ochrony (a tym niemniej podlegają odstępstwom).

Obowiązek sprawozdawczości w sprawie odstępstw określonych w art. 16 ust. 2 i art. 16 ust. 3

(61) Odstępstwa muszą również spełniać warunki określone w art. 16 ust. 2 i 3. Zdaniem

Trybunału w Sprawie C-118/94 (Sprawa dyrektywy ptasiej), te kryteria formalne mają "ograniczać odstępstwa do niezbędnego minimum oraz umożliwiać ich nadzór przez Komisję"

(62) Państwa członkowskie nie muszą konsultować się z Komisją przed zastosowaniem odstępstw, ale są zobowiązane do składania sprawozdania Komisji w sprawie wdrażania przepisów art. 16 co 2 lata. Art. 16 ust. 2 nie precyzuje treści takich sprawozdań krajowych. Jasne jest jednak, że informacje te muszą odzwierciedlać stan rzeczywisty i obejmować szczegóły określone w art. 16 ust. 3. Na podstawie informacji przedstawionych w sprawozdaniach na temat odstępstw, Komisja musi nadzorować zastosowanie przepisów art. 16 w państwach członkowskich i ich zgodność z dyrektywą. W przypadku, gdy Komisja dojdzie do wniosku, że stosowanie odstępstw nie jest zgodne z wymaganiami dyrektywy, może wszcząć postępowanie w sprawie stwierdzenia uchybienia obowiązkom przez dane państwo członkowskie.

(63) Nawet mimo, że w art. 16 ust. 3 nie zostało to określone w jasny sposób i z tego powodu nie jest obowiązkowe, służby Komisji uważają, że dwuletnie sprawozdania ze stosowania odstępstw mogą również zawierać szczegóły, które pozwalają zrozumieć rozumowanie właściwych władz w stosowaniu proporcjonalnego i elastycznego podejścia.

(64) Takie dodatkowe informacje mogłyby zawierać:

- Informacje na temat stanu ochrony w przypadku gatunku, w odniesieniu do którego zastosowano odstępstwo (na poziomie biogeograficznym w państwie członkowskim),
- Specjalne uzasadnienie dla odstępstw w przypadku gatunków znajdujących się w mniej właściwym stanie ochrony (np. odniesienia do planów ochrony, podjęte środki ochronne oraz ich skutki, podsumowanie oceny oddziaływania odstępstwa na gatunek, ocenione alternatywy)
- Podjęte środki kompensujące

(65) Uzgodniono odpowiednie zmiany w formacie sprawozdania na temat odstępstw. Nowy format i narzędzie IT zwane HaBiDeS, są obecnie testowane i zostaną wdrożone w życie przez służby Komisji i państwa członkowskie.

Podsumowanie: Właściwe władze krajowe nie tylko muszą zapewnić, że wszystkie warunki systemu odstępstw są spełnione przed udzieleniem odstępstwa (tj. "3 próby" zaliczone), ale również zaleca się by monitorowały one wpływ odstępstw i skuteczność środków kompensujących, jeżeli takie istnieją, po tym jak zostaną wdrożone. Co więcej, chociaż nie jest to obowiązkowe, służby Komisji uważają, że sprawozdania w sprawie odstępstw powinny w przyszłości zawierać informacje pozwalające Komisji na zrozumienie i ocenę zastosowania przez państwa członkowskie proporcjonalnego i elastycznego podejścia określonego w niniejszym dokumencie.

Załącznik I   **Odwołania do spraw Trybunału**

Załącznik II   **Lista gatunków wymienionych w załączniku II, IV i V**

Załącznik III: **Przykład dossier gatunku *Triturus cristatus***

Odwołania do spraw Trybunału

- 8 lipca 1987 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Belgii , Sprawa C-247/85, Zb. Orz. str. 3029.
- 8 lipca 1987 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Republice Włoskiej, Sprawa C-262/85, Zb. Orz. str. 3073.
- 23 lutego 1988 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Republice Włoskiej, Sprawa C-429/85, Zb. Orz. str. 843.
- 27 kwietnia 1988 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Republice Francuskiej , Sprawa C-252/85, Zb. Orz. str. 2243.
- 15 marca 1990 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Królestwu Niderlandów, Sprawa C-339/87, Zb. Orz. str. 851
- 28 marca 1990 r., Postępowanie karne przeciwko G. Vessoso i G. Zanetti, połączone sprawy C-206 i 207/88, Zb. Orz. str. 1461
- 17 stycznia 1991 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Republice Włoskiej, Sprawa C-157/89, Zb. Orz. str. 57
- 28 lutego 1991 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Republice Federalnej Niemiec, Sprawa C-57/89, Zb. Orz. str. 883.
- 28 lutego 1991 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Republice Federalnej Niemiec, Sprawa 131/88, Zb. Orz. str. 825
- 30 maja 1991 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Republice Federalnej Niemiec, Sprawa C-59/89, Zb. Orz. str. 2607.
- 2 sierpnia 1993 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Królestwu Hiszpanii, Sprawa C-355/90, Zb. Orz. str. 4221.
- 7 marca 1996 r., WWF Italy Region Veneto, Sprawa C-118/94, Zb. Orz. str. 1223
- 12 grudnia 1996 r., Ligue royale belge pour la protection des oiseaux oraz Société d'études ornithologiques przeciwko Région Wallonne
- 19 maja 1999 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Republice Francuskiej , Sprawa C-225/97, Zb. Orz. str. 3011.
- 11 listopada 1999 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Republice Włoskiej, Sprawa C-315/98, Zb. Orz. str. 8001.
- 17 maja 2001 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Republice Włoskiej, Sprawa C-159/99, Zb. Orz. str. 4007.
- 30 stycznia 2002 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Republice Greckiej, Sprawa C-103/00, Zb. Orz. str. 1147.

- 13 lutego 2003 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Wielkiemu Księstwu Luksemburg Sprawa C-75/01, Zb. Orz. str. 1585
- 16 października 2003 r., Ligue pour la protection des oiseaux i inni przeciwko Premier ministre and Ministre de l'Aménagement du territoire et de l'Environnement, Sprawa C-182/02.
- 20 października 2005 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Zjednoczonemu Królestwu Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej, Sprawa C-6/04, Zb. Orz. str. 9017
- 15 grudnia 2005 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Finlandii Sprawa C-344/03, Zb. Orz. str. 11033
- 10 stycznia 2006 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Republice Federalnej Niemiec, Sprawa C-98/03, Zb. Orz. str. 53
- 16 marca 2006 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Republice Greckiej, Sprawa C-518/04, Zb. Orz. str. 42.
- 18 maja 2006 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Królestwu Hiszpanii, Sprawa C-221/04, Zb. Orz. str. 4515
- 11 stycznia 2007 r., Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Irlandii, Sprawa C-183/05, jeszcze nie opublikowana w Zb. Orz.

**Lista gatunków wymienionych w załączniku II, IV i V
do dyrektywy 92/43/EWG**

Wyłączenie odpowiedzialności: Załączona tabela jest jednolitą tabelą opracowaną przez Dyрекcję Generalną ds. Środowiska. Została stworzona w celach poglądowych, ale nie ponosimy jakiegokolwiek odpowiedzialności za jej zawartość. Prawnie wiążące wersje załączników znajdują się w oficjalnie opublikowanych aktach prawnych. Najnowsze wersje załączników, na których opiera się treść tabel zostały opublikowane w dyrektywie Rady 2006/105/WE z dnia 20 listopada 2006 r. dostosowującej dyrektywy 73/239/EWG, 74/557/EWG i 2002/83/WE w dziedzinie środowiska naturalnego, w związku z przystąpieniem Bułgarii i Rumunii"

Gatunki wyliczone w niniejszym załączniku wykazane są przez:

- nazwę gatunku lub podgatunku (pogrubioną czcionką i kursywą), lub
- grupę gatunków należących do wyższego taksonu lub do wskazanej części tego taksonu. Skrót "spp." po nazwie rodziny lub rodzaju oznacza wszystkie gatunki należące do tej rodziny lub rodzaju.

Gwiazdka "*" przed nazwą gatunku oznacza, że jest to gatunek o znaczeniu priorytetowym wymieniony w załączniku II (w załączniku IV i V nie dokonano takiego rozróżnienia).

Załączniki zebrane w tej tabeli:

Załącznik II : GATUNKI ROŚLIN I ZWIERZĄT WAŻNE DLA WSPÓLNOTY, KTÓRYCH OCHRONA WYMAGA WYZNACZENIA SPECJALNYCH OBSZARÓW OCHRONY

Załącznik IV : GATUNKI ROŚLIN I ZWIERZĄT WAŻNYCH DLA WSPÓLNOTY, KTÓRE WYMAGAJĄ ŚCISŁEJ OCHRONY

Załącznik V : GATUNKI ZWIERZĄT I ROŚLIN WAŻNYCH DLA WSPÓLNOTY, KTÓRYCH POZYSKIWANIE ZE STANU DZIKIEGO I EKSPLOATACJA MOŻE PODLEGAĆ DZIAŁANIOM W ZAKRESIE ZARZĄDZANIA

Nazwa gatunku (pogrubioną czcionką i kursywą)	Załącznik			Ograniczenia geograficzne
	II	IV	V	
<i>KRĘGOWCE</i>				
SSAKI				
INSECTIVORA				
Erinaceidae				
<i>Erinaceus algirus</i>		X		
Soricidae				
<i>Crocidura canariensis</i>		X		
<i>Crocidura sicula</i>		X		
Talpidae				
<i>Galemys pyrenaicus</i>	X	X		
CHIROPTERA				
<i>MICROCHIROPTERA</i>				
Rhinolophidae				
<i>Rhinolophus blasii</i>	X	X		
<i>Rhinolophus euryale</i>	X	X		
<i>Rhinolophus ferrumequinum</i>	X	X		
<i>Rhinolophus hipposideros</i>	X	X		
<i>Rhinolophus mehelyi</i>	X	X		
Vespertilionidae				
<i>Barbastella barbastellus</i>	X	X		
<i>Miniopterus schreibersi</i>	X	X		
<i>Myotis bechsteini</i>	X	X		
<i>Myotis blythii</i>	X	X		
<i>Myotis capaccinii</i>	X	X		
<i>Myotis dasycneme</i>	X	X		
<i>Myotis emarginatus</i>	X	X		
<i>Myotis myotis</i>	X	X		
Wszystkie pozostałe Microchiroptera		X		
<i>MEGACHIROPTERA</i>				
Pteropodidae				
<i>Rousettus aegyptiacus</i>	X	X		
RODENTIA				
Gliridae				

Nazwa gatunku (pogrubioną czcionką i kursywą)	Załącznik			Ograniczenia geograficzne
	II	IV	V	
Wszystkie gatunki z wyjątkiem <i>Glis glis</i> oraz <i>Eliomys quercinus</i>		X		
<i>Myomimus roachi</i>	X	X		
Sciuridae				
* <i>Marmota marmota latirostris</i>	X	X		
* <i>Pteromys volans (Sciuropterus russicus)</i>	X	X		
<i>Spermophilus citellus (Citellus citellus)</i>	X	X		
* <i>Spermophilus suslicus (Citellus suslicus)</i>	X	X		
<i>Sciurus anomalus</i>		X		
Castoridae				
<i>Castor fiber</i>	X	X	X	Załącznik II : z wyjątkiem populacji estońskich, łotewskich, litewskich, fińskich i szwedzkich Załącznik IV : z wyjątkiem populacji estońskich, łotewskich, litewskich, polskich, fińskich i szwedzkich Załącznik V : populacje fińskie, szwedzkie, łotewskie, litewskie, estońskie i polskie
Cricetidae				
<i>Cricetus cricetus</i>		X	X	Załącznik IV : z wyjątkiem populacji węgierskich Załącznik V : populacje węgierskie
<i>Mesocricetus newtoni</i>	X	X		
Microtidae				
<i>Microtus cabreræ</i>	X	X		
* <i>Microtus oeconomus arenicola</i>	X	X		
* <i>Microtus oeconomus mehelyi</i>	X	X		
<i>Microtus tatricus</i>	X	X		
Zapodidae				
<i>Sicista betulina</i>		X		
<i>Sicista subtilis</i>	X	X		
Hystricidae				
<i>Hystrix cristata</i>		X		
CARNIVORA				
Canidae				
* <i>Alopex lagopus</i>	X	X		
<i>Canis aureus</i>			X	
* <i>Canis lupus</i>	X	X	X	Załącznik II : z wyjątkiem populacji estońskiej; populacje greckie: wyłącznie na południe od 39 równoleżnika; populacje hiszpańskie: wyłącznie na południe od Duero; populacje

Nazwa gatunku (pogrubioną czcionką i kursywą)	Załącznik			Ograniczenia geograficzne
	II	IV	V	
				łotewskie, litewskie i fińskie Załącznik IV : z wyjątkiem populacji greckich na północ od 39 równoleżnika; populacje estońskie, populacje hiszpańskie na północ od Duero; populacje łotewskie, litewskie, polskie, słowackie, bułgarskie, oraz fińskie w ramach obszaru zarządzania populacją renifera jak określono w ust. 2 ustawy fińskiej nr 848/90 z dnia 14 września 1990 w sprawie zarządzania populacją renifera Załącznik V : populacje hiszpańskie na północ od Duero, populacje greckie na północ od 39 równoleżnika, populacje fińskie w ramach obszaru zarządzania populacją renifera jak określono w ust. 2 fińskiej ustawy nr 848/90 z dnia 14 września 1990 r. w sprawie zarządzania populacją renifera, populacje bułgarskie, łotewskie, litewskie, estońskie, polskie i słowackie
Ursidae				
* <i>Ursus arctos</i>	X	X		Załącznik II : z wyjątkiem populacji estońskich, fińskich i szwedzkich
Mustelidae				
* <i>Gulo gulo</i>	X			
<i>Lutra lutra</i>	X	X		
<i>Martes martes</i>			X	
<i>Mustela eversmanii</i>	X	X		
<i>Mustela putorius</i>			X	
<i>Mustela lutreola</i>	X	X		
<i>Vormela peregusna</i>	X	X		
Felidae				
<i>Felis silvestris</i>		X		
<i>Lynx lynx</i>	X	X	X	Załącznik II : z wyjątkiem populacji estońskich, łotewskich i fińskich Załącznik IV : z wyjątkiem populacji estońskich Załącznik V : populacja estońska
* <i>Lynx pardina</i>	X	X		
Phocidae				
<i>Halichoerus grypus</i>	X		X	
* <i>Monachus monachus</i>	X	X		
<i>Phoca hispida bottnica</i>	X		X	

Nazwa gatunku (pogrubioną czcionką i kursywą)	Załącznik			Ograniczenia geograficzne
	II	IV	V	
* <i>Phoca hispida saimensis</i>	X	X		
<i>Phoca vitulina</i>	X		X	
wszystkie pozostałe Phocidae			X	
Viverridae				
<i>Genetta genetta</i>			X	
<i>Herpestes ichneumon</i>			X	
DUPLICIDENTATA				
Leporidae				
<i>Lepus timidus</i>			X	
ARTIODACTYLA				
Cervidae				
* <i>Cervus elaphus corsicanus</i>	X	X		
<i>Rangifer tarandus fennicus</i>	X			
Bovidae				
* <i>Bison bonasus</i>	X	X		
<i>Capra aegagrus</i> (populacje naturalne)	X	X		
<i>Capra ibex</i>			X	
<i>Capra pyrenaica</i> (z wyjątkiem <i>Capra pyrenaica pyrenaica</i>)			X	
* <i>Capra pyrenaica pyrenaica</i>	X	X		
<i>Ovis gmelini musimon</i> (<i>Ovis ammon musimon</i>) (populacje naturalne – Korsyka i Sardynia)	X	X		
<i>Ovis orientalis ophion</i> (<i>Ovis gmelini ophion</i>)	X	X		
* <i>Rupicapra pyrenaica ornata</i> (<i>Rupicapra rupicapra ornata</i>)	X	X		
<i>Rupicapra rupicapra</i> (z wyjątkiem <i>Rupicapra rupicapra balcanica</i>, <i>Rupicapra rupicapra ornata</i> i <i>Rupicapra rupicapra tatrica</i>)			X	
<i>Rupicapra rupicapra balcanica</i>	X	X		
* <i>Rupicapra rupicapra tatrica</i>	X	X		
CETACEA				
<i>Phocoena phocoena</i>	X	X		
<i>Tursiops truncatus</i>	X	X		
wszystkie pozostałe Cetacea		X		

Nazwa gatunku (pogrubioną czcionką i kursywą)	Załącznik			Ograniczenia geograficzne
	II	IV	V	
GADY				
CHELONIA (TESTUDINES)				
Testudinidae				
<i>Testudo graeca</i>	X	X		
<i>Testudo hermanni</i>	X	X		
<i>Testudo marginata</i>	X	X		
Cheloniidae				
* <i>Caretta caretta</i>	X	X		
<i>Chelonia mydas</i>	X	X		
<i>Lepidochelys kempii</i>		X		
<i>Eretmochelys imbricata</i>		X		
Dermochelyidae				
<i>Dermochelys coriacea</i>		X		
Emydidae				
<i>Emys orbicularis</i>	X	X		
<i>Mauremys caspica</i>	X	X		
<i>Mauremys leprosa</i>	X	X		
SAURIA				
Lacertidae				
<i>Algyroides fitzingeri</i>		X		
<i>Algyroides marchi</i>		X		
<i>Algyroides moreoticus</i>		X		
<i>Algyroides nigropunctatus</i>		X		
<i>Gallotia atlantica</i>		X		
<i>Gallotia galloti</i>		X		
<i>Gallotia galloti insulanagae</i>	X	X		
* <i>Gallotia simonyi</i>	X	X		
<i>Gallotia stehlini</i>		X		
<i>Lacerta agilis</i>		X		
<i>Lacerta bedriagae</i>		X		
<i>Lacerta bonnali (Lacerta monticola)</i>	X	X		
<i>Lacerta monticola</i>	X	X		
<i>Lacerta danfordi</i>		X		
<i>Lacerta dugesi</i>		X		
<i>Lacerta graeca</i>		X		
<i>Lacerta horvathi</i>		X		
<i>Lacerta schreiberi</i>	X	X		
<i>Lacerta trilineata</i>		X		

Nazwa gatunku (pogrubioną czcionką i kursywą)	Załącznik			Ograniczenia geograficzne
	II	IV	V	
<i>Lacerta viridis</i>		X		
<i>Lacerta vivipara pannonica</i>		X		
<i>Ophisops elegans</i>		X		
<i>Podarcis erhardii</i>		X		
<i>Podarcis filfolensis</i>		X		
<i>Podarcis hispanica atrata</i>		X		
<i>Podarcis lilfordi</i>	X	X		
<i>Podarcis melisellensis</i>		X		
<i>Podarcis milensis</i>		X		
<i>Podarcis muralis</i>		X		
<i>Podarcis peloponnesiaca</i>		X		
<i>Podarcis pityusensis</i>	X	X		
<i>Podarcis sicula</i>		X		
<i>Podarcis taurica</i>		X		
<i>Podarcis tiliguerta</i>		X		
<i>Podarcis wagleriana</i>		X		
Scincidae				
<i>Ablepharus kitaibelli</i>		X		
<i>Chalcides bedriagai</i>		X		
<i>Chalcides ocellatus</i>		X		
<i>Chalcides sexlineatus</i>		X		
<i>Chalcides simonyi (Chalcides occidentalis)</i>	X	X		
<i>Chalcides viridianus</i>		X		
<i>Ophiomorus punctatissimus</i>		X		
Gekkonidae				
<i>Cyrtopodion kotschy</i>		X		
<i>Phyllodactylus europaeus</i>	X	X		
<i>Tarentola angustimentalis</i>		X		
<i>Tarentola boettgeri</i>		X		
<i>Tarentola delalandii</i>		X		
<i>Tarentola gomerensis</i>		X		
Agamidae				
<i>Stellio stellio</i>		X		
Chamaeleontidae				
<i>Chamaeleo chamaeleon</i>		X		
Anguidae				
<i>Ophisaurus apodus</i>		X		
OPHIDIA (SERPENTES)				
Colubridae				

Nazwa gatunku (pogrubioną czcionką i kursywą)	Załącznik			Ograniczenia geograficzne
	II	IV	V	
<i>Coluber caspius</i>		X		
* <i>Coluber cypriensis</i>	X	X		
<i>Coluber hippocrepis</i>		X		
<i>Coluber jugularis</i>		X		
<i>Coluber laurenti</i>		X		
<i>Coluber najadum</i>		X		
<i>Coluber nummifer</i>		X		
<i>Coluber viridiflavus</i>		X		
<i>Coronella austriaca</i>		X		
<i>Eirenis modesta</i>		X		
<i>Elaphe longissima</i>		X		
<i>Elaphe quatuorlineata</i>	X	X		
<i>Elaphe situla</i>	X	X		
<i>Natrix natrix cetti</i>		X		
<i>Natrix natrix corsa</i>		X		
* <i>Natrix natrix cypriaca</i>	X	X		
<i>Natrix tessellata</i>		X		
<i>Telescopus falax</i>		X		
Viperidae				
<i>Vipera ammodytes</i>		X		
* <i>Macrovipera schweizeri (Vipera lebetina schweizeri)</i>	X	X		
<i>Vipera seoanni</i>		X		Załącznik IV : z wyjątkiem populacji hiszpańskich
<i>Vipera ursinii (z wyjątkiem Vipera ursinii rakosiensis)</i>	X	X		
* <i>Vipera ursinii rakosiensis</i>	X	X		
<i>Vipera xanthina</i>		X		
Boidae				
<i>Eryx jaculus</i>		X		
PŁAZY				
CAUDATA				
Salamandridae				
<i>Chioglossa lusitanica</i>	X	X		
<i>Euproctus asper</i>		X		
<i>Euproctus montanus</i>		X		
<i>Euproctus platycephalus</i>		X		
<i>Mertensiella luschani (Salamandra luschani)</i>	X	X		
<i>Salamandra atra</i>		X		

Nazwa gatunku (pogrubioną czcionką i kursywą)	Załącznik			Ograniczenia geograficzne
	II	IV	V	
* Salamandra aurorae (Salamandra atra aurorae)	X	X		
Salamandra lanzai		X		
Salamandrina terdigitata	X	X		
Triturus carnifex (Triturus cristatus carnifex)	X	X		
Triturus cristatus (Triturus cristatus cristatus)	X	X		
Triturus dobrogicus (Triturus cristatus dobrogicus)	X			
Triturus italicus		X		
Triturus karelinii (Triturus cristatus karelinii)	X	X		
Triturus marmoratus		X		
Triturus montandoni	X	X		
Triturus vulgaris ampelensis	X	X		
Proteidae				
* Proteus anguinus	X	X		
Plethodontidae				
Hydromantes (Speleomantes) ambrosii	X	X		
Hydromantes (Speleomantes) flavus	X	X		
Hydromantes (Speleomantes) genei	X	X		
Hydromantes (Speleomantes) imperialis	X	X		
Hydromantes (Speleomantes) strinatii	X	X		
Hydromantes (Speleomantes) supramontes	X	X		
ANURA				
Discoglossidae				
Alytes cisternasii		X		
* Alytes muletensis	X	X		
Alytes obstetricans		X		
Bombina bombina	X	X		
Bombina variegata	X	X		
Discoglossus galganoi (w tym Discoglossus « jeanneae »)	X	X		
Discoglossus montalentii	X	X		
Discoglossus pictus		X		
Discoglossus sardus	X	X		
Ranidae				
Rana arvalis		X		
Rana dalmatina		X		
Rana esculenta			X	

Nazwa gatunku (pogrubioną czcionką i kursywą)	Załącznik			Ograniczenia geograficzne
	II	IV	V	
<i>Rana graeca</i>		X		
<i>Rana iberica</i>		X		
<i>Rana italica</i>		X		
<i>Rana latastei</i>	X	X		
<i>Rana lessonae</i>		X		
<i>Rana perezi</i>			X	
<i>Rana ridibunda</i>			X	
<i>Rana temporaria</i>			X	
Pelobatidae				
<i>Pelobates cultripes</i>		X		
<i>Pelobates fuscus</i>		X		
* <i>Pelobates fuscus insubricus</i>	X	X		
<i>Pelobates syriacus</i>		X		
Bufonidae				
<i>Bufo calamita</i>		X		
<i>Bufo viridis</i>		X		
Hylidae				
<i>Hyla arborea</i>		X		
<i>Hyla meridionalis</i>		X		
<i>Hyla sarda</i>		X		
RYBY				
PETROMYZONIFORMES				
Petromyzonidae				
<i>Eudontomyzon spp.</i>	X			
<i>Lampetra fluviatilis</i>	X		X	Załącznik II : z wyjątkiem populacji, fińskich i szwedzkich
<i>Lampetra planeri</i>	X			Załącznik II : z wyjątkiem populacji estońskich, fińskich i szwedzkich
<i>Lethenteron zanandreaei</i>	X		X	
<i>Petromyzon marinus</i>	X			Załącznik II : z wyjątkiem populacji szwedzkich
ACIPENSERIFORMES				
Acipenseridae				
* <i>Acipenser naccarii</i>	X	X		
* <i>Acipenser sturio</i>	X	X		
Wszystkie pozostałe gatunki Acipenseridae			X	

Nazwa gatunku (pogrubioną czcionką i kursywą)	Załącznik			Ograniczenia geograficzne
	II	IV	V	
CLUPEIFORMES				
Clupeidae				
<i>Alosa</i> spp.	X		X	
SALMONIFORMES				
Salmonidae / Coregonidae				
<i>Coregonus</i> spp. (z wyjątkiem <i>Coregonus oxyrhynchus</i> -populacji anadromicznych w niektórych sektorach Morza Północnego)			X	
* <i>Coregonus oxyrhynchus</i> (populacje anadromiczne w niektórych sektorach Morza Północnego)	X	X		
<i>Hucho hucho</i> (populacje naturalne)	X		X	
<i>Salmo macrostigma</i>	X			
<i>Salmo marmoratus</i>	X			
<i>Salmo salar</i> (tylko w wodach słodkich)	X		X	Załącznik II: z wyjątkiem populacji fińskich
<i>Thymallus thymallus</i>			X	
Umbridae				
<i>Umbra krameri</i>	X			
CYPRINIFORMES				
Cyprinidae				
<i>Alburnus albidus</i> (<i>Alburnus vulturius</i>)	X			
<i>Anaocypris hispanica</i>	X	X		
<i>Aspius aspius</i>	X		X	Załącznik II: z wyjątkiem populacji fińskich
<i>Barbus</i> spp.			X	
<i>Barbus comiza</i>	X		X	
<i>Barbus meridionalis</i>	X		X	
<i>Barbus plebejus</i>	X		X	
<i>Chalcalburnus chalcoides</i>	X			
<i>Chondrostoma genei</i>	X			
<i>Chondrostoma lusitanicum</i>	X			
<i>Chondrostoma polylepis</i> (w tym <i>C. willkommii</i>)	X			
<i>Chondrostoma soetta</i>	X			
<i>Chondrostoma toxostoma</i>	X			
<i>Gobio albipinnatus</i>	X			
<i>Gobio kessleri</i>	X			
<i>Gobio uranoscopus</i>	X			

Nazwa gatunku (pogrubioną czcionką i kursywą)	Załącznik			Ograniczenia geograficzne
	II	IV	V	
<i>Iberocypris palaciosi</i>	X			
* <i>Ladigesocypris ghigii</i>	X			
<i>Leuciscus lucumonis</i>	X			
<i>Leuciscus souffia</i>	X			
<i>Pelecus cultratus</i>	X		X	
<i>Phoxinellus spp.</i>	X			
* <i>Phoxinus phoxinus</i>	X	X		
<i>Rhodeus sericeus amarus</i>	X			
<i>Rutilus alburnoides</i>	X			
<i>Rutilus arcasii</i>	X			
<i>Rutilus frisii meidingeri</i>	X		X	
<i>Rutilus lemmingii</i>	X			
<i>Rutilus pigus</i>	X		X	
<i>Rutilus rubilio</i>	X			
<i>Rutilus macrolepidotus</i>	X			
<i>Scardinius graecus</i>	X			
Cobitidae				
<i>Cobitis elongata</i>	X			
<i>Cobitis taenia</i>	X			Załącznik II : z wyjątkiem populacji fińskich
<i>Cobitis trichonica</i>	X			
<i>Misgurnus fossilis</i>	X			
<i>Sabanejewia aurata</i>	X			
<i>Sabanejewia larvata (Cobitis larvata oraz Cobitis conspersa)</i>	X			
SILURIFORMES				
Siluridae				
<i>Silurus aristotelis</i>	X		X	
ATHERINIFORMES				
Cyprinodontidae				
<i>Aphanius iberus</i>	X			
<i>Aphanius fasciatus</i>	X			
* <i>Valencia hispanica (Valencia letourneuxi)</i>	X	X		
PERCIFORMES				
Percidae				
<i>Gymnocephalus baloni</i>	X	X		

Nazwa gatunku (pogrubioną czcionką i kursywą)	Załącznik			Ograniczenia geograficzne
	II	IV	V	
<i>Gymnocephalus schraetzer</i>	X		X	
* <i>Romanichthys valsanicola</i>	X	X		
<i>Zingel</i> spp. (z wyjątkiem <i>Zingel asper</i> i <i>Zingel zingel</i>)	X			
<i>Zingel asper</i>	X	X		
<i>Zingel zingel</i>	X		X	
Gobiidae				
<i>Knipowitschia (Padogobius) panizzae</i>	X			
<i>Padogobius nigricans</i>	X			
<i>Pomatoschistus canestrini</i>	X			
SCORPAENIFORMES				
Cottidae				
<i>Cottus gobio</i>	X			Załącznik II : z wyjątkiem populacji fińskich
<i>Cottus petiti</i>	X			
<u>BEZKRĘGOWCE</u>				
PIERŚCIENICE				
HIRUDINOIDEA — ARHYNCHOBDELLAE				
Hirudinidae				
<i>Hirudo medicinalis</i>			X	
STAWONOGI				
CRUSTACEA				
Decapoda				
<i>Astacus astacus</i>			X	
<i>Austropotamobius pallipes</i>	X		X	
* <i>Austropotamobius torrentium</i>	X		X	
<i>Scyllarides latus</i>			X	
Isopoda				
* <i>Armadillidium ghardalamensis</i>	X	X		
INSECTA				
Coleoptera				
<i>Agathidium pulchellum</i>	X			

Nazwa gatunku (pogrubioną czcionką i kursywą)	Załącznik			Ograniczenia geograficzne
	II	IV	V	
<i>Bolbelasmus unicornis</i>	X	X		
<i>Boros schneideri</i>	X			
<i>Buprestis splendens</i>	X	X		
<i>Carabus hampei</i>	X	X		
<i>Carabus hungaricus</i>	X	X		
* <i>Carabus menetriesi pacholei</i>	X			
* <i>Carabus olympiae</i>	X	X		
<i>Carabus variolosus</i>	X	X		
<i>Carabus zawadzskii</i>	X	X		
<i>Cerambyx cerdo</i>	X	X		
<i>Corticaria planula</i>	X			
<i>Cucujus cinnaberinus</i>	X	X		
<i>Dorcadion fulvum cervae</i>	X	X		
<i>Duvalius gebhardti</i>	X	X		
<i>Duvalius hungaricus</i>	X	X		
<i>Dytiscus latissimus</i>	X	X		
<i>Graphoderus bilineatus</i>	X	X		
<i>Leptodirus hohenwarti</i>	X	X		
<i>Limoniscus violaceus</i>	X			
<i>Lucanus cervus</i>	X			
<i>Macrolea pubipennis</i>	X			
<i>Mesosa myops</i>	X			
<i>Morimus funereus</i>	X			
* <i>Osmoderma eremita</i>	X	X		
<i>Oxyporus mannerheimii</i>	X			
<i>Pilemia tigrina</i>	X	X		
* <i>Phryganophilus ruficollis</i>	X	X		
<i>Probaticus subrugosus</i>	X	X		
<i>Propomacrus cypriacus</i>	X	X		
* <i>Pseudogaurotina excellens</i>	X	X		
<i>Pseudoseriscius cameroni</i>	X	X		
<i>Pytho kolwensis</i>	X	X		
<i>Rhysodes sulcatus</i>	X			
* <i>Rosalia alpina</i>	X	X		
<i>Stephanopachys linearis</i>	X			
<i>Stephanopachys substriatus</i>	X			
<i>Xyletinus tremulicola</i>	X			
Hemiptera				
<i>Aradus angularis</i>	X			
Lepidoptera				
<i>Agriades glandon aquilo</i>	X			

Nazwa gatunku (pogrubioną czcionką i kursywą)	Załącznik			Ograniczenia geograficzne
	II	IV	V	
<i>Apatura metis</i>		X		
<i>Arytrura musculus</i>	X	X		
* <i>Callimorpha (Euplagia, Panaxia) quadripunctaria</i>	X			
<i>Catopta thrips</i>	X	X		
<i>Chondrosoma fiduciarium</i>	X	X		
<i>Clossiana improba</i>	X			
<i>Coenonympha hero</i>		X		
<i>Coenonympha oedippus</i>	X	X		
<i>Colias myrmidone</i>	X	X		
<i>Cucullia mixta</i>	X	X		
<i>Dioszeghyana schmidtii</i>	X	X		
<i>Erannis ankeraria</i>	X	X		
<i>Erebia calcaria</i>	X	X		
<i>Erebia christi</i>	X	X		
<i>Erebia medusa polaris</i>	X			
<i>Erebia sudetica</i>		X		
<i>Eriogaster catax</i>	X	X		
<i>Euphydryas (Eurodryas, Hypodryas) aurinia</i>	X			
<i>Fabriciana elisa</i>		X		
<i>Glyphipterix loricatella</i>	X	X		
<i>Gortyna borellii lunata</i>	X	X		
<i>Graellsia isabellae</i>	X		X	
<i>Hesperia comma catena</i>	X			
<i>Hypodryas maturna</i>	X	X		
<i>Hyles hippophaes</i>		X		
<i>Leptidea morsei</i>	X	X		
<i>Lignyopectera fumidaria</i>	X	X		
<i>Lopinga achine</i>		X		
<i>Lycaena dispar</i>	X	X		
<i>Lycaena helle</i>	X	X		
<i>Maculinea arion</i>		X		
<i>Maculinea nausithous</i>	X	X		
<i>Maculinea teleius</i>	X	X		
<i>Melanargia arge</i>	X	X		
* <i>Nymphalis vaualbum</i>	X	X		
<i>Papilio alexanor</i>		X		
<i>Papilio hospiton</i>	X	X		
<i>Parnassius apollo</i>		X		
<i>Parnassius mnemosyne</i>		X		
<i>Phyllometra culminaria</i>	X	X		

Nazwa gatunku (pogrubioną czcionką i kursywą)	Załącznik			Ograniczenia geograficzne
	II	IV	V	
<i>Plebicula golgus</i>	X	X		
<i>Polymixis rufocincta isolata</i>	X	X		
<i>Polyommatus eroides</i>	X	X		
<i>Proserpinus proserpina</i>		X		
<i>Pseudophilotes bavius</i>	X	X		
<i>Xestia borealis</i>	X			
<i>Xestia brunneopicta</i>	X			
* <i>Xylomoia strix</i>	X	X		
<i>Zerynthia polyxena</i>		X		
Mantodea				
<i>Apteromantis aptera</i>	X	X		
Odonata				
<i>Aeshna viridis</i>		X		
<i>Coenagrion hylas</i>	X			
<i>Coenagrion mercuriale</i>	X			
<i>Coenagrion ornatum</i>	X			
<i>Cordulegaster heros</i>	X	X		
<i>Cordulegaster trinacriae</i>	X	X		
<i>Gomphus graslinii</i>	X	X		
<i>Leucorrhina albifrons</i>		X		
<i>Leucorrhina caudalis</i>		X		
<i>Leucorrhinia pectoralis</i>	X	X		
<i>Lindenia tetraphylla</i>	X	X		
<i>Macromia splendens</i>	X	X		
<i>Ophiogomphus cecilia</i>	X	X		
<i>Oxygastra curtisii</i>	X	X		
<i>Stylurus flavipes</i>		X		
<i>Sympecma braueri</i>		X		
Orthoptera				
<i>Baetica ustulata</i>	X	X		
<i>Brachytrupes megacephalus</i>	X	X		
<i>Isophya costata</i>	X	X		
<i>Isophya harzi</i>	X	X		
<i>Isophya stysi</i>	X	X		
<i>Myrmecophilus baronii</i>	X	X		
<i>Odontopodisma rubripes</i>	X	X		
<i>Paracaloptenus caloptenoides</i>	X	X		
<i>Pholidoptera transsylvanica</i>	X	X		
<i>Saga pedo</i>		X		
<i>Stenobothrus (Stenobothrodes) eurasius</i>	X	X		

Nazwa gatunku (pogrubioną czcionką i kursywą)	Załącznik			Ograniczenia geograficzne
	II	IV	V	
ARACHNIDA				
Araneae				
Macrothele calpeiana		X		
Pseudoscorpiones				
Anthrenochernes stellae	X			
JAMOCHŁONY				
Cnidaria				
Corallium rubrum			X	
MIĘCZAKI				
GASTROPODA				
Anisus vorticulus	X	X		
Caseolus calculus	X	X		
Caseolus commixta	X	X		
Caseolus sphaerula	X	X		
Chilostoma banaticum	X	X		
Discula leacockiana	X	X		
Discula tabellata	X	X		
Discula testudinalis		X		
Discula turricula		X		
Discus defloratus		X		
Discus guerinianus	X	X		
Elona quimperiana	X	X		
Geomalacus maculosus	X	X		
Geomitra moniziana	X	X		
Gibbula nivosa	X	X		
* Helicopsis striata austriaca	X			
Helix pomatia			X	
Hygromia kovacsi	X	X		
Idiomela (Helix) subplicata	X	X		
Lampedusa imitatrix	X	X		
* Lampedusa melitensis	X	X		
Leiostyla abbreviata	X	X		
Leiostyla cassida	X	X		
Leiostyla corneocostata	X	X		
Leiostyla gibba	X	X		
Leiostyla lamellosa	X	X		
* Paladilhia hungarica	X	X		

Nazwa gatunku (pogrubioną czcionką i kursywą)	Załącznik			Ograniczenia geograficzne
	II	IV	V	
<i>Patella feruginea</i>		X		
<i>Sadleriana pannonica</i>	X	X		
<i>Theodoxus prevostianus</i>				
<i>Theodoxus transversalis</i>	X	X		
<i>Vertigo angustior</i>	X			
<i>Vertigo genesii</i>	X			
<i>Vertigo geyeri</i>	X			
<i>Vertigo moulinsiana</i>	X			
BIVALVIA				
Anisomyaria				
<i>Litophaga lithophaga</i>		X		
<i>Pinna nobilis</i>		X		
Unionoida				
<i>Margaritifera auricularia</i>		X		
<i>Margaritifera durrovensis (Margaritifera margaritifera)</i>	X		X	
<i>Microcondylaea compressa</i>			X	
<i>Unio crassus</i>	X	X		
<i>Unio elongatulus</i>			X	
Dreissenidae				
<i>Congeria kusceri</i>	X	X		
SZKARŁUPNIE				
Echinoidea				
<i>Centrostephanus longispinus</i>		X		

Przykład dossier gatunku *Triturus cristatus*

Traszka grzebieniasta, *Triturus cristatus* (sensu lato), stanowi zbiór ściśle ze sobą powiązanych gatunków występujących w Europie. W praktyce, *T. cristatus* uważa się teraz za nadgatunek obejmujący 4 gatunki: 1) Traszka grzebieniasta, *T. cristatus* (Laurenti, 1768) (sensu stricto): północna i środkowa Europa, do Uralu, na wschodzie; 2) Traszka alpejska, *T. carnifex* (Laurenti, 1768): Włochy i wybrzeże Adriatyku Półwyspu Bałkańskiego; 3) Traszka naddunajska, *T. dobrogicus* (Kiritzescu, 1903): dolina rzeki Cisa i Dunaj; 4) Traszka Karelina, *T. karelinii* (Strauch, 1870): południowo-wschodnia część Bałkanów, Krym i Kaukaz.

Pomimo, że gatunki te są w większości allopatryczne, zachodzi pewna złożoność obszarów przejściowych oraz hybrydyzacja morfologiczna i genetyczna.

Tak samo jak w przypadku innych przedstawicieli tej samej rodziny, traszka grzebieniasta wykazuje przemienność pomiędzy aktywnością w wodzie i na lądzie. W okresie, w którym zamieszkuje środowisko wodne, żywi się wodnymi bezkręgowcami, kijankami, a czasami małymi rybami. W okresie, w którym zamieszkuje środowisko lądowe jest aktywna w nocy: poszukuje bezkręgowców. W czasie dnia, odpoczywa pod kamieniami, kłodami drewna i w innych kryjówkach. Rozród przypada na okres zamieszkiwania środowiska wodnego, podczas gdy diapauza letnia i sen zimowy przypadają na okres zamieszkiwania środowiska lądowego. Migracja pomiędzy stawami może być aktywna, nocna lub spowodowana sezonowymi powodziami.

Cykl życiowy traszek charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem i jest zależny od kilku kluczowych czynników, przede wszystkim temperatury wody i jej dostępności. Przemienność pomiędzy okresami zamieszkiwania różnych środowisk oraz diapauza wskazują na duże zróżnicowanie spowodowane warunkami klimatycznymi. W rejonach północnych (na wyższych wysokościach) traszki zapadają w sen zimowy. W wielu rejonach południowych, w których woda nie zamarza, traszki nie zapadają w sen zimowy i występują w wodzie od jesieni do późnej wiosny. Diapauza letnia jest zjawiskiem występującym powszechnie w rejonach, w których panują susze i w których temperatura wody jest wysoka.

Traszki składają jaja na liściach roślinności wodnej, a larwy znajdują schronienie wśród gęstej roślinności wodnej (rośliny, algi). Stawy cechujące się bujną roślinnością i niezamieszkiwane przez ryby stanowią idealne środowisko do skutecznego rozrodu traszek, z uwagi na dużą dostępność kryjówek oraz brak zagrożenia ze strony drapieżników żywiących się larwami traszek i bezkręgowcami. Występowanie zróżnicowania strukturalnego, takiego jak gęsta roślinność w stawach albo na lądzie w ich pobliżu, zwłaszcza starych lasów, jest również ważne, ponieważ oferuje ono dorosłym osobnikom dzienne kryjówki w lądowej (nocnej) fazie życia.

Zagrożenia dla gatunku: (1) niszczenie wodnych siedlisk; (2) czyszczenie sztucznych strumieni, zbiorników wodnych i stawów; (3) obniżenie lustra wód podziemnych; (4) utrata korytarzy, w tym wylesianie i ciągła utrata małych zbiorników wodnych; (5) stosowanie pestycydów, które mogą się gromadzić w sieciach troficznych i mają wpływ na bezkręgowce, stanowiące pokarm traszek; (6) zarybianie stawów.

Interpretacja definicji dla *T. cristatus*

Wszystkie punkty definicji terenu rozrodu odnoszą się do *T. cristatus*.

Staw, w którym dochodzi do zapłodnienia posiada osobne terytoria zajmowane przez osobniki męskie, na których dochodzi do godów i zapłodnienia. Jaja składane są na wynurzonych roślinach i dojrzewają przez okres od 12 do 18 dni. Wykluwają się larwy i odpływają samodzielnie.

Z tego względu staw jest terenem rozrodu.

T. cristatus nie migruje, ale rozprzestrzenia się na sąsiednie zbiorniki wodne. Zdrowe populacje *T. cristatus* wykorzystują cały szereg zbiorników wodnych i przemieszczają się między nimi przez odpowiednie siedlisko lądowe. Osobniki mogą przemieszczać się na odległość ok. 1 km od ich zbiornika macierzystego.

Tereny odpoczynku *T. cristatus* stanowią zatem stawy, które one zamieszkują oraz sąsiednie zbiorniki wodne, z których korzystają podczas lądowego etapu swojego cyklu życiowego jeżeli te obszary lądowe są istotne, a teren odpoczynku może zostać zidentyfikowany.

Jednostka funkcjonalna konieczna do zachowania zdolnej do przetrwania populacji *T. cristatus* obejmuje zatem szereg stawów, z których większość stanowi teren odpoczynku, a z których część będzie terenem rozrodu, jak również inne obszary będące terenami odpoczynku zlokalizowanymi w ramach odpowiedniego siedliska na łądzie.